

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Г. КОРОЛЕНКА

Факультет історії та географії

Кафедра всесвітньої історії, релігієзнавства
та методик їх викладання

Порох Наталія

ІСТОРІЯ КРАЇН АЗІЇ ТА АФРИКИ

Навчальний посібник

Галузь знань	<i>01 Освіта / Педагогіка</i>
Спеціальність	<i>014.03 Середня освіта (Історія)</i>
Освітня програма	<i>Середня освіта (Історія)</i>
Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3	Обов'язкова	
	Рік підготовки:	
	3-й	3-й
Загальна кількість годин – 90	Семестр	
	6-й	6-й
Кількість змістових модулів – 3	Лекції	
	16 год.	4 год.
	Семінарські заняття	
	-	-
	Практичні заняття	
	20 год.	4 год.
	Лабораторні заняття	
	-	-
	Самостійна робота	
	54 год.	82 год.
Вид підсумкового контролю: залік		
Мова навчання	Українська	

Мета вивчення навчальної дисципліни: сформувати у студентів уявлення про базові цінності східних суспільств та знання про політичний соціально-економічний і культурний розвиток держав і народів Азії та Африки від епохи Середньовіччя до Новітнього часу.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни:

«Історія первісного суспільства», «Історія стародавнього Сходу», «Історія стародавньої Греції та Риму», «Історія середніх віків», «Нова історія країн Європи та Америки», «Новітня історія країн Європи та Америки».

Очікувані результати навчання з дисципліни:

ПРН 5. Аналізувати наукові тексти різних жанрів, користуватися різними базами даних наукової та освітньої інформації; представляти власні тексти навчального та творчо-пошукового характеру (есе, курсова робота).

ПРН 7. Знати основні закономірності історичного процесу, напрями етногенезу, етнічної історії народів, найважливіші факти та події минулого українського народу і світових цивілізацій, аналізувати їх у порівнянні та взаємозв'язку.

ПРН 8. Знати періодизацію і характеристики основних етапів історії окремого регіону, України та світової історії загалом.

ПРН 9. Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки розвитку суспільно-політичних, економічних, культурних процесів в історії України і зарубіжних країн.

ПРН 12. Визначати роль людського чинника в історії, давати характеристики історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, складати політичні та історичні портрети визначних діячів української та всесвітньої історії.

ПРН 15. Вміти обробляти і аналізувати інформацію з різних джерел, використовувати сучасні інформаційні технології для пошуку інформації та у навчанні історії; володіти навичками роботи з історичними документами, джерелами.

Критерії оцінювання результатів навчання:

Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення освітнього компонента	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з освітнього компонента
90-100	Студент має системні глибокі знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення; Студент на високому рівні володіє узагальненими

	<p>знаннями в обсязі та в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми; Студент має міцні знання, здатний використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення, аргументувати їх.</p>
89-75	<p>Студент добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією; Знання студента є достатніми, він застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його логічна, хоч і має неточності;</p> <p>Студент правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії.</p>
60-74	<p>Студент виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком;</p> <p>Студент відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило;</p> <p>Студент з допомогою викладача відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком певну операцію, дію.</p>
35-59	<p>Студент відтворює частину навчального матеріалу; з допомогою викладача виконує елементарні завдання;</p>

	Студент відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення.
0-34	Студент може розрізняти об'єкти вивчення; Студент узагалі відмовляється від відповіді або робота ним не виконана.

Засоби діагностики результатів навчання:

Конспекти лекцій; усні відповіді на практичних заняттях; конспекти практичних занять; тести (тематичні, модульні, підсумкові); письмова самостійна робота; реферати та реферативні повідомлення; усний екзамен.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Країни Азії та Африки в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу (III - кінець XVIII ст.)

Тема 1. Вступ до курсу. Предмет і завдання. Проблеми Сходу у сучасній орієнталістиці.

Специфіка курсу, мета і завдання його вивчення. Проблема періодизації Середньовічної історії Сходу. Зародження та причини протиставлення “Заходу” і “Сходу”. Сучасний зміст поняття “Схід”. Просторове історико-культурне районування Середньовічного Сходу. Афразія або ісламіський світ. Індія, як цивілізація буддистсько-індуїського типу. Китайсько-конфуціанська далекосхідна цивілізація. Индокітай. Кочові спільноти “Великого Степу”. Цивілізації “Чорної Африки”.

Особливості розвитку феодалізму на Сході. Загальні закономірності становлення та розвитку феодальних відносин. “Азіатський спосіб виробництва”, Формаційний та цивілізаційний підходи у сучасній орієнталістиці. Інші дискусійні питання в історії країн Сходу. Етно-політична карта Євразії та Африки в епоху Середньовіччя. Зміцнення та поширення впливу транснаціональних релігій. Основні положення східних віровчень і релігійно-етичних течій (іслам, індуїзм, конфуціанство, буддизм, зороастризм).

"Революція цін" та її наслідки на Сході. Власність на землю. Особливість процесів приватизації. Ідеал аграрного ладу — схема "селянин — правитель". Місто. Проблема формування "третього

стану". Аграрна орієнтація східних суспільств. Питання про елементи капіталізму у виробництві. Занепад валового внутрішнього продукту на душу населення. Причини економічного занепаду Сходу. Проблема «відставання» Сходу або «випередження» Заходу (історіографія питання). Відставання країн Сходу від західних держав у контексті розвитку капіталізму. Цивілізації Сходу і Заходу на межі Нового часу. Політична карта країн Сходу на початок XVII ст. Базові цінності цивілізацій Сходу. Африка в епоху Великих географічних відкриттів. Чинники відсталості африканських народів: природно-кліматичний, етнокультурний. Відносна ізоляція африканських етнічних спільнот від зовнішнього світу. Криза східної системи і початок колоніальної експансії європейців. Періоди колонізації країн Сходу. Три періоди колоніальної експансії. Ранній європейський колоніалізм у країнах Сходу. Португальська та іспанська заморська експансія. Характер, значення та результати. Діяльність португальських та іспанських колонізаторів у країнах Сходу. Торговий характер колоніалізму. Місіонерська діяльність. Колоніальна політика Голландії та Англії. Початкові форми капіталістичної історії колоніалізму. Ост-Індські компанії. Особливості колоніальної політики Франції. Англо-французьке суперництво на Сході. Формування основ колоніальної системи.

Тема 2. “Великий Степ”: номади в історії середньовіччя. Імперія монголів (1206 — 1388 рр.)

Спільноти номадів “Великого Степу”. Кочовий тип господарювання, його особливості. Специфіка соціально-політичного розвитку. Зовнішньополітичні проблеми та формування етнічних спільнот “Великого Степу”. Особливості екологічного пристосування кочових племен. Суспільний розвиток номадів, його характерні риси. Внесок кочівників у розвиток матеріальної і духовної культури, транзитної торгівлі. Вплив кочового способу господарювання на оточуюче середовище. Дискусійні питання історії кочових спільнот. Проблема взаємодії кочових спільнот і землеробських цивілізацій. Зіткнення номадів і середньовічних держав Європи та тривалість їх наслідків.

Розквіт і занепад Великого каганату тюрків. Хазарський каганат. Рахдоніти. Встановлення теократичної іудейської

диктатури. Іудейська Хазарія та її роль у транзитній торгівлі. Занепад Хазарського каганату, його причини та наслідки.

Спільноти номадів “Великого Степу”. Кочовий тип господарювання, його особливості. Специфіка соціально-політичного розвитку. Зовнішньополітичні проблеми та формування етнічних спільнот “Великого Степу”. Особливості екологічного пристосування кочових племен. Суспільний розвиток номадів, його характерні риси. Внесок кочівників у розвиток матеріальної і духовної культури, транзитної торгівлі. Вплив кочового способу господарювання на оточуюче середовище. Дискусійні питання історії кочових спільнот. Проблема взаємодія кочових спільнот і землеробських цивілізацій. Зіткнення номадів і середньовічних держав Євразії та тривалість їх наслідків.

Розквіт і занепад Великого каганату тюрків. Хазарський каганат. Рахдоніти. Встановлення теократичної іудейської диктатури. Іудейська Хазарія та її роль у транзитній торгівлі. Занепад Хазарського каганату, його причини та наслідки.

Тема 3. “Чорна Африка”: особливості історичного процесу в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу.

Географічні та природно-кліматичні умови “Чорної Африки”. Природно-кліматичні зони: Судан, басейн річки Конго, Східна Африка, Південна Африка. Проблема глобального відставання в розвитку народів Африки від європейських держав. Основні причини уповільненого розвитку “Чорної Африки”. Автаркія континенту від решти світу. Експортна работоргівля. Домінування динамічної первісної периферії. Ефіопське царство у XIII — XVII ст. Християнство монофізитського напрямку. Династія Соломонідів. Особливості розвитку Західної Африки. Работоргівля. Ісламська держава Малі (XIII — XVI ст.).

Спільноти та царства Південної Африки у Середні віки. Держава Момотапа (XIV — XV ст.). Розвиток державності, культури і виробничих сил. Мотижне ірригаційне землеробство, металургія, гончарство, монументальна архітектура. Специфіка взаємовідносин спільнот Африки з європейцями у XV — XVI ст. Основи колоніального підкорення й пограбування континенту.

Державні утворення і суспільний лад народів Тропічної і Південної Африки. Інститути родоплемінного ладу. Причини уповільненого розвитку Чорної Африки. Вплив работоргівлі і

колоніальних війн на становище африканських держав і народів. Проникнення європейських мандрівників і місіонерів у внутрішні райони африканського континенту.

Початок європейської колонізації Південної Африки. Голландська Ост-Індська компанія і заснування Капської колонії (1652 р.). Особливості її розвитку. Бури. Господарство колоністів. Роль рабської праці. Співвідношення білого та аборигенного населення колонії.

Початок англійської колонізації Південної Африки.

Тема 4. Країни Далекого Сходу та Південно-Східної Азії в епоху Середньовіччя та на межі нового часу.

Суперцивілізація китайсько-конфуціанського типу.

Природно-кліматичні умови. “Серединна імперія”: природа і люди. Висхідні загальноісторичні передумови формування китайської цивілізації. Категорії імперської геополітики. Екологічний характер китайської цивілізації. Середньовічний китайський етнос. Етнокультурні відмінності жителів Піднебесної. Джерела етнічної єдності середньовічних китайців. Роль ієрогліфічної писемності. Давньолітературна мова “веньянь”. Ментальні особливості ханьців. Відносини із сусідніми народами.

Періодизація середньовічної цивілізації Китаю. Епоха раннього Середньовіччя (лючао). Троєцарство. Імперія Цзінь. Виникнення державної надільної системи. Китай в епоху “південних династій” і “варварських” держав.

Специфічні риси та особливості розвитку китайської державності. Основні релігійні течії середньовічного Китаю. Синкретизм трьох вчень. Конфуціанство. Релігійний даосизм. Китайський буддизм. Домінуюча роль конфуціанства.

Особливості китайського династичного циклу. Епоха смути (III — IV ст.). Китайська держава епохи Тан. Династія Сун.

Монгольське завоювання Китаю. Китай під владою монголів. Особливості перебування Китаю у складі світової Монгольської імперії. Скорочення кількості населення. Регрес економіки. Поява великих рабовласницьких тваринницьких господарств. Работоргівля.

Становий поділ у Монголо-Китайській імперії. Формування державного апарату. Залучення грамотіїв-конфуціанців. Проголошення “свободи совісті”. Розвиток торгівлі. Міста.

Визволення Китаю з-під влади монголів. Встановлення влади китайської династії Мін. Реформи Чжу Юань-Чжана. Відродження традицій китайської держави та суспільства. Піднесення культури та виробництва. Кризові явища в імперії Мін. Стагнація та занепад середньовічної китайської цивілізації. Селянська війна XVII ст.

Епоха Мін. Відродження традицій китайської держави і суспільства. Піднесення культури та виробництва. Неформальні зміни структури влади та розклад правлячої верхівки. Поступовий занепад і стагнація китайської середньовічної цивілізації. Зростання зовнішньої погрози.

Боротьба за реформи у системі державного управління та аграрному секторі. "Нова політика". Економічні реформи Чжан Цзюйчжена. Спроба реформ угруповання Дунлінь. Піднесення народних виступів у 1620-х роках. Велика селянська війна (1628 — 1647 років). Лі Цзичен. Соціальна політика повстанського керівництва. Встановлення правління маньчжурської династії Цін в Китаї.

Соціально-економічні та політичні наслідки маньчжурського завоювання Китаю. Внутрішня політика цінських правителів. Демографічне піднесення. "Землеробська революція". Ремесло і торгівля. Мануфактури. Міста. Державний лад Китаю. Система станів. Релігійно-ідеологічна система Цінського Китаю. Конфуціанство, даосизм, буддизм. Чжусіанське конфуціанство.

Боротьба китайського народу проти маньчжурського панування. Таємні товариства.

Зовнішня політика. Завойовницькі походи маньчжурської армії. Монголія. Сінцзян і Тибет у складі Цінської імперії. "Pax Sinica". Концепція "Серединної імперії". Припинення зовнішніх зв'язків та ізоляція Китаю. Лімітація економічних зв'язків із сусідніми країнами. Російсько-китайські відносини у XVII — XVIII ст., утворення і діяльність Російської духовної місії у Пекіні. Китайські посольства до Петербурга 1731— 1732 років. Китайська імперія за правління Цяньлуна (1736 —1795рр.). Політика посилення військового стану "знаменних". Подальший розклад військового стану. Створення нових землеробських "знаменних поселень" у Маньчжурії. Адміністративно-податкові перетворення. Реформа системи обліку населення.

"Літературна інквізиція" 1770-1780-х років. "Сільські співбесіди". Політика шовінізму. Ідея досконалості китайської культури, строга регламентація всіх сфер життя. "Джерелознавча школа" Дай Чженя. Деградація традиційної екзаменаційної системи. Поширення практики купівлі вченого ступеня. Завойовницька політика Китаю на півдні. Війни проти Бірми та В'єтнаму. Китайські данники.

Занепад маньчжурського режиму наприкінці XVIII ст.. наростання соціальної напруги. Фінансові негаразди імперії. Активізація антиманьчжурських настроїв. "Друге дихання" діяльності таємних товариств. Боротьба неханьських народностей проти чужоземного панування.

Геополітичний фактор в історичному розвитку Японії: "Азіатський спосіб виробництва" та структура японської державності. Японська модель Середньовіччя. Соціально-економічний розвиток у VI — XII ст. "Переворот Тайка" 645 р. Титул Тенно. Рід Фудзівара у політичному житті країни. Кодекс 701 р. Особливості соціально-політичної організації Японії. Японська культура епохи Нара (VIII ст.). Система рьобу-сінто. Розвиток міфології, літератури. Хроніки та географічні описи.

Роль родоплемінної знаті в політичному житті. Тенденції до приватизації. Потрійність політичної влади. Самураї. Станова система. Виникнення сьогунату. Сьогунат Мінамото Йорітомо.

Розквіт японських міст та ремесла у XIII — XIV ст. Буддистські секти та монастирі. Зовнішня торгівля. Ріст товарно-грошових відносин. Еволюція структури японського суспільства.

Сьогунат Асікага. Феодальні міжусобиці початку XV ст. Війна років Онін (1467 — 1477 рр.). Християнські місіонери в Японії. Сьогунат Токугава. Об'єднання країни. Реформи Іеясу Токугави.

Сьогунат Асікага (1467 — 1568рр.) в заключний, сторічний період. "Епоха воюючих провінцій". Міське самоврядування. Даймьо. "Вільний ринок". Розвиток ремесла і торгівлі. Зовнішня торгівля. Контакти з європейською цивілізацією. Ввезення вогнепальної зброї. Місіонерська діяльність. Християнське століття в Японії.

Наростання тенденцій до об'єднання країни. Ода Нобунага. Тойотомі Хідейосі. Токугава Іеясу.

"Період спокійного життя". Становлення сьогунсько-князівської держави (бакухан).

Японія в "Період Персикової гори". Реформи Хідейосі. Закріпачення селян. Тристановий соціальний поділ. Система кругової поруки. Спроба "закриття країни". Нестійкість фінансової бази. Меркантилістські тенденції у внутрішній політиці Хідейосі. Корейська військова кампанія та її наслідки.

Міжусобна боротьба між кланами Токугава та Хідейосі. Битва при Секігахара (1600 р.). Ніндзя. Встановлення сьогунату Токугава. Політична система сьогунату. Місце і роль імператорської влади. Соціальна політика нового режиму. Соціальна структура суспільства. Заходи по боротьбі з феодалською опозицією. Роніни. Парії. Внутрішня політика уряду.

Економіка Японії у XVII — XVIII ст. Стабілізація феодалських виробничих відносин. Аграрні відносини. Міста, ремесло і торгівля. Демографічна ситуація. Урбанізація.

Ідеологія Токугавської Японії. Синтоїзм, дзен-буддизм. Кодекс бусідо.

Політика "самоізоляції", її причини та наслідки. Голландська політика в Японії. Перші контакти між Росією та Японією. Виникнення проблеми "північних територій". Місії А. Лаксмана та М. Резанова.

Розклад феодалського ладу у XVIII ст. Мабікі. Погіршення матеріального становища середніх та низьких верств самурайства. Японські різночинці. Посилення торгово-лихварського капіталу. Ідеологія "третього стану". Занепад моральних норм в період Генроку (1688 — 1703 рр.). японська культура епохи Едо. Література. Іхара Сайкаку. Мацуо Басьо. Тікамацу Мондзаемон. Театр Кабукі. Жанровий живопис. Суспільно-політична думка. Араї Хакусекі. Інтерес до європейської науки. Андо Сьоекі.

Економічні трактати. Муро Кюсо. Хонда Тосіакіта і його економічна програма. "Сказання про західні країни".

Корейська держава та культура в останні століття епохи Чосон (XVI — XVII ст.). Місце Кореї у далекосхідній цивілізації і в "Рах Sinica". Погіршення соціально-економічного та політичного становища. Занепад землеробства. Внутрішня торгівля. Формування місцевих ринків. Розпад службового землеволодіння. Ріст приватного землеволодіння. Посилення позицій буддистської

церкви. "Храми слави". Конфуціанство в ідейно-політичному житті Кореї.

Посилення феодальної експлуатації. Зміни у "тріаді" повинностей. Система податкових відкупів. Селянські повстання середини XVI ст.

Погіршення зовнішньополітичного становища Кореї. Чжурчжені. Експансія Японії. Імджинська війна (1592 — 1598 рр.). Її наслідки.

Вторгнення маньчжурів (1627 р.). Корейсько-маньчжурський "братський союз". Васальна залежність Кореї від Цінської імперії та її вплив на подальший розвиток країни.

Соціально-економічні зрушення. Місце і роль казенного ремесла, розвиток торгових корпорацій.

Нові тенденції в розвитку ідеології корейського суспільства. Рух «сірхак». Політика "самоізоляції". "Заборонена країна".

Корея у XVIII ст. Розклад традиційної суспільної системи. Розвиток агротехніки. Ремесло та промисли. Внутрішня торгівля. Торгівля з країнами регіону. Позиції держави в економіці. Зростання товарності основних галузей виробництва. Чинники уповільненого розвитку суспільства. Заборонна політика держави. Зміни у класовій структурі суспільства. Розмивання станів. Соціальна напруга. Пасивні та активні форми протесту. Боротьба угруповань "молодих" та "старих". Політика "умиротворення" та "примирення партій" за правління ванів Йонджо (1724 — 1776 рр.) та Чонджо (1777 — 1800 рр.). Часткова суспільно-політична стабілізація.

Проникнення християнства. Місіонерська література.

Культура Кореї у XVIII ст. Заснування придворної бібліотеки. Фундаментальні науки. Хроніки. Нові закони. Корейська філософія. Школа сірхак. Лі Ік (Сонхо, 1682 — 1764рр.). Школа пукхак (вчення з Півночі). Ідея долучення до світової цивілізації. Література і мистецтво. Архітектура і прикладне мистецтво.

Політична карта Південно-Східної Азії (ПСА) на межі Середньовіччя та Нового часу. Суспільний лад, економіка і культура країн і народів ПСА. Бірма під владою першої династії Таунгу. Особливості імперської моделі. Поява європейців (XVI ст.). Роздробленість Бірми. Державні утворення бірманців, монів, араканців, шанів. Міграція шанів. Держава Ава. Пегу.

Португальська факторія в Мартабані. Держава Аракан. Бірманосіамські війни XVI ст. Захоплення Аютії. Імперія Байіннаун. Політика "відновленої" династії Таунгу. Бірма за правління Талуна (1629 — 1648 рр.). Династія Конбаун. Англійська та нідерландська Ост-Індські компанії в Бірмі.

Культура Бірми. "Золотий час" бірманської словесності. Архітектура та містобудування.

Аютія в "пізній" період (1584 — 1767 рр.). "Династія Золотого палацу". Завершення формування централізованої військової держави. Контакти з європейцями.

Малайя у XVI — XVII ст. Європейська колоніальна експансія на Малайському архіпелазі і Малаккському півострові. Португальська колоніальна база.

Султанат Аче. Джохор. Боротьба проти португальців.

Англійці та голландці в ПСА. Суперництво європейських колонізаторів на Молукках і Малайї. Торгові монополії.

Малайський архіпелаг. Ісламізація суспільства та вторгнення європейських колонізаторів. Перемога ісламу в Індонезії. Князівства Яви. Матарам. Боротьба проти голландських колонізаторів. Архіпелаг Банда. Події на заході Яви. Політика Я. Куна. Утвердження влади Нідерландської ОІК на Архіпелазі. "Амбонська різанина". Перша та друга молуккські війни. Третя молуккська війна.

Малайський архіпелаг у XVIII ст.

Іспанський колоніальний режим на Філіппінах. Специфіка демографічних та економічних умов Архіпелагу. Місце Філіппін у системі іспанської колоніальної імперії. Роль католицької церкви. Християнізація.

Формування принципалії. Касикізм.

Феодалізація філіппінської землеробської економіки. Асьендарна система. Військове протистояння європейських держав на Філіппінах у другій половині XVIII ст. Реформи колоніальних властей періоду освіченого абсолютизму Карла III (1759 — 1788 рр.). Заснування Королівської філіппінської компанії (1785 р.). Економічне піднесення Філіппін наприкінці XVIII ст..

Наслідки двохсотлітнього процесу колонізації та іспанізації філіппінського суспільства. Особливості культурного синтезу.

Держави Індокитайського півострова у XVII — XVIII ст. Сіам. Бірма. Лаос. Камбоджа. В'єтнам. Політичний лад, соціально-економічний устрій, міжнародне становище.

Тема 5. Країни Південної Азії та Близького і Середнього Сходу: особливості історичного розвитку в середні віки та на межі нового часу.

Специфічне положення субконтиненту Індії. Різноманітність етносів Індостану. Мозаїчність релігійних течій. Особливий, консервативний (інтровертний) шлях розвитку індуїської цивілізації. Унікальне місце в індійському суспільстві варново-кастової системи. Індуїзм як стрижень середньовічної індійської цивілізації. “Індуїстська революція”. Зміни у варново-кастовій стратифікації індійського суспільства. Вплив індуїзму на розвиток індійської середньовічної культури. Нові жанри та стилі. Основні етапи політичної історії Індії в середні віки. Доісламський період (VI — XII ст.). Мусульманська експансія в Індо-Ганзьку долину. Махмуд Газневі. Делійський султанат (1206 — 1526 роки). Особливості ісламської державності в Індії. Взаємовідносини деспотичної держави та землеробської общини. Політика Мухамеда Туглака Кривавого. Причини занепаду Делійського султанату.

Імперія Великих Моголів. Бабур. Система джагірів. Державний лад. Особливості організації військового, податкового та адміністративно-релігійного діванів. Правління падишаха Акбара. Державні та релігійні реформи. Політика “загального миру”. Виникнення нових літературно-філософських течій. Гуру Нанак та сикхізм. Зовнішня політика Акбара.

Політика реісламізації падишаха Селіма (1605 — 1627). Інволюція індійського господарства. Початок європейської експансії в Індії. Правління Аурангзеба. Причини занепаду Імперії Великих Моголів. Повстання сикхів, раджпутів, афганців та джатів. Маратхи.

Політична роздробленість Індії на початку XVI ст. Південна та Північна Індія: загальне та особливе в історичному розвитку. Занепад і розпад Делійського султанату. Бабур та заснування династії Моголів. Імперія Великих Моголів: особливості розвитку, соціально-політичний устрій, аграрні відносини. Акбар — батько індійського націоналізму. Його реформи (1556 — 1605pp.). Зміцнення влади падишаха. Джагіри. Зміни у системі

оподаткування. Уніфікація системи мір і вагів, грошових одиниць. Розвиток торгівлі. Політика релігійного синкретизму. Принцип "загального миру". Скасування джизії. Крах релігійної політики Акбара.

Соціальні та політичні конфлікти в імперії. Релігійне сектантство. Махдисти. Рух роушанітів. Бхакті. Сикхізм.

Імперія Великих Моголів за правління наступників Акбара. Демографічна ситуація. Кастовий лад. Внутрішні і зовнішні причини розпаду імперії Великих Моголів. Правління Аурангзеба. Війна проти «невірних». Утворення нових держав в Індостані, їх типологія. Проникнення європейців. Роль Ост-Індських компаній. Англо-французьке суперництво в Індії. Сипаї. Паризький мирний договір 1763 року та встановлення англійського домінування в Індії. Завоювання Бенгалії англійцями і подальше розширення їх володінь. Методи колоніальної експансії. Субсидіарні договори. Трансформація британської Ост-Індської компанії в територіальну державу. Форми колоніальної експлуатації Індії в період первісного нагромадження. Культура Індії XVI — XVIII ст. ст. Особливий комплекс різноманітних етнолінгвістичних і конфесійних спільнот. Мозаїчність культури. Традиції індуїзму. Вплив ісламу на розвиток культури Індії.

Роль перської мови (фарсі). Література. Поезія. Індійський стиль, його характерні риси. Творчість поетів Мулли Джамі Бихуда, Мир Джалауддина Саядата, Файзі, Дари Шукоха, Абдул-Кадира Беділя. Розвиток перськомовної історіографії. Хроніки. Абдул-Фазл Алламі, його "Акбар-наме". "Бабур-наме" — етнографічний та історичний опис Індії. Розвиток мови хіндустані. Урду. Поети — бхакти. Ідея релігійного синкретизму.

Індійська архітектура. Синтез індійських та середньоазійсько-іранських архітектурних стилів. Технічний прогрес у будівельній справі. Тадж-Махал.

Фресковий живопис і мініатюра. Контакти з європейцями та розширення уявлень індійців про світ поза межами власної країни. Інтерес до європейської науки. Знайомство європейців з індійською наукою, навичками індійців у виробництві сталі, фарбувальній справі.

Ранньосередньовічна Аравія. Особливості периферійного положення та соціально-економічного розвитку арабських племен у доісламський період.

Виникнення ісламу. Іслам — основні положення. Мухаммед як політичний і державний діяч. Внутрішні та зовнішні чинники успіху й стійкості арабських завоювань. Військова організація арабських племен. Релігійний фанатизм. Особливості віротерпимості. Ісламізація та арабізація підкорених країн. Арабо-мусульманська держава за правління перших чотирьох халіфів. Єдність держави і релігії. Політика та віровчення. Організація економічного життя арабських країн. Взаємовідносини мусульман і немусульман.

Дамаський халіфат Омейядів (662 — 750 роки). Піднесення арабо-мусульманської культури. Халіфат Аббасидів (750 — 1258 роки). Розвиток феодалних відносин. Розпад Багдадського Халіфату. Мусульманські спільноти після розпаду Халіфату. Особливості розвитку держав Північної Африки, Ірану та Середньої Азії у X — XIII ст. Домінування ісламських держав Іспанії та Єгипту. Салах ад-Дін та боротьба проти хрестоносців.

Держава Сельджукидів у Середній Азії. Завоювання Багдаду турками-сельджуками.

Початок проникнення тюркомовних племен у Малу Азію. Природно-кліматичні умови Анатолії. Держава сельджуків. Конійський султанат. Етногенез турків-османів. Середньовічний турецький (османський) етнос. Анатолійський сплав. Посилення Османського бейлика. Ертогрул. Осман. Виникнення та розбудова османської військово-експансіоністської держави. Орхан та проголошення незалежності від монголів. Битва на Косовому полі. Захоплення турками-османами Балканського півострова.

Навала Тимура та її наслідки. Розпад Османської держави.

Міжвладдя та нове збирання османських земель. Мурад II та державне відродження Туреччини. Військова реформа. Яничари. Система девширме. Сіпахи. Особливості османської військово-бюрократичної машини. Соціально-становища структура Османії. Принцип меритократії.

Турецьке завоювання Константинополя. Створення Османської імперії. Політика Мехмеда II. Османська імперія в епоху розквіту.

Політичний лад. Особливості організації османської поліетнічної конфедерації. Система мілетів. Податкова система.

Завоювання Селіма I на Близькому Сході. Проголошення османського султана халіфом.

Правління Сулеймана I Кануні – вершина могутності Османської імперії. Франко-турецький союз. Режим капітуляцій. Європейське туркофільство.

Османська імперія на схилі середньовіччя. Ослаблення й занепад турецької могутності. Правління Селіма II. Посилення релігійно-політичного тиску на немусульманське населення.

Криваві стабілізаційні реформи Кьопрюлю. Поразка османської армії під Віднем та перший територіальний поділ імперії за Карловицьким миром 1699 року.

Економічне і політичне становище держави. Особливості основних соціально-політичних та економічних інститутів імперії як світової держави. Золотоординські та візантійські засади османської державності, традиції ахійського і газійського рухів XII — XIII ст. Османський халіфат. Шаріатський характер держави. Інститут шейх-уль-іслама. Державний лад. Принцип єдності влади та колективного керівництва (шура). Правлячі ради (дивани).

Адміністративний поділ Османської імперії. Бейлербейства. Поліетнічна конфедерація. Система мілетів — найоригінальніша особливість османської адміністративно-політичної структури. Її екстра-територіальний характер.

Військово-політичний та шаріатський напрями управління в імперії. Організація фінансово-податкової служби. Самоврядні територіально-виробничі колективи – стрижень османської соціально-політичної структури. Тимарна система у XVI ст. Політика жорсткої централізації та регламентації роздачі тимарів. Султанські берати.

Соціальна структура османського суспільства у XVI — XVII ст. Уявлення про її ієрархічність, знатність та аристократизм. Аснафи як соціологічна абстракція. Система девширме. Капикулу. Яничари. Специфіка військової організації та управлінського апарату. Посилення деспотичних явищ в османській державній структурі.

Османська аграрна економіка неринкового типу у XVI — XVII ст. Нормативний характер міського сектору економіки. Зовнішня

торгівля. Режим капітуляцій. "Революція цін" та її вплив на економічну рівновагу Османської імперії. Криза влади. Управління великого візира Мехмеда Соколлу (1579р.). Епоха політичної нестабільності. Джелялійська смута (1596 – 1658рр.). Політика традиціоналізму в I третині XVIIст. "Записка" Кочибея. Реставрація староосманських порядків за правління Мурада IV.

Політичний хаос 1653 – 1656 років та військові конфлікти. Наслідки періоду «теваккуф деврі» . Чифтлик. Ільтизам. Формування нової місцевої знаті у другій половині XVII ст. Аяни. Розклад старих соціально-політичних структур. Політика традиціоналізму великих візирів із сімейства Кьопрюлю.Період стабілізації (1656 — 1683рр.).

Відновлення османської експансії в Європі. Поразка під Віднем 1683 року. Карловицький мир 1699 року та перший розподіл Османської імперії.

Структурна криза держави турецьких султанів у XVIII ст. Її особливості. Занепад соціально-політичної сфери суспільного життя. Спроби часткового оновлення. Формування нового режиму влади. Поєднання староімперської деспотичної форми правління та нового більш складного і диференційованого державного механізму. Посилення політичного впливу периферії. Трансформація структури центральної влади. Зрушення в османській зовнішній політиці. Інтерес до військового досвіду європейських держав, до їх політичного та культурного життя.

Спроби "європеїзації" турецького суспільства «епохи тюльпанів» (1718 — 1730 рр.). Діяльність першого покоління османських "західників" у 1730-х роках. Вестернізатори 1770-х — 1780-х років. Великий візир Мехмед — паша (1757 — 1763 рр.).

Війни Османської імперії XVIII ст. та їх наслідки. Російсько-турецька війна 1768 — 1774 років. Катастрофічні наслідки поразки. Кучук-Кайнарджийський мирний договір. Виникнення Східного питання. Його місце у міжнародних відносинах наприкінці XVIII ст.

Арабські країни Близького Сходу. Відцентрові тенденції у політичному становищі Порту. Фактичний розпад Османської імперії. Арабські самостійні державні утворення феодально-регіоналістського типу. Регентства. Мамлюцький емірат у Єгипті. Дейський Алжир. Мекканський шерифат у Хіджазі. Держава

Хасанідів в Іраку. Володіння аль-Азмів у Сирії. Вотчини династій Курдистану, Лівану і Неджду. "Розкольницькі" імамати: зейдитів у Ємені, хариджитів в Омані.

Економічне становище арабських країн. Деградація господарства. "Бедуїнізація" Близького Сходу. Ремесло і торгівля. Міста. Причини занепаду.

Розклад староосманської політичної системи. Зміни у складі правлячого класу. Мамлюки. Співвідношення світської та духовної влади. Військовий характер арабських режимів XVIII ст. Міські аяни. Боротьба аянів і яничарських угруповань за владу.

Піднесення інтелектуального та духовного життя. Його традиційний характер. Фольклор і народна культура. Місцеве мистецтво. Вплив османських шкіл на розвиток архітектури, мініатюри та музики. Куттаби і медресе. Література. Жанр біографії і мандрівок. Творчість Абу аль-Гані Набулсі (1641 — 1731 pp.). Суфізм. Ісламський фундаменталізм. Муртада аз-Забіді (1739 — 1791 pp.). Ваххабіти.

Відносини із Заходом. Криза "османізму" як світоглядної системи. Поширення почуття арабського регіоналізму. Відродження культу арабських звичаїв і мови.

Мамлюцький Ірак. Його становлення (1704 — 1723 pp.). Політика Хасан-паші. Кавказькі мамлюки. Політичний лад. Відносини з бедуїнами. Ірак в другій половині XVIII ст.

Сирія. Яничари та боротьба за владу. Прихід до влади Ізмаїл-паші аль-Азма (1725 p.). Заходи по впорядкуванню системи управління. Військово-олігархічний режим. Сирія під управлінням роду Аль-Азмів (1725 — 1883 pp.). Сімейна унія. "Анклавний" Халеб. Соціально-політична дестабілізація. Голодні бунти та яничарські заколоти.

Ліван. Сирійські сектанти. Система васально-сюзеренних зв'язків. Прихід до влади роду Шехабів. Друзи та мароніти. Християнська колонізація центрального Лівану.

Розвиток торгівлі, ремесла, терасного землеробства. Шовківництво. Боротьба за оновлення (1736 — 1790 pp.). Латинізація церкви. Європеїзація духовенства.

Особливості формування самобутньої ліванської державності. Ісламський фундаменталізм.

Палестина. Спроба утворення самостійної арабської держави у середині 1770-х років. Держава Захір аль-Омара. Ідея арабської народності. Політика віротерпимості.

Деспотичний характер режиму. Господарський лад та економічна політика. Зовнішня політика. Війна з Портуєю. Відновлення староосманських традицій. Режим Ахмеда Джеззара.

Ваххабіти в Аравії. «Пуритани пустелі». Мухаммед ібн Абд аль-Ваххаб (1703 — 1792 рр.). Екстенсивний характер господарства Аравії. Кочове скотарство та поливне землеробство оази.

Номінальний характер влади Порти. Конгломерат еміратів. Боротьба між еміратами Бану Халід і Мекканським шерифатом Хашимітів.

Поширення ваххабізму. Підкорення ваххабітами еміратів і кочових племен Неджду. Вихід за межі Аравії наприкінці XVIII ст. Напад на Кербелу. Імперія ваххабітів.

Османський Єгипет та північноафриканські вілайєти у XVIII ст.

Особливості регіоналізму. Формування незалежних арабських держав. Формальна належність до Османської імперії. Особливості державного устрою. Внутрішня та зовнішня політика регіоналістських державних утворень. Їх культурно-цивілізаційні цінності та звичаї. Спільні риси історичного розвитку.

Змістовий модуль II. *Нова історія країн Азії та Африки* *(кінець XVIII – початок XX ст.)*

Тема 6. Епоха колоніалізму на Сході. Система колоніального та напівколоніального синтезу.

Типологія державного ладу та соціальної організації країн Сходу наприкінці XVIII ст. Феодально-бюрократичні держави. Особливості далекосхідної політичної культури. Суспільно-політична система Османської імперії.

Патріархальні держави. Уповільнена трансформація соціального та державного ладу: причини, особливості, вплив географічного середовища. Різноманітність політичної організації та соціальної структури патріархальних держав, їх основні риси (слабка централізація, перманентні династичні кризи,

нерозвиненість державного самоврядування, система данницьких відносин, станово-статусний характер соціальної організації).

Потестарні і додержавні етнополітичні утворення, та вплив на їх розвиток зовнішніх чинників. Особливості механізму відновлення потестарної державності. Казахські ханства, Аравійські султанати Аден, аль-Касирі, аль-Куайті, шейхство Кувейт, Ачехський султанат на Суматрі. Авторитетна верховна влада — характерна ознака потестарної держави.

Соціальна організація східних державних утворень. Поняття "стан" та східний соціум.

Колоніальна політика західних держав наприкінці XVIII — у 70-х роках XIX ст. Особливості колоніалізму епохи промислового капіталу: перехід до широких територіальних загарбань та прагнення до освоєння країн Сходу як ринків збуту європейських товарів та джерел промислової сировини.

Суперництво між європейськими державами в Азії та Африці. Створення колоніальних імперій. Система напівколоніальної залежності: встановлення низьких мит на імпорту іноземних товарів; передача митниць під управління європейців; екстериторіальність європейських анклавів на територіях незалежних держав; непідсудність європейців місцевим судам на всій території держави.

Особливості розвитку первинного накопичення капіталу на Сході. Проблема ранніх модернізаційних реформ в країнах Азії та Африки. Зародження сучасної суспільної думки країн Сходу.

Криза східнофеодального ладу та дезорганізація традиційного суспільства внаслідок вторгнення капіталістичної Європи.

Проблема модернізації та адаптації країн Сходу до нових умов існування. Пренатальна стадія модернізації, її феодальна основа, наслідки стабілізаційних заходів. Особливості східного просвітництва індустріальної епохи. Проблема поєднання "нового і старого". Спроби модернізації релігії на Сході. Східний націоналізм. Ідеї конституціоналізму і парламентаризму, просвітницької монархії і розподілу влади. Зародження наднаціональних ідеологій на Сході. Соціалізм і панісламізм.

Основні цивілізаційні регіони розвитку нового у суспільній свідомості: мусульманський (близькосхідний і центральноазійський), індуїстсько-буддистський (індостанський та

південносхідно-азійський) і конфуціанський (східноазійський). Особливості культурної трансформації. Чинники темпів модернізації східних суспільств на межі XIX — XX ст.

Становлення сучасних форм політичного життя на Сході. Основні передумови розвитку нового політичного процесу, його спільні та відмінні риси від європейського. Співвідношення ендогенних та екзогенних імпульсів політичного розвитку Сходу.

Особливості структурної перебудови східних суспільств на межі XIX — XX ст. Роль "освіченого класу" Сходу у модернізаційних процесах. Несистемні народні рухи народів Азії та Африки, їх наслідки. Ідея "золотого" минулого та ксенофобія.

Розвиток ідеї національного відродження, її суперечливість та подвійний характер. Традиціоналісти, синтезатори та західники.

Особливості осмислення на Сході ідеї "демократії". Створення та діяльність перших політичних партій, специфіка їх організації та функціонування, регіональний характер. Партії-конгломерати. Співвідношення традиції та модернізації у діяльності партійних структур мусульманських країн. Національно-колоніальне питання у західноєвропейській суспільно-політичній думці.

Особливості буржуазних революцій на Сході на початку XX ст. "Пробудження Азії" в історіографії.

Тема 7. Країни Середнього та Арабського Сходу в Новий час.

Структурна криза в Османській імперії наприкінці XVIII ст.: її причини та прояви. Реформи Селіма III ("нова система"), їхній зміст та причини невдач. Байрактар-паша і "Рушукські друзі".

Активізація колоніальної політики західних держав і Османська імперія. Франко-турецька війна 1798 — 1802 рр. Посилення національно-визвольного руху на Балканах. Російсько-турецька війна 1806-1812 рр. Бухарестський мир.

Реформи Махмуда II. Ліквідація яничарського корпусу. Національно-визвольний рух пригноблених народів. Російсько-турецька війна 1828-1829 рр. "Єгипетське питання" та боротьба великих держав за вплив на Близькому Сході. Політика статус-кво.

Танзимат. Західні держави і реформи в Османській імперії. Гюльханейський указ 1839 року. Основні етапи реформ епохи Танзимату. Декларація справедливості. Декларація свободи. Загострення "східного питання" в середині XIX століття. Східна (Кримська) війна 1853 — 1856 років та її наслідки.

Конституційний рух 60-х — 70-х років XIX ст. "Товариство нових османів". Доктрина османізму.

Загострення економічної та політичної кризи Османської імперії у середині 1870-х років. Конституція 1876 року. Поразка "нових османів". Російсько-турецька війна 1877 — 1878 рр. Сан-Стефанський мирний договір. Берлінський конгрес 1878 р. та його наслідки. Абдул-Хамід II і режим "зулюму".

Османська імперія в період "зулюму". Відсталість економічного розвитку. Аграрний характер економіки. Роль іноземного капіталу у господарському житті імперії. Управління Оттоманського боргу. Особливості напівколоніального статусу Туреччини. Фінансово-економічне закабалення імперії іноземними банками. Оттоманський банк. Боротьба за концесії.

Деспотичний режим Абдул Хаміда II. Мегаломанія султана. Політика панісламізму. Національне питання в імперії. Зародження молодотурецького руху, вплив на нього зовнішніх та внутрішніх чинників. Соціальні основи молодотурок. Основні риси доктрини молодотурок, їх діяльність, ставлення до внутрішніх та міжнародних проблем імперії. Погляди А. Різи-бея та М. Сабахеддина. Утворення об'єднаної "Османської спілки прогресу та єднання" у 1907 р. "Декларація" молодотурок про скасування феодально-абсолютистського режиму та відновлення Конституції 1876 р. Молодотурецька революція. "Двовладдя". Контрреволюційний заколот 1909 р. Прихід до влади молодотурок, їхня політична практика.

Ускладнення міжнародного становища Туреччини, Триполітанська і Балканські війни. Доктрина пантюркізму.

Каджарський Іран наприкінці XVIII — на початку XIX ст.: влада і суспільство.

Міжнародне становище Ірану наприкінці XVIII — на початку XIX ст. Боротьба між Англією і Францією за Іран. Перша і друга ірано-російські війни. Гюлістанський і Туркманчайський договори. Загострення англо-російських суперечностей. Убивство О.С. Грибоєдова. Англо-іранський торговий договір 1841 р. Проникнення іноземного капіталу в Іран і його наслідки.

Зародження бабідського руху. Вчення Алі-Мохаммеда (Баба). "Беян". Пропагандистська діяльність бабідів у 1844 — 1848 роках. Бабідські повстання, їх причини, хід, характер, поразка та її

наслідки. Бехаїзм. Сепаратистські виступи курдів, шахсевенів, туркменів, арабів.

Реформи мірзи Тагі-хана. Опір консервативних сил та усунення реформатора з політичної арени.

Англо-іранська війна 1856-1857 рр. і Паризький мир. Перетворення Ірану в напівколонію. Особливості розвитку капіталізму. Початок буржуазно-національного руху. Роль ісламу і шийтського духовенства в суспільно-політичному житті. Англо-російські суперечності в Ірані. Боротьба за Перську затоку. Посилення позицій Німеччини в Ірані.

Початок іранської революції 1905-1911 рр. та її періодизація. Утворення і діяльність меджліса, прийняття конституції. Позиція іноземних держав щодо іранської революції. Англо-російська угода 1907 р. Контрреволюційний переворот 1908 р. Тебризьке повстання 1908-1909 рр. Роль кочових племен у революції. Російські більшовики та іранська революція. Інтервенція Англії та Росії і поразка революції. Проблеми історіографії іранської революції 1905-1911 рр.

Політика Абдуррахман-хана і реформи кінця 60-х — 70-х років XIX ст. Англо-російська угода 1873 р. Курс "наступальної політики" Англії в Афганістані. Місія генерала М. Столетова. Друга англо-афганська війна 1878-1880 рр.

Гандамакський договір і народне повстання в Кабулі. Англо-афганський договір 1893 р. "Лінія Дюранда" і розкол країни. Повстання пуштунів проти англійців (1895-1897 рр.). "Місія Дена". Кабульський договір 1905 р. Англо-російська угода 1907 р. і Афганістан. Зародження руху молодоафганців. Просвітницькі ідеї М. Тарзі. Староафганці та їх політична програма. Насрулла-хан.

Загальна характеристика арабського світу напередодні змін.

Єгипет у процесі формування самостійної державності. Єгипетський похід Наполеона Бонапарта та англо-французьке суперництво в Єгипті. Ам'єнський мирний договір 1802 р. і прихід до влади Мухаммеда Алі.

Особливості розвитку Єгипту в першій половині XIX ст. Реформи Мухаммеда Алі. Зовнішня політика. "Єгипетська криза" 1831-1833 рр. Втручання західних держав у "єгипетську кризу" 1838-1841 рр. та його наслідки. Реформи 1850 — 1870-х рр. у Єгипті.

Сирія напередодні епохи Танзимата. Яничарсько-ашрафське протистояння. Сирія та Ліван в епоху Танзимата. Міжконфесійні конфлікти.

Ірак за правління військово-бюрократичної корпорації мамлюків.

Аравійський півострів. Соціокультурна розпорошеність населення. Кувейт. Катар. Оман. Ємен. Хиджаз. Саудівський емірат. Політика Великобританії в Аравії. Встановлення англійського панування на морських шляхах з Перської затоки до південних воріт Червоного моря. Аравійські країни у 1840-х — 1860-х рр.

Арабські країни Магриба. Експансія англійських і французьких колонізаторів у Північній Африці. Захоплення Францією Алжиру та визвольна боротьба алжирського народу.

Туніс і Марокко наприкінці XVIII ст. — 1870-х рр. Реформи Ахмед-бея в Тунісі. Експансія західних держав. Західне Триполі. Правління пашів династії Караманли.

Братство сенуситів. Мухаммед Бен Алі ас-Сенусі (1787 — 1859) та його фундаменталістські ідеї. Утворення першої теократичної держави сенуситів у 1856 р.

"Арабське відродження" і боротьба за розвиток арабської культури. Іслам у суспільному житті арабських країн.

Тема 8. Країни Південної та Південно-Східної Азії в Новий час.

Англо-сикхські війни й анексія Панджабу. Організація управління Індією. Британська адміністрація і місцеві князівства. Аграрна політика англійців. Колоніалізм і традиційні індійські структури.

Зародження національного руху. Рам Мохан Рай.

Антианглійське повстання 1857–1859 рр.: причини, початок, хід, основні центри боротьби. Соціальний склад повстанців, роль місцевої знаті та сипаїв. Характер повстання, його наслідки. Проблеми історіографії повстання 1857–1859 рр.

Британська політика в Індії після придушення повстання, реформи кінця 50-х — початку 60-х років.

Закон про управління Індією 1858 року. Зміцнення та централізація колоніального апарату управління. Політика створення місцевої елітної опори колоніальної влади. Утворення дорадчих рад у 1861 р. Судова реформа 1861 — 1864 рр. Військова реформа та впровадження нових засад в організацію англо-

індійської колоніальної армії. Скасування доктрини Дальхузі. Арендне законодавство 1861 — 1885 рр. Дарбар 1877 року. Включення васальних князівств до складу Британської імперії.

Зміни в системі колоніальної експлуатації Індії в останній третині XIX ст. Перехід до основ "вестмінстерської системи". Особливості розвитку капіталізму. Нові риси соціально-економічного розвитку. Зміни у соціально-класовій системі. Формування національної спільності у різних народів Індії. Виникнення буржуазно-національного руху і утворення партії Індійський національний конгрес (ІНК). Зародження мусульманського обштинного руху. Діяльність ІНК наприкінці XIX — на початку XX ст., виділення радикального крила. Бал Гангадхар Тілак і його політична програма.

Політика колоніальної адміністрації. Розпалювання індо-мусульманської ворожнечі. Закон про розподіл Бенгалії і масові антиколоніальні виступи 1905-1908 рр. Особливості діяльності опозиції. "Сварадж" і "свадеші". Утворення Мусульманської ліги. Англійська політика в Індії у 1909-1913 рр. Реформи Морлі-Мінто.

Імперська законодавча рада. Впровадження куріальної системи виборів. Консолідація колоніального режиму. Візит до Індії Георга V. "Політика умиротворення" віце-короля лорда Хардинга. Скасування розподілу Бенгалії.

Культура Індії Нового часу.

Держави Індокитайського півострова наприкінці XVIII — середині XIX ст.

Мьянма (Бірма). Англо-бірманські війни. Загарбання Нижньої Бірми. Реформи короля Міндона. Англо-бірманські нерівноправні договори.

Імперія Нгуєнів наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Освоєння Півдня. Реформи Тхе То. Політична боротьба у В'єтнамі в 20-50-ті роки XIX ст. Час "реалістів". Соціально-економічна політика Нгуєнів на Півночі. Ріст міст. Розвиток мануфактури. Формування внутрішнього ринку. Зовнішня політика В'єтнаму. В'єтнамско-китайські відносини.

Ера Мінь Манг. Консервативна політика гіперцентралізації Тхань То. "Велика Північ". "Біньдінський експеримент". Боротьба з "реалістами" на Півдні. Вторгнення в Кампучію. В'єтнам у 40-50-

ті роки XIX ст. Регентська рада. Політична та економічна нестабільність країни. Повстання під керівництвом Као Ба Куати.

Кампучія, Таїланд (Сіам), Лаос наприкінці XVIII — середині XIX ст.: особливості соціально-політичних та економічних процесів. Зовнішньополітичне становище. Реформи Анг Донга в Кампучії.

Англо-голландське суперництво в Індонезії наприкінці XVIII — на початку XIX ст. і захоплення Індонезії Англією. Реформи Стемфорда Рафлза на Яві. Система райятварі. Розвиток плантацій у князівствах Джокьякарта і Суракарта. Відновлення голландського панування. Система "примусових культур".

Філіппіни наприкінці XVIII — середині XIX ст. Королівська філіппінська компанія (1785 р.), скасування її привілеїв (1830 р.), початок економічного проникнення капіталістичних держав (30-50-ті роки XIX ст.). Зародження національного руху.

Основні риси та особливості суспільно-економічного та соціально-політичного розвитку, вплив традицій і релігії. Бірма. Таїланд. Камбоджа. Малайзія. Індонезія. Філіппіни. Роль природно-географічного чинника, близькості китайсько-конфуціанської та індо-буддистської цивілізації. Значення релігійних і торгово-економічних контактів з мусульманським світом. Рівень та специфіка розвитку традиційного суспільства країн регіону, особливості соціально-політичного ладу, ступінь контактів з країнами Заходу.

Колоніальний розподіл Індокитайського півострова. Загарбання Францією В'єтнаму. Встановлення "протекторату" над Лаосом і Камбоджею. Утворення "Індокитайського союзу". Зародження буржуазно-національного руху.

Боротьба європейських держав за перетворення Сіаму у напівколонію. Встановлення британського панування у Бірмі і Малайї. Особливості розвитку Індонезії під владою голландських колонізаторів.

Особливості національного руху на Філіппінах. Хосе Рісаль. Утворення Катіпуану. Національно-визвольна революція 1896 — 1898 рр. Проголошення Філіппінської республіки. Малолосська конституція 1898 р. Агресія США. Американський колоніальний режим (1896 — 1916 рр.): стан на мусульманському Півдні, політика "філіппінізації" та її наслідки, закон Джонса 1916 р.

Тема 9. Країни Далекого Сходу в Новий час.

Економічне і політичне становище Цінської імперії. Китайська “самоізоляція” і політика капіталістичних держав. Місії Макартнея і Амхерста. Вплив англійської опіумної торгівлі на загострення внутрішньополітичного становища в Китаї. Англо-китайський конфлікт і перша „опіумна” війна 1840-1842 рр. Нанкінський договір (1842 р.) та інші нерівноправні договори Китаю із західними державами. Наслідки насильницького „відкриття” Китаю.

Селянська війна тайпінів. Вчення Хун Сюцюаня. Початок селянської війни і проголошення Тайпін тяньго. Періодизація тайпінського повстання. Внутрішня і зовнішня політика керівників повстання.

Причини занепаду Тайпін тяньго. Втручання іноземних держав у внутрішні справи Китаю. Друга “опіумна” війна 1856-1860 рр. та її наслідки. Тяньцзиньський договір (1858 р.) та Пекінська конвенція (1860 р.).

Місія М.П. Ігнат'єва і початок нового етапу у російсько-китайських відносинах. Британська політика “інтернаціоналізації та спільних дій”.

Інтервенція західних держав і поразка селянської війни тайпінів. Проблеми історіографії тайпінського повстання.

Консолідація цінського режиму. Регіоналізація Китаю, формування місцевих угруповань. Лі Хунчжан і політика "самопідсилення". Сутність неорганічної модернізації. Особливості генезису капіталізму в Китаї.

Політика іноземних держав у Китаї. "Справа Маргарі" і Чифуська конвенція 1876 р. Руйнування "Pax Sinica".

Особливості розвитку капіталізму в Китаї.

Міжнародне становище і зовнішня політика Цінської династії в останній третині ХІХ ст. Франко-китайська війна 1884 — 1885 рр. Японо-китайська війна 1894 — 1895 рр. та її наслідки. Розподіл Китаю на "сфери впливу".

Виникнення буржуазно-національного руху. Кан Ювей і реформаторський рух. "Сто днів реформ".

Загострення суспільно-політичної ситуації наприкінці ХІХ ст. Ідеологічна експансія західних держав. Християнство в Китаї. Діяльність таємних товариств. Рух іхетуанів: ідеологія, соціальний склад, характер і етапи. Урядова політика щодо іхетуанів. Події в

Пекіні влітку 1900 р. Інтервенція іноземних держав і "Заключний протокол" 1901 р. Дискусійні питання в історії руху іхетуанів.

Поглиблення суспільно-політичної кризи в Китаї на початку ХХ ст. та її компоненти. Нова спроба ліберальних реформ ("нова політика"). Політична діяльність та ідеологія Сунь Ятсена, "три народних принципи". Утворення "Об'єднаної спілки" ("Союзної ліги").

Повстання в Учані і початок революції. Розстановка політичних сил, роль ліберальної буржуазії. Розгортання революційної боротьби в Південному і Центральному Китаї. Проголошення республіки і формування тимчасового революційного уряду. Обрання Сунь Ясена тимчасовим президентом республіки. Іноземні держави і китайська революція. Зречення Цінської династії і передача влади Юань Шікаю. Утворення партії гоміньдан. Встановлення диктатури Юань Шікая. "Друга революція". Характер і підсумки революції 1911 — 1913 рр. (поразка чи перемога?). Проблеми історіографії Сінхайської революції.

Політична ситуація у національних районах Китаю. Сінцзян у російсько-китайських відносинах кінця ХІХ — початку ХХ ст. Тибетська криза початку ХХ ст. Проголошення незалежності Монголії (1911 р.) і російсько-китайсько-монгольська угода 1915 р.

Культура Китаю Нового часу.

Криза токугавського режиму. Насильницьке „відкриття” Японії і політика капіталістичних держав. "Ансейські договори".

Російсько-японські відносини. Місія Є. Путятіна. Симодський акт 1855 р. Договір 1858 р. про торгівлю і мореплавство. Цусімський інцидент 1861 р.

Загострення політичної кризи, рух проти іноземців і сьогунату. Громадянська війна і ліквідація сьогунату. "Мейдзі ісін" — революція чи реформа, закономірність чи феномен? Буржуазні перетворення наприкінці 60-х — початку 70-х років ХІХ ст. та їх роль у капіталістичній модернізації Японії. Історіографія "революції Мейдзі", дискусія відносно її характеру. Точка зору В. Молодякова (концепція "консервативної революції" стосовно Сходу).

Політична ситуація в 70-80-ті роки. Доля самурайства і його ідеології. "Рух за свободу і народні права". Утворення перших

політичних партій. Конституція 1889 р., її буржуазні та традиційні аспекти. Порівняння першої японської Конституції з європейськими.

Характер і особливості капіталістичної модернізації Японії. Роль держави у розвитку промисловості. Практика "зразкових підприємств". Початок становлення індустріального суспільства.

Зовнішня політика. Японська дипломатія і проблема нерівноправних договорів. Ідеологія і практика експансіонізму. Загарбання островів Рюкю (1872 р.). Похід на Тайвань (1874 р.). Російсько-японські переговори 1872-1875 рр. і Петербурзький договір про "обмін" територіями. Агресія проти Кореї. Японо-китайська війна 1894-1895 рр. Сімоносекський мирний договір та західні держави.

Японія в міжнародних відносинах на Далекому Сході. Англо-японський договір 1902 р. Японо-російська війна 1904-1905 рр. та її наслідки. Анексія Кореї. Формування японської колоніальної імперії.

Японія на початку ХХ ст. Особливості соціально-економічного розвитку. Японські концерни. Внутрішня ситуація в країні. Утворення і діяльність буржуазних політичних партій. Вплив мілітаристських та націоналістичних ідей. Сен Катаяма і соціалістичний рух в Японії. "Справа Котоку" ("справа про скривдження трону"). Рух "Демократія Тайсьо".

Японська культура "епохи Мейдзі".

Тема 10. Тропічна і Південна Африка наприкінці ХVIII – на початку ХХ ст.

Перші колоніальні війни. Початок колоніального розподілу Африки. Утворення держави Ліберія.

Ефіопія (Абіссінія): особливості історичного розвитку. Християнство в Ефіопії.

Англійська експансія на Півдні Африки. "Великий трек" і заснування бурських республік. Розподіл земель європейських колоністів на дві частини — північну, бурську, і південну узбережну, англійську. Держава зулу в Наталі. Боротьба зулусів з бурами. Особливості антиколоніальної боротьби африканських народів.

Держави Західної Африки. Вплив работоргівлі на розвиток регіону.

Повстання фульбе на чолі з Османом Дан-Фодіо. Утворення султанатів Сокото і Ганду.

Східна Африка. Султанат Занзібар. Угоди про протекторат африканських вождів з англійцями і німцями.

Заборона работоргівлі (1807 р.), рабства (1833 р.), вивезення рабів (1841 р.) Англією. Торговельні суперечності. Занепад датських та нідерландських факторій.

Діяльність християнських місій. Місіонерські товариства Англії та США. Їх роль в активізації західного проникнення у внутрішні райони Африки. Наукові експедиції. Британська "Асоціація для заохочення відкриття внутрішніх районів Африки".

Колоніальний розподіл Африки. Методи колоніальної експансії, "феномен" Бельгії. Берлінська конференція 1884 — 1885 рр. Системи управління. Методи експлуатації африканських народів та інтеграції африканських територій в СКГ. Зміни у соціально-економічному розвитку та соціально-класовій структурі.

Антиколоніальні рухи: причини, характер, особливості (по регіонах). Вплив традицій, нові явища.

Ефіопія: спроби зміцнення абсолютистської влади у другій половині XIX ст. Теодорос II і його реформи. Англо-ефіопська війна 1867-1868 рр. Міжнародне становище Ефіопії в останній третині XIX ст. Активізація політики європейських колонізаторів. Менелік II і відновлення централізованої ефіопської держави. Італійська експансія в Ефіопії, Італо-ефіопський договір 1889 р. "про дружбу і торгівлю". Італо-ефіопська війна 1894 — 1896 рр. та її наслідки. Росіяни в Ефіопії. Відносини із західними державами на початку XX ст. Англо-франко-італійська угода 1906 р. про поділ Ефіопії на "сфери впливу". Політична боротьба після смерті Менеліка II, переворот 1916 р.

Ситуація на півдні Африки наприкінці XIX ст. Компанія "Де Бірс" і Британська південноафриканська компанія. Політика Сесіла Родса. Німецька експансія на Півдні Африки. Англо-бурська війна 1899 — 1902 рр. та її наслідки. Антиколоніальна боротьба народів Південної Африки на початку XX ст. Утворення Південно-Африканського Союзу, його становлення як расистської держави. Діяльність неєвропейських політичних організацій на Півдні Африки.

Загальні проблеми Африки на рубежі XIX — XX ст. Зародження panaфриканізму. Panaфриканська конференція 1900 р.
Тема 11. Країни Сходу на межі нового і новітнього часу: підсумки історичного розвитку.

Спільне та особливе в історичних шляхах афро-азійських суспільств і західного світу в Новий час. Роль природно-географічного чинника. Вплив релігії. Людина і держава. Значення контактів з капіталістичним Заходом. Феномен Японії.

Країни Сходу – аграрно-сировинні додатки західних держав. Посилення відставання Сходу від Заходу. Наслідки колонізації для подальшого розвитку країн Азії та Африки. Характер трансформації країн Азії та Африки в період колоніалізму. Колоніальний синтез. Формування основ «третього ешелону» світового розвитку, його риси. Роль зовнішнього імпульсу, неорганічність капіталістичної еволюції, співіснування буржуазних і капіталістичних структур, економічні диспропорції, жорстка «сировинна» прив'язка до МКГ, величезний розрив у рівнях розвитку між «центрами-метрополіями» і відсталою східною «периферією». Диспропорції соціально-економічного розвитку внутрішнього порядку. Колоніальна та напівколоніальна залежність країн Азії та Африки як чинник обмеженості росту нових явищ. Формування основ для національно суверенного варіанту розвитку країн Сходу.

Змістовий модуль 3.

Країни Азії та Африки у новітній час

Тема 12. Основні тенденції розвитку країн Азії та Африки у Новітній час.

Перша світова війна і Схід. Військові дії на території країн Азії та Африки. Поразка Османської імперії та її розпад. Антиколоніальні рухи в роки війни. Антибританські виступи в Індії. Повстання у В'єтнамі. Вплив Першої світової війни на господарське, демографічне, моральне становище народів Азії та Африки. Нові форми мобілізації економіки. Централізація господарського управління. Ріст національного підприємництва. Підприємці сучасного типу. Національна буржуазія і пролетаріат. Загострення протиріч між метрополіями і колоніями наприкінці Першої світової війни.

Два типи незалежницьких рухів. Співвідношення буржуазних рухів та реакційного антитоталітаризму. Помірюваність і радикальність у визвольній боротьбі.

Революційна Росія і Схід. Революційне піднесення на Сході та його характер. Проблеми двох континентів на Версальській мирній конференції.

Створення Комінтерну. Країни Сходу і Комінтерн. Пропаганда і реальність у діяльності КІ. «Азійська» орієнтація КІ. Комуністичні та імперіалістичні гасла, соціальні та національні завдання у політиці КІ.

II Всеросійський з'їзд комуністичних організацій народів Сходу та його рішення. В.І.Ленін «Тези з національного і колоніального питань». «Додаткові тези» М.Н. Роя на II конгресі КІ. Основні напрями роботи КІ на Сході у міжвоєнний період. Проблема єдиного антиімперіалістичного фронту.

VII Конгрес КІ. Орієнтація на співробітництво з іншими антифашистськими партіями, націонал-революціонерами і націонал – реформістами.

Схід і світова економічна криза 1929 – 1933 рр. Унікальний характер кризи, її прояви в країнах Азії та Африки. Зміни у світогляді політичної еліти Сходу. Боротьба за ліквідацію ієрархічності світової системи. Проблема реформування аграрних відносин. Формування контурів стратегії майбутнього розвитку країн Азії та Африки. Поняття про сильну інтервенціоністську державу. Комплексний підхід до розвитку економіки імпортозаміщення, експортний песимізм, необхідність автоматизації від світового ринку.

Соціальні зміни на Сході після Кризи. Дестабілізація соціальної ситуації, загострення соціальних конфліктів. Активізація країн лівих і правих сил.

Держави «вісі» і Схід. Фашистські тенденції у суспільно – політичному розвитку країн Азії та Африки.

Друга світова війна і Схід. Роль країн Азії та Африки в роки війни. Зміни у соціально – політичному обліку народів Сходу. Загострення суперечностей колоніального капіталізму. Постановка питань національного і соціального визволення. Формування передумов краху колоніальної системи на Сході.

Політичні процеси в країнах Сходу. Деколонізація, її причини, форми, основні етапи, наслідки. Міжнародний консенсус щодо ліквідації колоніальної системи та системна криза колоніального господарства. Антиколоніалізм як форма націоналізму. «Холодна війна» і країни Сходу. Періодизація сучасної новітньої історії Ф. Хелідея. Встановлення нового світового порядку та перша холодна війна (1945-1953): війни і революції.

Політичні процеси на Далекому Сході. Японія. Утворення КНР. Корейська війна та її наслідки. Індокитай. ДРВ. Держава В'єтнам. Проголошення незалежності держав Південно- Східної Азії.

Піднесення національно-визвольної боротьби народів Південної Азії. Проголошення незалежності Індії та Пакистану.

Країни Близького і Середнього Сходу. Арабський Схід: особливості соціальної, політичної та ідейної трансформації. Палестинська проблема.

Часткова стабілізація та продовження деколонізації (1953-1961). Встановлення відносної стабільності на Сході.

«Коливальний антагонізм» та хвиля «полівіння» (1961-1969). Подальша деколонізація. Соціалістична орієнтація молодих держав Азії та Африки. Подальше розмежування на Сході в умовах розрядки (1969 - кінець 1970-их років). Становлення національних держав.

Друга холодна війна та розпад біполярного світу (кінець 1970-их - кінець 1980-их років). Події на Близькому і Середньому Сході 1979 року. Ісламська революція в Ірані. Радянське вторгнення в Афганістан. Піднесення політичного ісламу.

Схід у постбіполярному світі (кінець 1980-их - 2000-і роки). Вивід радянських військ з Афганістану та закінчення холодної війни. Агресія Іраку проти Кувейта. Перша міжнародна інтервенція «нового типу». Розпад Радянського Союзу та утворення нових незалежних держав у Центральній Азії та на Південному Кавказі. Перетворення Китаю на одну з провідних економічних держав світу. Економічне піднесення Індії. Поява нових невизнаних ядерних держав - Індії та Пакистану. Активізація радикальних мусульманських рухів. Протистояння Заходу та ісламського світу.

Особливості та закономірності економічної еволюції країн, що розвиваються, її основні етапи. Формування трьох ешелонів країн,

що розвиваються, наприкінці 1970-их років. Особливості змін в економічному розвитку периферії у 1990-их роках. Периферія індустріально-аграрного та індустріально-сервісного типу. Переваги експортноорієнтованої моделі розвитку.

Суспільна думка на Сході. Офіційні ідеології та програми. Погляди екстремістської опозиції. Ідейні конструкції інтелектуальної еліти, неформальних лідерів, опозиційних партій, організацій. Націоналізм на Сході. Осмислення результатів взаємодії між Сходом і Заходом. Нові національні ідеології.

Основний зміст і суперечності епохи. Уроки історії ХХ ст. для наших днів. Світ на порозі ХХІ ст. Зміни на політичній карті світу у другій половині ХХ ст. Головні напрями боротьби народів планети за національне визволення і соціальний прогрес у другій половині ХХ ст. Основні риси і динаміка соціально-економічного і політичного життя країн, які вибрали різні суспільні системи і моделі розвитку; джерела і обставини історичного вибору в окремих країнах (цивілізаційний і стадіально-регіональний підходи). Різновидність політичних систем, які існують у країнах світу на сучасному етапі. Місце категорій «людина» («звичайна людина», «лідер», «соціальна група в тому числі «клас»), «соціальні рухи» в історії другої половини ХХ ст.

Основні періоди і тенденції в розвитку міжнародних відносин у другій половині ХХ ст. Особливості прояву проблеми війни і миру. Глобальні проблеми людства (виникнення і динаміка). Поняття «світове співтовариство» в кінці ХХ століття. Досвід регіонального і міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем сучасності.

Схід на початку ХХІ ст. Основні моделі суспільного розвитку: японська, індійська, африканська. Країни Азії та Африки у сучасному світі.

Тема 13. Країни Південно-Східної Азії у Новітній час.

Індійська імперія. Атрибути суверенної окремої держави. Адміністративний устрій. Провінції. Князівства. Колоніальна експлуатація. Сільське господарство. Юридичний розподіл сільського населення. Податкова система. Промисловий розвиток Індії. Робітничий клас та індійська буржуазія. Кастовість і конфесіоналізм буржуазії. Індійська інтелігенція та її роль у

духовному і політичному житті країни. ІНК та Мусульманська ліга в роки Першої світової війни. Конгрес в Лакхнау.

Наростання невдоволення колоніальним режимом. Піднесення національно – визвольного руху в Індії. М. Ганді та ідеологія ненасилля. Національно – визвольний рух у 1919 – 1922 рр.. Перетворення ІНК на масову політичну партію.

Індія в період політичної стабілізації (1923 – 1927 рр.). «Противники і прибічники змін». Зміцнення лівого крила у національно – визвольному русі.

Утворення КПІ. Діяльність робітничо – селянських партій. Загострення індусько – мусульманських протиріч. «Хінду Махасабха». Створення РСС, Спілки добровільних служителів держави.

Боротьба за реформи (1927 – 1929). Делійський маніфест 1927 рік. Комісія Дж. Саймона. Рух «недоторканих». Б.Р.Амбедкар (1891 – 1956). Піднесення національного руху (1929 – 1933). Пакт Ганді – Ірвіна. «Общинне рішення» 1932 року. Піднесення демократичного руху в князівствах. Конституція 1935 року і вибори 1937 року. Діяльність конгресистських урядів у 1937 – 1939 роках. Індія в період Другої світової війни. Питання про участь Індії у війні і позиції ІНК та Мусульманської ліги. Партія «Форвард блок». Діяльність С.Ч. Боса. Індійська національна армія. «Серпнева революція» 1942 року та її наслідки. Наслідки війни. Підсумки міжвоєнного періоду розвитку Індії. Формування об'єктивних і суб'єктивних передумов національної незалежності країни.

Індокитайський союз у роки Першої світової війни. Особливості економічного розвитку В'єтнаму, Лаосу, Камбоджі.

Перші політичні партії В'єтнаму. Конституційна партія. Партія молоді. Боротьба за зрівняння в правах місцевого населення із європейськими колоністами та розширення автономії країни. Революційне товариство в'єтнамської молоді, його програма скасування режиму протекторату. Хо Ші Мін (1890 – 1969). Поширення комуністичної ідеології у В'єтнамі. Виникнення комуністичних гуртків. Створення комуністичної партії В'єтнаму (1930р.). Збройні виступи проти французів на початку 1930 – х років.

Військовий конфлікт Індокитаю із Таїландом, його наслідки. Токійська мирна угода 1941 року.

Режим управління Лаосом. Конвенція про внутрішнє управління. Угода про французький протекторат над Лаосом. Камбоджа. Франко – камбоджійські угоди 1884 і 1897 рр. та організація системи влади. Економіка Камбоджі. Основні напрями французьких інвестицій. Розвиток транспорту і плантаційного господарства. Причини стабільності колоніального режиму. Слабкість опозиції. Національний рух кхмерів. Камбоджа в роки Другої світової війни. Народом Сіанук та проголошення незалежності Камбоджі 12 березня 1945 року. Утворення прояпонського національного уряду. Відновлення французького протекторату в Камбоджі. Бірма у 1914 - 1945рр. Особливості соціально – економічного та політичного розвитку в умовах англійського колоніального режиму. План Креддока. Ліга боротьби за політичну реформу. Буддистська асоціація молодих людей.

Піднесення антиколоніального руху в Бірмі наприкінці 1920 - х на початку 1930 – х рр. Містично-релігійна секта галонів. Антибританські виступи 1930 – 1931 рр. Асоціація

«Наша Бірма». Рух такінів. Аун Сан. Партія малої людини. Ба Мо. Конституція 1935 р. та розподіл Бірми на дві частини. Створення автономного бірманського уряду на чолі з Ба Мо.

Радикальний блок свободи Бірми, його діяльність.

Бірма в роки війни на Тихому океані. Створення Бірманської національної армії. Сіам (Таїланд) у 1914 – 1945 рр. : особливості модернізації традиційного суспільства.

Індонезія: від виникнення організованого національного руху до проголошення незалежності. Формування національної самосвідомості.

Особливості історичного розвитку Індонезії: дві групи чинників. Специфіка соціальної та культурної структур індонезійського суспільства. Особливості колоніальної політики метрополії – Нідерландів. Дві політичні культури – аристократична та ісламсько-підприємницька. Проблема формування індонезійської нації.

Індонезія в роки Першої світової війни. Піднесення визвольного руху. «Сарекат іслама»(Ісламський союз). «Сарекат ракьята»(народний союз). Антиголландське повстання на Яві, його характер, рушійні сили, наслідки. Розгортання незалежного руху наприкінці 1920-х у 1930 – х рр.. Створення Індонезійської

народної партії. Ахмед Сукарно (1901 – 1970 рр). Культурний союз Індонезії. Партіндо (Партія Індонезії). Ідеологія мархенізму. Програма індонезійського націоналізму А. Сукарно «За вільну Індонезію». Формування широкого національно-визвольного блоку «Габунган політік Індонесіа» (ГАПІ).

Індонезія в роки Другої світової війни. Посилення економічних позицій Японії в Голландській Індії. Японська окупація Індонезії. Рух «Азія для азійців». Добровільна армія захисників вітчизни (ПЕТА). Антияпонські виступи. Повстання батальйону ПЕТА на сході Яви. Створення комісії з підготовки незалежності Індонезії. Концепція ідеологічних засад майбутньої незалежної країни. «Панча сила».

Проголошення незалежності Індонезії 17 серпня 1945 року.

Філіппіни: специфіка руху до незалежності. Особливості американського колоніального режиму на Філіппінах. Американізація та модернізація колоніального суспільства. Економічне піднесення 1920 – х років. Експорторієнтований характер філіппінської економіки. Наслідки світової економічної кризи 1929 – 1933 років. Зростання безробіття. Страйковий рух. Селянські повстання на острові Лусон. Посилення національного руху. Закон Тайдінгса – Мак – Даффі. План 10 – річного перехідного періоду до повної незалежності. Вибори 1935 року до парламенту. Перемога Націоналістичної партії. Обрання президентом країни Мануеля Луїса Кесона. Кесонівська асоціація. Конституція 1935 року. Плебісцит 1937 року.

Філіппіни в роки японської окупації. Особливості адміністративної системи. Створення партизанського антияпонського руху «Хукбалахап» (Народна антияпонська армія). Визволення Філіппін з – під японської окупації.

Малайя між світовими війнами. Особливості господарської та соціальної структури. Адміністративний устрій Британської Малайї. Три типи колоніальних володінь. Малайський націоналізм. Поширення антианглійських настроїв. Ідеї об'єднання Малайї та Індонезії в єдину державу. Малайський національний рух у 1930- х рр.. Релігійно-реформаторська течія. Малайя в умовах японської окупації.

Вигнання окупантів і новий етап визвольної боротьби індонезійського народу. Проголошення Республіки І Конституції

1945 р. Англо-голландська інтервенція і боротьба народних мас за незалежний розвиток країни. Стратегія і тактика КПІ, уряд Шарифуддіна і його відставка. Мадиундські події і поразка комуністів. Новий напад голландських військ на республіку в кінці 1948 р. і опір уряду Сукарно. Маневри агресорів, конференція «круглого столу» в Гаазі і визнання Голландією незалежності Індонезії.

Розстановка класових сил в Індонезії і соціально-політичний розвиток в 50-х роках. Парламентські вибори 1955 р. і прихід до влади Національної партії. Курс у внутрішній і зовнішній політиці, радянсько-індонезійські відносини. Загострення внутрішніх протиріч, розгром реакційних закатів і відновлення дії Конституції 1945 р. Внутрішня політика Сукарно і суть скерованої демократії. Слова і справи покійного президента, одноособовий режим. Погіршення економічного стану країни, ігнорування інтересами народу, ліве прикриття режиму і роль КПІ в цьому процесі. Роль комуністів у подіях 30-го вересня 1965 р. і розгром партії. Перші кроки нового режиму.

Соціальна база нових властей, антикомунізм – основний напрям у внутрішній політиці. Стабілізація уряду Сухарто в 70-х роках, економічна стратегія. Принцип відкритості економіки, партійна реформа, місце ГОЛКАР у політичній системі країни. Економічний розвиток Індонезії на рубежі 80-90-х років. Зовнішня політика уряду Сухарно, роль індонезійської дипломатії в розблокуванні конфліктних ситуацій у Південно-Східній Азії. Регіональна організація АСЕАН і роль в ній Індонезії.

Посилення антисухартівського руху та відставка Сухарто. Політика уряду Б.Ю.Хабібі. Мусульманська опозиція до діючого уряду. Парламентські вибори 1999р. Обрання президентом країни А.Вахіда. Демократизація політичної системи Індонезії. Спроби модернізації методів управління державою. Політика президента М.Сукарнопутрі.

Посилення політичної перспективи ісламізму як альтернативи світській владі на початку 2000-х рр.

Джоко Відодо та його політика. Курс реформ Джококо. Економічний розвиток. Економіка замкненого циклу. Політика толерантного ісламу та її противники. П. Субіанто. Посилення ваххабізму. Індонезія сьогодні.

Серпнева революція 1945 р. і утворення Демократичної республіки В'єтнам. Конституція Республіки. Створення народних органів влади. Франко - в'єтнамські переговори та угоди. Початок широкомасштабної агресії Франції проти ДВР і опір в'єтнамського народу. Хо Ши Мін і партія трудящих В'єтнаму. Взаємодія В'єтнаму, Лаосу і Камбоджі у боротьбі проти колонізаторів. Битва під Дьєнбьєнфу. Підписання Женевських угод як фактор міжнародного визнання перемоги народів В'єтнаму, Лаосу і Камбоджі. Розкол В'єтнаму і втручання США. Маріонеткова держава на Півдні В'єтнаму.

Соціально - економічні перетворення на півночі В'єтнаму. Допомога СРСР та інших соціалістичних країн. Копіювання радянського досвіду і формування командно - адміністративної системи. Плани США щодо Індокитаю. «Тонкінський інцидент» і бомбардування ДВР авіацією США. « В'єтнамська війна». Міжнародна солідарність з боротьбою народів Індокитаю, Протести в США проти в'єтнамської авантюри і її провал. Паризькі угоди 1973 р. про припинення воєнних дій. Ліквідація проамериканського сайгонського режиму і воз'єднання країни. Утворення Соціалістичної Республіки В'єтнам (СРВ). Розвиток В'єтнаму у 80-х роках і криза командно - адміністративної системи. Спад виробництва, збільшення кількості безробітних, криза в сільському господарстві. Проблема Півдня країни. Поворот до ринку і перші результати на шляху ринкової економіки. Політична система.

Деколонізація Камбоджі і її перші кроки на шляху незалежності. Внутрішня і зовнішня політика в 60-70-х роках. Переворот Пол Пота і позиція США. Партизанська боротьба і встановлення режиму «червоних кхмерів», їх політичні доктрини: геноцид і «опора на власні сили». Пол Пот. Воєнна і економічна допомога В'єтнаму патріотичним силам. В'єтнамо - китайська війна. Хун Сен, Народом Сіанук. Громадянська війна і пошуки виходу з кризи. Роль ООН, країн Південно - Східної Азії у розв'язанні кампучійського вузла. Паризькі угоди 1991 року і їх суть.

Лаос. Боротьба і перемога лаоського народу над французькими колонізаторами. Громадянська війна і втручання США; Проголошення Лаоської Народно - Демократичної Республіки.

Політична система, командно - адміністративна економіка. Криза 80-х років у народному господарстві і пошук виходу з неї. Перехід до ринкової економіки: успіхи і проблеми.

Держави Індокитаю наприкінці 1990-х - на початку 2000-х рр. Політика всебічного оновлення, Конституція В'єтнаму 1992р. Економічні реформи 1990-х рр. VIII з'їзд КПВ (1996р.) та його рішення. Завдання індустріалізації та модернізації СРВ до 2021 р.

Поправки до Конституції 2001р. Програма «багатий народ - сильна держава». Політика «відкритих дверей». Особливості в'єтнамської «ринкової економіки соціалістичної орієнтації. Нгуєн Фу Чонг. Політичний курс президента СРВ Чан Дай Куанга.

Рішення Національних зборів Камбоджі 1993р. про відновлення конституційної монархії. Проголошення королем Н.Сіанука. Формування коаліційного уряду. Рівне представництво роялістів та комуністів. Система подвійного обіймання посад. Нестійкість камбоджійської політичної конструкції. Політична криза 1997р. Стабілізація політичної ситуації та роль міжнародних посередників. Парламентські вибори 1998р. Перемога Народної партії Камбоджі. Формування коаліційного уряду НПК і прибічників принца Ран-нарита.

Камбоджа сьогодні. Особливості однопартійної парламентської монархії. Політика уряду Хун Сена.

Встановлення жорсткого авторитарного режиму в Лаосі. Дискусія щодо Конституції ЛНДР 1991р.

Смерть «вічного» керівника НРПП Кейсона Фомвіхана (1992р) Політика президента ЛНДР Кхамтая Сіпхандона. Особливості лаоської ліберальної відкритої економіки. Проблема подолання відсталості і бідності. Роль іноземної допомоги у забезпеченні стабільного економічного розвитку країни. Лаос сьогодні. Внутрішня і зовнішня політика уряду Т. Сисуліта

Піднесення національно-визвольного руху після Другої світової війни. Проголошення незалежності. Економіка Індії після проголошення незалежності та новий вибух індо-мусульманської ворожнечі. Вбивство Ганді. Кашмірське питання та загострення відносин між Індією і Пакистаном. Розстановка класових сил у країні і діяльність уряду Д. Неру. Проведення адміністративної реформи. Ліквідація князівств. Економічний і політичний розвиток у 50 – 70 - х рр. («Теоретична модель» капіталізму). Д. Неру, І.

Ганді. «Курс Неру» – створення сильного державного сектору в промисловості і проведення поміркованої аграрної реформи. Розвиток науки і культури, народна освіта та охорона здоров'я.

Погіршення економічного становища та загострення соціальних протиріч у країні в 70-і рр. Розкол ІНК. Надзвичайний стан і його наслідки в соціально – політичному розвитку країни. .
Вибори 1977 р. і прихід до влади уряду Джаната парті, його внутрішня і зовнішня політика. Вибори 1980 р. і прихід до влади ІНК (А). Індія на рубежі 80-90-х рр. Проблеми соціальної стабільності і національної єдності. Комуністичний рух в Індії у післявоєнний період, його характерні риси.

Політика уряду Н.Рао. Вбивство Р.Ганді. Реформи 1990-х років. Програма прискореного економічного росту на основі модернізації. Проблема забезпечення соціальної справедливості. «Серединний» шлях індійської модернізації. Розвиток демократії та багатопартійної структури. Завершення однопартійного правління ІНК . Політичний курс коаліційного уряду Об'єднаного фронту.

Бхаратія джаната парті та створення коаліції. Програма дій Національного демократичного альянсу. Парламентські вибори 1999р. Курс на проведення економічних реформ «другого покоління». Посилення позицій БДП та НДА і послаблення впливу ІНК наприкінці 1990-х - на початку 2000 років.

Республіка Індія на сучасному етапі розвитку. Перетворення Індії на один із могутніх центрів сили та найбільший світовий ринок. Політика уряду М. Сінгха. Політика БДП (Індійської народної партії). Ідеологія Хіндутви. Внутрішня і зовнішня політика уряду Нарендри Моді. «Перебудова Моді».

П'ять принципів мирного співіснування Д.Неру - основа зовнішньополітичного курсу республіки. Індо-пакистанський конфлікт 1985 р. і ташкентська декларація. Друга індо-пакистанська війна і утворення республіки Бангладеш. Індо-китайські відносини. Індія і афганський конфлікт, війна між Іраном та Іраком. Радянсько-індійські відносини в області політики, в економіці, науці і культурі. Допомога в становленні економічної бази республіки. Договір про мир, дружбу і співробітництво 1971 р. Проблеми в радянсько- індійських відносинах початку 90-х років. Відносини Індії з незалежною Україною. Роль Індії в ООН, в

розблокуванні міжнародних конфліктів. Курс Н. Моді «Дій на Сході».

Ідея утворення держави Пакистан. Економічне і політичне положення країни після завоювання незалежності. Земельне питання і селянський рух. Аграрні реформи. Адміністративний устрій і політична система країни. Роль ісламу. Національне питання в Пакистані. Розвиток промисловості і робітничий рух. Зовнішня політика і перший індо-пакистанський конфлікт. Переворот 1958 р. та економічний і політичний розвиток Пакистану в 60-х р. Індо-пакистанський конфлікт і загострення політичної боротьби в країні. Нерівномірність економічного і політичного розвитку Західного і Східного Пакистану. Вибори 1970 р. у Східному Пакистані і перемога «Народної ліги». Муджибур Рахман. Індо - пакистанська війна і утворення Республіки Бангладеш.

Пакистан після війни 1971 р.. Парламентські вибори 1977 р. і перемога Пакистанської Народної партії. Заходи уряду З. А. Бхутто і його падіння. Адміністрація Зія-уль-Хака, її внутрішня і зовнішня політика. Соціально економічний і політичний розвиток Пакистану на рубежі 80-90-х років. Смерть Зія-уль-Хака і парламентські вибори 1988 р., перемога Пакистанської Народної партії. Заходи уряду З.А. Бхутто у внутрішній і зовнішній політиці. Опір опозиційних сил і відставка уряду. Розпуск національних зборів 1990р. Дострокові вибори 24 жовтня 1990р. Перемога Пакистанської мусульманської ліги (ПМЛ). Політика уряду Н. Шарифа. Протистояння з президентом та боротьба з опозицією. Реалізація Пакистаном ядерної програми. Санкції США. Погіршення економічної ситуації у Пакистані впродовж 1990-х рр. Піднесення сепаратистського руху в Кашмірі та погіршення пакистано-індійських відносин. Парламентські вибори 1993 р. Створення коаліційного уряду на чолі з Пакистанською народною партією (ПНП). Політика Б. Бхутто. Антиурядові виступи опозиції. Відставка уряду Незрівнянної (Беназір). Наростання соціально-економічної та політичної нестабільності. Парламентські вибори 1997р. Перемога ПМЛ. Уряд Н. Шарифа. Завершення процесу створення двопартійної системи. Економічні реформи уряду ПМЛ. Ядерні випробування 1998р. Міжнародні економічні санкції проти Пакистану та їх наслідки. Піднесення ісламістського руху.

Втручання військових у внутрішньополітичні процеси. Перехід від президентської республіки до парламентської. Посилення конфронтації між Н. Шарифом та начальником штабу армії П. Мушаррафом у 1999 р. Військовий переворот 12 жовтня 1999 р. «Надзвичайний» режим П. Мушаррафа у 1999-2002 рр. Референдум 2002 р. Збереження президентської посади П. Мушаррафом. Економічні та адміністративно-політичні реформи початку 2000-х рр. Кардинальні зміни у зовнішньополітичному курсі Пакистану. Політика «освіченої поміркованості». Політична криза 2007 р. Масові заворушення у м. Карачі. Введення надзвичайного стану. Терористичний акт 27 грудня 2007 р. та загибель Б. Бхутто. Внутрішня і зовнішня політика президенти А.А. Зардарі. Економічна криза. «Великий марш» опозиції. Гуманітарна катастрофа 2010 р. Зростання популярності армії. Генерал А. Кіані. Посилення ісламізму. Ісламістський тероризм. Пакистан – «провальна держава Азії». Пакистан сьогодні.

Тема 14. Країни Східної Азії у Новітній час.

Китай в роки Першої світової війни. «21 вимога» Японії Китаю. Особливості соціально-економічного розвитку Китаю на початок новітнього часу. Регіональний розвиток. Сільське господарство. Аграрні відносини. Розвиток міської економіки. Особливості формування нових суспільних класів. Політична та ідеологічна ситуація в Китаї. Перехідний характер політичної надбудови. Роль мілітаристських угруповань у житті країни. Ідеологічна боротьба у Китаї в 1914 – 1915 роках. «Нова молодь». Піднесення національно – визвольного руху в Китаї у 1917 – 1924 роках. Патріотичний рух « 4 Травня» 1919 року та його значення. Поширення ідей марксизму – лєнінізму в Китаї. Утворення КПК. I і II з'їзди КПК.

Політична діяльність Сунь Ятсена. Еволюція його поглядів і настанов. Зближення Гоміньдану і Комінтерну. Формування передумов для створення єдиного фронту в Китаї. Особливості розвитку революційного процесу. Національна революція 1925 – 1927 рр., її характер, рушійні сили, особливості, наслідки. Початок протиборства між КПК і ГМД. Громадянська війна 1927 – 1937 рр.

Китай під владою Гоміньдану. «Нанкінське десятиріччя». «Період політичної опіки». Внутрішня і зовнішня політика Чан Кайші. Загарбницькі плани Японії щодо Китаю і окупація

Маньчжурії. Піднесення патріотичного руху в Китаї. Внутрішньопартійна боротьба у Гоміньдані. Три принципи Хіроїта. Боротьба демократичних сил Китаю за створення єдиного антияпонського фронту. «Рух 9 Грудня» 1935р.. Створення Всекитайської організації національного порятунку.

Радянсько – китайський договір про ненапад та угода про допомогу СРСР китайському народові. Радянські військові радники та пілоти – добровольці.

Китай у роки війни з Японією (1937 – 1945). Евакуація китайського уряду в Чунцин. Розпад Китаю на три частини. Процеси соціально – економічного та ідейно – політичного розвитку Китаю у трьох регіонах. Окупована японська зона. Створення місцевих маріонеткових китайських урядів. Ван Цзінвей і Центральний уряд у Нанкіні. Зона гоміньданівського панування. Еволюція режиму Чан Кайшлі. Партійна, цивільна та військова бюрократія. Відродження ідеології традиційної китайської деспотії. Посилення конфуціанського і традиціоналістського принципів у суньятсенізмі. Чан Кайші. «Доля Китаю». «Китайська економічна теорія».

Утворення демократичної ліги Китаю. Її програма. Критика авторитарного гоміньданівського однопартійного режиму. Міжнародно – правові акти держав антигітлерівської коаліції щодо Китаю. Активізація демократичного руху. VI конгрес Гоміньдану (Травень 1945 р.) та його рішення. Визволені райони Китаю та їх зміцнення в роки антияпонської війни. Політика «Трьох третин» та формування нової влади у районах підконтрольних КПК. Мао Цзедун. «Аграрна революція». Внутрішньопартійна боротьба в КПК. Ідеологія «націоналістичного народництва». Рух за впорядкування стилю в партії. Розрив з комінтернівською політичною традицією. VII з'їзд КПК. Принципи «нової демократії».

Китай в період завершального етапу Другої світової війни (8 серпня – 2 вересня 1945 року).

Японія напередодні і в роки Першої світової війни. Завершення епохи правління Мейдзі. Успіхи модернізації країни. Аграрно – промисловий характер економіки. Розвиток індустріалізації та урбанізації. Нові промислові центри. Демократичні тенденції епохи Тайсьо. Суррогатна «двопартійна»

система. Становлення Японії як великої держави в роки Першої світової війни. Угода Лансинг – Ісії.

«Рисові бунти» 1918 року. Спад в економіці 1920 – 1921 рр. і внутрішня політика японських урядів. Вашингтонська конференція і загострення між імперіалістичних протиріч на Далекому Сході і Тихому Океані. Радянсько – японський договір 1925 року. Економічний та соціально – політичний розвиток Японії в другій половині 1920 - х років. Руйнація ліберальних політичних тенденцій. Посилення імперської ідеології («кокутай»). Програма створення самодостатньої сфери колоніальної економіки. Подвійний характер зовнішньополітичного курсу Японії. Експансіонізм. Заходи по створенню договірної системи міжнародної безпеки на Далекому Сході і Тихому океані. Пакт Бріана – Келлога та приєднання до нього Японії.

Завершення епохи «партійних» кабінетів. Особливості функціонування японської державної машини.

Вплив світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. на Японію. Послання кризи у промисловості з хронічною аграрною кризою. «Рационалізація виробництва». Курс «контрольованої інфляції». Загострення класових протиріч. Трудові та орендні конфлікти 1930 – 1931 років. Посилення поліцейських репресій. «Нові» концерни та «нове» офіцерство. Пошуки виходу з кризи. Група імператорського шляху та Група контролю. Поширення праворадикальних ідей в армії і на флоті. «Військово - фашистський рух» в Японії. Спілка обраних. Ратифікація Лондонської угоди 1930 р. та активізація діяльності правих радикалів. «Маньчжурський інцидент». Проголошення держави Маньчжоу-го. Вихід Японії з Ліги Націй. Путч молодих офіцерів 1932 року і його провал. «Кабінет національної єдності» адмірала Сайто Макото. Проект «відродження села».

Політика мілітаризації економіки. Курс «реорганізації та переозброєння». Вихід Японії з Вашингтонської угоди. Військовий путч 1936 року та його придушення. Завершення праворадикального руху фашистського напрямку в Японії.

«Основні принципи національної політики» кабінету Хіроta Кокі. Умови консолідації нації. Плани створення «тотальної держави» і «тотальної мобілізації» японського народу». Нова економічна і політична структури. Реставрація системи військово –

бюрократичного управління та елементів державно-економічного регулювання. «Антикомінтернівський пакт». Початок японо - китайської війни. Програма розбудови «великої східноазійської сфери співрозквіту». Питання про характер японського політичного режиму початку 1940- х рр. у сучасній історіографії. Підписання Японією Троїстого пакту. Радянсько – японський пакт про нейтралітет.

Японія в період війни на Тихому океані. Військова доктрина Японії. Стратегія війни на Тихому океані. Хід військових операцій у 1941 – 1942 рр.

Особливості окупаційної політики Японії в країнах Сходу і Південно – Східної Азії (на Філіппінах, у В'єтнамі, в Індонезії, в Бірмі). Японія в період ведення оборонних військових операцій. Криза японської воєнної економіки і відставка уряду Годзіо. Блокада Японії. Атомне бомбардування японських міст. Роль маньчжурського театру військових дій у капітуляції Японії. Акт про беззастережну капітуляцію Японії.

Корея напередодні і в роки Першої світової війни. Японський військово – поліцейський режим («шабельний режим»). Ідеологічна обробка корейців. Синтоїзм.

Економічна політика колонізаторів. Аграрні заходи. Корейський банк. Експлуатація корейських селян. Перетворення Кореї на сировинну і продовольчу базу Японії. Особливості розвитку корейської промисловості.

Націоналістичний рух у Кореї в роки Першої світової війни. Антияпонські організації. Загони Армії справедливості. Корейські «рисові бунти». Робітничий рух .

«Першоберезневий рух» 1919р. та його значення. Селянські виступи у першій половині 1920 - х рр. Утворення Корейської комуністичної партії. Три зарубіжних центри комуністичного руху. Боротьба між «іркутянами» та «шанхайцями» . Проголошення комуністичної партії Кореї в Сеулі.

Криза 1929 – 1933 років, її вплив на корейську економіку. Зміни у соціально-економічному та політичному житті Кореї. Введення надзвичайного стану і посилення репресій проти корейських патріотів. Піднесення антияпонського руху. Створення Ліги національного фронту Кореї.

Корея в роки Тихоокеанської війни. Закон про забезпечення громадянського спокою. Боротьба проти «ідеологічних злочинів». Введення загальної військової повинності. Рух народного опору. Заходи колоніальної адміністрації щодо стримування «неспокійного корейського тилу». Закон 1944 р. про надання корейцям політичних прав. Закон про надання корейцям виборних прав.

Активізація діяльності закордонних центрів корейського визвольного руху. Корейський тимчасовий уряд у Чунціні. Створення армії відродження. Корейська еміграція в США. Корейсько – американська рада. Лі Син Ман. Програма повоєнного облаштування Кореї

«Корея і війна на Тихому океані». Капітуляція японських військ у Кореї. День визволення корейського народу.

Капітуляція Японії та політика американських окупаційних властей. Демократичний рух. Конституція 1946 р. Аграрна реформа та соціальне законодавство. Воєнно-стратегічні акції США на Далекому Сході і Японія. Мирний договір в Сан-Франциско і пакт безпеки.

Економічний зліт «Країни вранішнього сонця». Перетворення Японії на один із провідних світових економічних центрів. Спільне з іншими капіталістичними країнами та особливе в цьому процесі. Ліберальні демократи при владі. Відновлення дипломатичних відносин між СРСР і Японією. Відносини із США, Західною Європою. Робітничий рух і політична опозиція. Рух за мир, за заборону атомної зброї. Особливості еволюції японського суспільства.

Роки структурних криз та пошуки виходу з них (1977-1990 рр.). Зміна моделі економічного розвитку.

Політичні колізії 1990-х рр.. Криза правлячої партії. Парламентські вибори 1993 р.

Поразка ЛДПЯ.

Програми вирішення соціально-економічних і політичних проблем у 1990-2000 рр. Економічна депресія та шляхи виходу з неї. Політика урядів Д. Коїдзумі, Шиндзо Абе, Ясуо Фукуда. Спроба формування двопартійної системи. Урядові зміни в 2009 – 2011 рр.

Зміни у сфері культури та ціннісних орієнтацій японського суспільства. Сучасна Японія. Японо – українські відносини. Зовнішня політика Японії після Другої світової війни, радянсько-японські відносини. Відносини зі США, країнами «Спільного ринку», Близького і Середнього Сходу, Південно-Східної Азії і Тихого океану. Зміни в країнах Східної Європи і колишньому Радянському Союзу а 90-ті рр. і позиція Японії. Реформи уряду Сіндзо Абе. Місце Японії у світовій економіці і політиці сьогодні.

Китай після закінчення Другої світової війни. Початок і хід громадянської війни. Перемога народної революції і утворення Китайської Народної Республіки (КНР). Питання вибору шляху і перетворення першої половини 50-х рр. Будівництво соціалізму «китайського зразка», його результати, вплив на економіку і політичну систему. Перша конституція КНР. Підсумки періоду розвитку і VIII з'їзд КПК. Зовнішня політика Китаю в 50-і роки.

Перемога догматизму і волонтаризму у керівництві КПК. Перехід до політики «великого стрибка» і роль Мао Цзедуну. Наслідки «великого стрибка» і загострення внутрішньополітичної обстановки і країні. «Культурна революція» та її негативні наслідки для соціально - економічного і політичного розвитку КНР. Зовнішня політика. Радянсько - китайські відносини 60-70-х років та відповідальність обох сторін за їх загострення та ускладнення.

Економічна та політична криза в КНР 80-х років та соціально - економічні реформи. їх наслідки для економіки і політичної системи країни. Ден Сяопін. Лібералізація, демократизація і події червня 1989 року в Пекіні. Наступ ортодоксальних марксистів і зміна вертикалі у внутрішній політиці. Поступова нормалізація обстановки. Вірність китайського керівництва «соціалістичному вибору».

Демонстраційна поїздка Ден Сяопіна по країні. Рішення про активізацію економічних реформ, XIV з'їзд КПК (1992 р.). Курс на побудову «соціалістичної ринкової економіки». Політика Цзяя Цземіня. Нові економічні реформи віце-прем'єра Чжу Жунзи, Результати реформ.

XV з'їзд КПК (1997 р.) Рішення про новий імпульс реформи державних підприємств. Особливості їх акціонування та форми власності. Економічні успіхи КНР наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. XVI з'їзд КПК (2002 р.) Нове керівництво партії і держави.

Політика Ху Цзіньтао. Концепція розбудови гармонійного суспільства у рішеннях XVII з'їзду КПК (2007 р.).

Специфіка китайської моделі розвитку. Внутрішня і зовнішня політика Китаю на сучасному етапі. Сі Цзіньпін та новий соціалістичний вибір КНР. Формування великодержавної течії, її головна теза «XXI сторіччя – сторіччя Китаю». Боротьба за світове економічне й політичне лідерство. Проблема «м'якої сили». «Китайська мрія». Конфуціанство і розбудова китайського сучасного суспільства. Українсько-китайські відносини. Китайська Республіка на Тайвані: причини, особливості та сутність «тайванського дива». Відносини між КНР і Тайванем.

Проблема єдності країни і протилежні позиції з цього питання СРСР та США. Адміністративні реформи, перетворення в економіці на Півночі Корейського півострова. Утворення Трудової партії Кореї. Державне оформлення Корейської Народно - Демократичної Республіки. Політична система. Корейська війна як результат протистояння Схід - Захід, гегемоністських устремлінь керівництва Радянського Союзу і його союзника Кім Ір Сена. Ідея «Єдиної соціалістичної Кореї». Тактика американців і Південна Корея в їхніх геополітичних планах.

Розвиток економіки, промисловість і сільське господарство в КНДР після завершення війни. Відбудова господарства. Політичний розвиток. Культ особи Кім Ір Сена. Конституція 1972 р. Авторитарний режим і командно - адміністративна економіка. Демократизація в СРСР та її вплив на Корею. Радянсько - корейські відносини в минулому і у 80-ті рр. Початок нормалізації відносин КНДР і Республіки Кореї. Труднощі цього процесу.

Політика нового керівництва КНДР на чолі з Кім Чен Іром. Економічна криза 1995- 1997 рр. Міжнародна гуманітарна допомога у 1996-2000рр.

Посилення пропаганди корейського націоналізму та ідеології «чучхе». Стратегічний курс на «пріоритет армії». Поправки до конституції 1998р. Ядерна програма Північної Кореї. КНДР на початку 2000 р. КНДР за правління Кім Чен Ина. Сингапурські домопленості зі США.

Підсумки соціально - економічного і політичного розвитку КНДР після утворення.

Південна Корея після Другої світової війни. Особливості формування режиму і роль зовнішніх факторів. Проголошення Республіки Корея, соціально - економічна політика уряду, аграрна реформа. Війна 1950-1953 рр. і розвал економіки. Внутрішньополітична обстановка після закінчення війни. Політична і економічна криза і повстання 1960 р. Нестабільність політичної ситуації в країні і прихід до влади Пак Чон Хі. Конституція 1972 р. і політичний устрій республіки. Соціальна структура, непослідовність економічних реформ уряду та загострення внутрішньополітичної обстановки. Повстання 1980 р. і прихід до влади Чон Ду Хвана. Зміна соціально - економічної ситуації в країні у 80-і роки: механізм і результати технологічного стрибка. Проблеми соціального розвитку. Зміна політичної обстановки в країні в кінці 80-х років і парламентські вибори. Президент Ро Де У, його внутрішня і зовнішня політика. Радянсько - корейські відносини: етапи становлення. Перспективи розвитку відносин з незалежною Україною. Міжкорейський діалог і перспективи його розвитку.

Перехід влади від військових до цивільних. Президентські вибори 1992 р. Політика президента Кім Ен Сама. Заходи щодо оздоровлення суспільства та боротьби проти корупції. «Спокійна революція».

Кризові явища в економіці. Президентські вибори 1997 р. Перемога лідера опозиції Кім Де Чжуна. Економічні реформи та оздоровлення економіки. Еволюція політичної системи РК: від модернізаторського авторитаризму до демократизації. Формальна багатопартійна система. Становлення нового соціокультурного середовища. Особливості демократичного транзиту РК. Сучасний розвиток РК. Політика президента Мун Чже Ина.

Ріст самосвідомості монгольського народу на початку ХХ ст.. Піднесення визвольної боротьби, дугуйланський рух. Національно - визвольний рух в 1911 – 1912 рр. і завоювання державної незалежності. Монгольська феодально – теократична держава, її соціальний і політичний розвиток в роки Першої світової війни.

Події 1917 р. в Росії і Монголії. Внутрішні причини соціально – економічної і політичної кризи в країні, передумови антифеодальної народної революції. Утворення Монгольської народно – революційної партії і Сухе Батор. Революція 1921 р. і

утворення Монгольської Народної Республіки. Вибір некапіталістичного шляху розвитку правильність чи помилка?

Копіювання радянської командно - адміністративної системи і негативні наслідки цього процесу для соціально - економічного і політичного розвитку МНР. Культ особи Чойбалсана – трагічна сторінка монгольської історії. Підсумок розвитку країни до 1.940 р., зовнішня політика, радянсько - монгольські відносини.

Монголія в роки і після Другої світової війни. Участь Монгольської народної Армії у воєнних діях проти японських мілітаристів. Подальше копіювання радянських методів господарювання і політичної системи, їх недоліки і наслідки для економіки і політики країни. Суцільне кооперування та його негативні наслідки для розвитку основної галузі економіки – тваринництва. Період застою і посилення кризових явищ в економіці і політичній системі республіки. Перебудова в Радянському Союзі і вплив цих процесів на Монголію. МНР на рубежі 80-90-х років: перехід від тоталітарного режиму до плюралізму і багатопартійності. Початок зламу командно-адміністративної системи. Революція року «білого коня». Її ліберально-демократичний характер. Зміна моделі політичного та соціально-економічного розвитку. Програма будівництва гуманного, громадянського демократичного суспільства з ринковою економікою.

Вибори до Великого народного хуралу (1990 р.). Нова Конституція Монголії (1992 р.). Новий закон про політичні партії 1996 р. Президентські вибори 2001 р. Перемога Н.Багабанді.

Ринкові реформи в економіці. Створення різних форм власності. Приватизація кооперативної та державної власності. Формування нової банківської системи, реформування податкової політики. Стабілізація монгольської економіки у 1994-1995 рр. Співробітництво з МВФ та Всесвітнім банком у 1991-2003 рр. Проблема структурних змін в економіці. Загострення соціальних проблем. Політика президента Х. Баттулги.

Політична криза 2021р. Спроба політичного перевороту. Уряд Л. Оюун-Ердене. Економічні проблеми в умовах пандемії COVID-19. Зовнішня політика Монголії на сучасному етапі.

Тема 15. Країни Середнього Сходу у Новітній час.

Османська імперія в роки Першої світової війни. Військово – політичний союз із Німеччиною. Внутрішня політика младотурок. Поширення турецького націоналістичного руху. Пантюркізм. Політика «національної економіки». Національні ширкети. Становище анатолійської буржуазії. Невдоволення політикою тріумвірату.

Розпад Османської імперії. Окупація Туреччини військами держав Антанти. Виникнення та поширення національно – патріотичного руху. Мустафа Кемаль. Спілки захисту прав окремих турецьких територій. Утворення Представницького комітету. Велике національне зібрання Туреччини. Національна клятва. Перемога кемалійської революції. Скасування султанату. Лозаннський мирний договір. Міжнародне визнання анкарського уряду кемалістів.

Соціально – економічне та політичне становище Туреччини наприкінці війни за незалежність.

Соціально – економічна політика кемалістів. Боротьба із засиллям іноземного капіталу. Заохочення розвитку національного підприємництва. Світова криза 1929 – 1933 років та економічна політика турецького уряду. Політика етатизму. Розвиток сучасних форм приватного підприємництва. Процес концентрації національного капіталу.

Реформи державного ладу, законодавства, перетворення в сфері культури та побуту.

Особливості лаїцизації турецького суспільства.

Зовнішня політика Турецької Республіки. Врегулювання турецько – грецьких відносин. Договір про дружбу та торгівлю між Грецією і Туреччиною. Відновлення дипломатичних відносин з європейськими країнами і США. Проблема зовнішнього боргу Туреччини. Конференція в Монтьєр. Нова міжнародна конвенція про протоки. Вступ Туреччини до Ліги Націй. Туреччина в роки Другої світової війни. Особливості турецького нейтралітету. Політика дружнього нейтралітету з Німеччиною. Активізація крайніх форм турецького націоналізму. Пантуранізм. Плани створення Великого Туркестану.

Внутрішня політика турецького уряду. «Закон про національний захист». Широкомасштабна мобілізація селян на

військову службу, її наслідки. Труднощі воєнного часу. Реакція на хід воєнних дій на радянсько – німецькому фронті.

Іран в роки Першої світової війни. Політика нейтралітету. Окупація території Ірану англійськими військами. Англо – іранська таємна угода 1919 року. Радянсько – іранський договір 1921 року, його значення для зміцнення суверенітету Ірану. Державний переворот 21 лютого 1921 року «Чорний кабінет». Повалення династії Каджарів. Плебісцитарна монархія Пехлеві. Реза-шах.

Особливості шахського авторитарного режиму. Політика централізації Ірану. Створення єдиної регулярної армії. Придушення повстань племен. Будівництво доріг. Трансіранська залізниця. Економічна політика шахського уряду. Аграрне законодавство. Збереження кріпосницьких форм експлуатації селянства. Перебудова фінансової системи. Національний банк Ірану. Реорганізація системи юстиції, освіти. Адміністративні реформи. Промисловий розвиток Ірану. Нова угода про нафтові концесії. Ідеологія іранського націоналізму. Пропаганда відродження величі давньої Іранської держави. Зміна у літочисленні, введення стародавніх назв місяців року. Європеїзація норм повсякденного життя іранців. Європейський одяг. Запровадження прізвись і скасування використання феодалських титулів. Поміrkована лаїцизація суспільного життя. Зовнішня політика Ірану. Орієнтація на Німеччину. Охолодження радянсько – іранських стосунків. Саадабадський пакт.

Іран в роки Другої світової війни. Політика нейтралітету. Діяльність німецької розвідки в Ірані. Введення англійських і радянських військ в Іран. Зречення Рези – шаха Пехлеві. Мохаммед Реза Пехлеві. Троїстий договір між СРСР, Великою Британією та Іраном. Включення Ірану до антифашистської коаліції. Оголошення Іраном війни Німеччині. Розгортання демократичного руху в Ірані. Відновлення конституційних свобод. Поширення антифашистських ідей. Події в Іранському Азербайджані й Курдистані. Посилення впливу США. Суспільно-політичний розвиток, стан економіки Піднесення демократичного руху в 1945-1947 рр. , його характер і причини невдачі.

Перша світова війна та зміни у внутрішній і зовнішній політиці афганського еміра. Дарбар 1914 р. Проголошення нейтралітету Афганістану. Вбивство еміра Хабібুলли - хана.

Двовладдя. Боротьба за анулювання нерівноправних договорів з Великою Британією. Англо – афганська війна, її наслідки. Визнання Великою Британією незалежності Афганістану. Радянсько – афганський договір 1921 року.

Реформи афганського уряду. Проблема ліквідації політичної відсталості та досягнення соціального прогресу. Конституція 1923 року. Початок переходу від абсолютистської до конституційної монархії. Соціальні та економічні реформи еміра Аманулли – хана. Закон про податок на землю. Положення про продаж державних земель. Програма переселення кочівників на північ. Конфіскація та розпродаж вакуфних земель. Митна реформа. Закон про заохочення промисловості. Реформи в галузі народної освіти. Лоя джирга 1928 р. Спроба проведення серії радикальних соціальних реформ. Протекціоністська політика уряду щодо місцевого купецтва. Ширкети. Спроба проведення побутових реформ. Причини наростання опозиційних настроїв.

Позиції мусульманського духовенства. Протести проти секуляризації суспільного життя. Антиурядовий рух наприкінці 1920 – х рр.. Бачаї Сакао. Внутрішня та зовнішня політика уряду Бачаї Сакао. Боротьба за владу різних претендентів на престол. Перемога угруповання Мухаммада Надір – хана. Придушення опозиції. Конституція 1931 року. Юридичне оформлення панування правлячого поміщицько – буржуазного блоку. Теократичний характер політичного режиму. Прихід до влади Мухаммада Захір – шаха.

Афганістан в роки Другої світової війни.

Країни Аравії у період між двома війнами. Саудівська Аравія: особливості становлення держави. Клан Хашимітів. Війна Неджду проти Хиджазу, її наслідки. Всесвітній конгрес мусульман 1926 року. Внутрішня політика короля Ібн Сауда. Проголошення Саудівської Аравії. Саудівсько – єменська війна 1933 – 1934 рр.. Договір про «мусульманське братство та арабську дружбу». Початок видобутку нафти та створення «Арабіен – Амерікен Ойл Компані» (АРАМКО). Саудівська Аравія в роки Другої світової війни.

Ємен. Відновлення англійського панування. Зміни у системі управління колонією (1937р.). Укладення окремих конвенцій про протекторат з правителями дрібних султанатів Західного і Східного

Адена. Бедуїнський легіон. Становище на півночі Ємена. Особливості розвитку зейдитського імамату. Сейїди. Ємен в роки Другої світової війни.

Імамат Оман і султанат Маскат: особливості розвитку теократичної держави. Британський протекторат Договірний Оман. Антибританська боротьба племен емірів Договірного Омана. Катар, Кувейт, Бахрейн у міжвоєнний період: рівень соціально – економічного та суспільно – політичного розвитку. Проблема збереження загальноарабських традицій та модернізаційних перетворень.

Особливості розвитку країн Східного Середземномор'я в роки Першої світової війни. Нові форми колоніальної політики в арабських країнах. Специфіка мандатної системи. Сирія і Ліван під французьким мандатом. Палестина і Трансйорданія у міжвоєнний час. Характерні особливості арабського національно – визвольного руху. Єврейський національно – визвольний рух та ідейно – політична боротьба у Палестині.

Ірак під англійським мандатом. Антианглійське повстання 1920 р.. Спілка «Вартовий незалежності». Каїрська конференція 1921 року та проголошення Ірака підмандатним королівством. Англо – іранський союзний договір 1930р. та скасування англійського мандата. Антианглійський державний переворот 1941р. його наслідки. Єгипет: від протекторату до конституційної монархії. Конституція 1923 року.

Утворення Асоціації братів - мусульман. Хасан аль - Банна. Ідеологія поєднання традиційного ісламського світогляду та сучасних методів організації і пропаганди. Боротьба за відновлення ісламського халіфату. Перетворення Асоціації братів - мусульман на масову політичну організацію. Поширення ісламського фундаменталізму. Внутрішня і зовнішня політика урядів партії «Вафд».

Єгипет в роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Загострення соціальних і політичних протиріч. Введення надзвичайного стану. Нова антидемократична конституція. Масовий антибританський рух «Англія – наш ворог», його наслідки.

Занепад популярності партії «Вафд» у другій половині 1930-х років. Активізація реакційних сил. Профашистська агентура в

Єгипті. Єгипет в роки Другої світової війни. Країни Магриба у міжвоєнний період.

Економічний і політичний розвиток Ірану після Другої світової війни. Уряд Національного фронту. Переворот 1953 року та його сутність. Реформи і перетворення 1960-1970-х років, їхній зміст та результати. Ідея «білої революції». Ідейна боротьба щодо «вестернізації» іранського суспільства. Теорії антизахідного напрямку. Роль чинників «культурної спадщини» та «особливого історичного розвитку» країни. Антизахідні погляди Джелала Ахмада, його книга «Західництво» (1962 рік). Світські ісламісти М. Базарган та Алі Шаріаті. «Тоухідний іслам». Наслідки «Білої революції» як передумови ісламської революції 1978-1979 рр. Рухолла Хомейні та ідея створення теократичної держави. Роль духовенства у житті іранського суспільства.

Ісламська революція, її характер, основні етапи та наслідки. Формування нової політичної структури. Ісламська Республіка Іран як сучасний імамат. Політика реісламізації суспільства. Боротьба між консерваторами та реформістами. Внутрішня та зовнішня політика Ірану після смерті Аятолли Хомейні (1989 р.). Поверхнева демократизація А.А. Хашемі Рафсанджані. Процес лібералізації в ІРІ та президента М. Хатамі. Еволюція ісламського правління. Парламентські вибори 2004 року. Поразка реформаторів. Президентські вибори 2005 року. Прихід до влади представника молодого покоління консерваторів М. Ахмадінежада. Сучасний режим «ісламської революції» в Ірані. Х. Роухані.

Соціально-економічна структура Афганістану після Другої світової війни. Збереження архаїчних форм суспільних відносин. Внутрішньополітична боротьба у 1950-1960 рр. Криза монархічного режиму. Переворот 1973 року та проголошення республіки. Внутрішня і зовнішня політика уряду М. Дауда. Переворот 1978 р. Прихід до влади Народно-демократичної партії Афганістану. Внутрішня і зовнішня політика Х. Аміна. Радянське військове втручання. Громадянська війна в Афганістані. Політика уряду М. Наджибулли. Вивід радянських військ з Афганістану. Внутрішня і зовнішня політика уряду Б. Раббані. Прихід до влади руху «Талібан», його політика. Проблема наркоторгівлі. Антитерористична операція США та їхніх союзників на території Афганістану, її наслідки. Надзвичайна Лоя Джирга 2002 р.

Політика Х. Карзая. Проблема нормалізації міжетнічних відносин. Другий прихід до влади «Талібану». Проблема біженців і визнання сучасного уряду Афганістану.

Економічний і політичний розвиток Туреччини після Другої світової війни. Поширення на Туреччину «доктрини Трумена» та плану «Маршала». Внутрішня і зовнішня політика Туреччини у 1970-1980-х роках. Внутрішньополітична боротьба у Туреччині в 1970-1980-х рр. Правий і лівий соціально-політичний радикалізм. Національне питання. Т. Озал. Турецьке «економічне диво». Процеси лібералізації суспільних відносин і вестернізації культури. Посилення проісламських настроїв. Перемога ісламістів на парламентських виборах 1995 р. Політика уряду Н. Ербакана. Ісламістська Партія справедливості й розвитку. Р.Т. Ердоган. Внутрішньополітична боротьба у Туреччині на початку 2000-х рр. Секуляристи та ісламісти. Політика А. Гюля. «Холодний душ для Європи». Причини успіхів проісламістської партії. Нова фаза політичної боротьби між ісламістським та реформаторсько-ататюркістським напрямками у турецькій державі. Внутрішня і зовнішня політика президента Р.Т. Ердогана. Сучасна Туреччина.

Політична ситуація в Палестині після закінчення Другої світової війни. Диверсійна та терористична діяльність загонів «Хагани». «Сіоністський проект» на засіданнях генеральної Асамблеї ООН. Рішення № 181 про припинення британського мандату над Палестиною і розподіл країни на дві самостійні держави. Проголошення держави Ізраїль. Палестинська проблема. Арабо-ізраїльські війни. Позиції великих держав у близькосхідному питанні. Утворення Палестинської автономії. Внутрішня і зовнішня політика Я. Арафата. Від терориста до людини миру.

Сучасне становище на Близькому Сході. Територіально-політичний розкол Палестинської автономії. ФАТХ і ХАМАС. Еволюція палестино-ізраїльських відносин. Шляхи близькосхідного врегулювання. Нові виміри палестино-ізраїльських та арабо-ізраїльських суперечностей. Новий «баланс сил»: народні виступи і революції 2011 року в арабському світі та їхній вплив на близькосхідну проблему. Вплив ісламського фундаменталізму.

Тема 16. Країни Арабського Сходу у Новітній час.

Країни Аравії у період між двома війнами. Саудівська Аравія: особливості становлення держави. Клан Хашимітів. Війна Неджду проти Хиджазу, її наслідки. Всесвітній конгрес мусульман 1926 року. Внутрішня політика короля Ібн Сауда. Проголошення Саудівської Аравії. Саудівсько – єменська війна 1933 – 1934 рр.. Договір про «мусульманське братство та арабську дружбу». Початок видобутку нафти та створення «Арабіен – Америкен Ойл Компані»(АРАМКО). Саудівська Аравія в роки Другої світової війни.

Ємен. Відновлення англійського панування. Зміни у системі управління колонією (1937р.). Укладення окремих конвенцій про протекторат з правителями дрібних султанатів Західного і Східного Адена. Бедуїнський легіон. Становище на півночі Ємена. Особливості розвитку зейдитського імамату. Сейїди. Ємен в роки Другої світової війни.

Імамат Оман і султанат Маскат: особливості розвитку теократичної держави. Британський протекторат Договірний Оман. Антибританська боротьба племен емірів Договірного Омана. Катар, Кувейт, Бахрейн у міжвоєнний період: рівень соціально – економічного та суспільно – політичного розвитку. Проблема збереження загальноарабських традицій та модернізаційних перетворень.

Особливості розвитку країн Східного Середземномор'я в роки Першої світової війни. Нові форми колоніальної політики в арабських країнах. Специфіка мандатної системи. Сирія і Ліван під французьким мандатом. Палестина і Трансйорданія у міжвоєнний час. Характерні особливості арабського національно – визвольного руху. Єврейський національно – визвольний рух та ідейно – політична боротьба у Палестині.

Ірак під англійським мандатом. Антианглійське повстання 1920 р.. Спілка «Вартовий незалежності». Каїрська конференція 1921 року та проголошення Ірака підмандатним королівством. Англо – іранський союзний договір 1930р. та скасування англійського мандата. Антианглійський державний переворот 1941р. його наслідки. Єгипет: від протекторату до конституційної монархії. Конституція 1923 року.

Утворення Асоціації братів - мусульман. Хасан аль - Банна. Ідеологія поєднання традиційного ісламського світогляду та

сучасних методів організації і пропаганди. Боротьба за відновлення ісламського халіфату. Перетворення Асоціації братів - мусульман на масову політичну організацію. Поширення ісламського фундаменталізму. Внутрішня і зовнішня політика урядів партії «Вафд».

Єгипет в роки світової економічної кризи 1929 – 1933 рр. Загострення соціальних і політичних протиріч. Введення надзвичайного стану. Нова антидемократична конституція. Масовий антибританський рух «Англія – наш ворог», його наслідки.

Занепад популярності партії «Вафд» у другій половині 1930-х років. Активізація реакційних сил. Профашистська агентура в Єгипті. Єгипет в роки Другої світової війни. Країни Магриба у міжвоєнний період.

Активізація антиімперіалістичної боротьби в регіоні після закінчення війни. Виникнення Ліги арабських країн. Утворення держави Ізраїль. Арабо-ізраїльські протиріччя. (Проблема «історичного права») Сіонізм. Початок арабо-ізраїльських конфліктів. Криза і розпад колоніальної системи на Близькому Сході та в Північній Африці, в зоні Перської затоки. Ідеологія арабізму.

Єгипет. Піднесення національно – визвольної боротьби. Липнева революція 1952 р. і Г.А Насер. Політична система країни та перетворення в промисловості.

Аграрна реформа та її результати. Невдала спроба створення політичної партії Г.А. Насером. «Соціалізм» А.Г, Насера та його суть. Націоналізм і роль релігії. Англо - франко - ізраїльська агресія 1956 року та її провал. Поглиблення економічних і політичних перетворень в Єгипті. «Шестиденна» війна 1967 р, з Ізраїлем та поразка Єгипту. Радикалізація поглядів А.Г. Насера. Зміна внутрішнього і зовнішнього - політичного курсу країни в 1970-1980-і роки. Роль лідера в політичному розвитку країни А. Садат, Х. Мубарак. Радянсько - єгипетські відносини. Єгипет на рубежі 80-90-х років: внутрішньополітичний розвиток і зовнішня політика, Єгипет та ідеї арабської єдності: становлення і трансформація. Внутрішньо - політична криза початку 2000 – х рр.. Антидиктаторська революція 2010 – 2011 рр. Єгипет на сучасному етапі.

Сирія. Загальна характеристика на кінець Другої світової війни. Проголошення незалежності та політична нестабільність у країні. Об'єднання з Єгиптом та його провал. Політична система країни та Конституція 1979 р. Економічний розвиток. Сирія і «Доктрина Ейзенхауера». Прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження (ПАСВ). Внутрішня політика та зовнішньополітичні акції Хафеза Асада. Сирія та арабо - ізраїльські конфлікти. Участь країни у війні в Перській затоці. Радянсько - сирійські відносини. Сирійські комуністи, ідеї некапіталістичного розвитку та їх утопічність. Сирія та ідеї арабської єдності. Сирія після Х. Асада. Політика Б. Асада. Сирія сьогодні.

Ірак в роки Другої світової війни та посилення позицій Англії і США після її закінчення. Політичний лад і економіка країни. Зовнішня політика. Багдадський пакт і роль у ньому Іраку. Наростання соціально - політичної кризи в країні на середину 50-х років і революція 1958 р. Абд-аль-Керим Касем. Нестабільність в країні в 60-х роках і прихід до влади Партії арабського соціалістичного відродження. Економічні та соціально - політичні перетворення в країні та їх характер. Ідеологізація режиму, роль Комуністичної партії. Курдське питання та спроба його вирішення. Сунніти і шиїти. Ірак в системі арабської єдності. Зближення Єгипту з Ізраїлем та позиції Іраку.

Суспільно - політична криза в країні в другій половині 70-х років і прихід до влади Саддама Хусейна. Встановлення терористичної диктатури, політичні репресії. Спроба зрушень в економіці та їх провал. Загострення курдської проблеми. Ісламський фактор у внутрішній політиці С. Хусейна. Зовнішня політика Іракської республіки: від лозунгу арабської єдності до ідеї лідерства в арабському світі. Радянсько - іракські відносини: позитивні і негативні моменти, поставки зброї і вплив на ситуацію в регіоні. Ірано - іракська війна її причини і наслідки.

Агресія Іраку проти Кувейту, війна в Перській затоці та поразка С. Хусейна. Загострення внутрішньополітичної ситуації в країні після закінчення війни, курдське питання, проблема шиїтів. Внутрішньополітичне становище Іраку, місце країни в арабському світі. Повалення режиму С. Хусейна. Ірак сьогодні.

Французький колоніальний режим в Алжирі і національно-визвольна боротьба алжирського народу в період між двома

світовими війнами. Алжир в роки Другої світової війни і піднесення визвольної боротьби в країні після капітуляції фашистської Німеччини. Створення фронту національного визволення і армійських з'єднань. Проголошення Алжирської Республіки і формування Тимчасового уряду. Прогресивна громадськість світу і боротьба алжирського народу проти французьких колонізаторів. Криза колоніального режиму, Євіанські угоди та утворення Алжирської Народної Демократичної Республіки (АНДР). Ахмед Бен Белла.

Соціально - політичні перетворення в Алжирі в 60-70-і роки, розвиток промисловості і роль державного сектору, аграрна реформа. Хуарі Бумедьєн і концепція ^капіталістичного розвитку країни. П'ятирічні плани і створення сильного державного сектору. Кооперування сільського господарства. Запозичення чужого досвіду та ігнорування національними особливостями, головні причини краху концепції і планів Х. Бумед'єна.

Соціально - економічні та політичні причини кризи алжирського суспільства у 80-роках: спад економіки, інфляція, нерентабельність державних підприємств, криза кооперативного руху. Невдоволення однопартійним правлінням і відсутністю демократичних свобод, ріст впливу ісламського фактора. Становище в АНДР на межі 80- 90-х рр. Алжир в системі арабського світу. Зовнішня політика Алжиру. Алжир на початку 2000-х рр.

Близькосхідна криза: джерела, ескалація, реальності рубежу 80-90-х рр. Активізація антиімперіалістичної боротьби в регіоні після Другої світової війни. Рішення Асамблеї ООН 1947 р. Арабо-ізраїльська війна 1948 р.. Утворення держави Ізраїль і Йорданія. Що залишилося від арабської Палестини? Англо - франко - ізраїльська агресія проти Єгипту 1956 р. Г.А. Насер. Провал інтервенції США і Англії проти Лівану та Йорданії («Доктрина Ейзенхауера») Червнева арабо - ізраїльська війна (1967р.) і її результат для арабського світу. Організація визволення Палестини. Я. Арафат. А. Садат і четверта арабо-ізраїльська війна (1973 р.) «Човникова дипломатія» Г. Кіссінджера, Кемп-Девід. Палестинська проблема на початку 2000-х років. Політика М. Аббаса. Перспективи врегулювання палестинської проблеми.

Громадянська війна в Лівані. Християни і мусульмани, інші політичні аспекти проблеми. Соціалізм К. Джумבלата.

Арабський світ наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. Основні тенденції суспільно- політичного та соціально-економічного розвитку Проблема модернізації політичних систем. Місце та роль ісламського чинника. Народні революції в країнах Арабського Сходу 2010 – 2011 рр.: особливості типології, наслідки. Мирна революція в Тунісі : причини, особливості, наслідки. Повалення режиму президента Бен Алі. Масові народні хвилювання в Єгипті. Події на площі Ат – Тахрир у Каїрі. Відставка Хосні Мубарака. Прихід до влади Військової ради. Хусейн Танталі. Проблема визначення шляху розвитку єгипетського суспільства. Ісламісти. «Брати – мусульмани», їх місце і роль у сучасних політичних процесах в Єгипті. Демократичні організації Єгипту. М. аль – Фарадей. Хвиля арабських революцій і Лівія. Збройні зіткнення між опозицією та прибічниками режиму М. Каддафі. Громадянська війна. Реакція США та країн ЄС на події у Лівії. Рішення ООН про запровадження санкцій проти Лівії. Військова операція проти режиму М. Каддафі та її наслідки. Події у Ємені та Бахреїні. Поєднання релігійних, демократичних та соціальних протестів. Проблема реформування суспільно – політичного життя. Політика суннітської правлячої династії на Бахреїні. Авторитарний режим президента Салеха в Ємені. Суперечності між племенами та поміркованими шіїтськими угрупованнями зейдитів і сунітів. Внутрішньополітичне становище в Саудівській Аравії, Катарі, Омані, ОАЕ, Сирії. Роль Інтернет у створенні революційної ситуації на Арабському Сході.

Арабський Схід сьогодні.

Тема 17. Країни Тропічної і Південної Африки у Новітній час.

Міжімперіалістичні протиріччя на початку ХХ ст. та їх вплив на народи і країни Африки. Остаточний розподіл Африканського континенту між Англією, Францією та Німеччиною.

Колоніальна політика імперіалістів на Африканському континенті, форми і методи експлуатації підкорених народів. Захоплення земель і створення плантаційного господарства. Створення резервацій і расизм у Південній Африці. Примусова праця. Політична ситуація на півдні Африки в перше десятиріччя ХХ ст. Національно - визвольний рух народів Африки.

Африка в роки Першої світової війни: соціально-економічний та політичний розвиток, національно – визвольний рух. Результати територіального перерозподілу Африки після війни. Місце Африки у світовому господарстві, посилення її експлуатації. Традиційні африканські інститути в 1920 – х – 1930 – х рр. Характерні риси двох основних систем колоніального управління – прямого і непрямого. Нові форми та методи визвольної боротьби, її специфіка в різних регіонах і країнах. Культурно – просвітницькі та суспільно політичні організації.

Специфіка розвитку Південно - Африканського Союзу. Британська самоуправна колонія – домініон. Політика уряду генерала Луїса Боти. Зміни у політичному курсі країни за уряду Я. Х. Сметса. Пробританська орієнтація. Національна партія африканерів. Парламентські вибори 1924 р. Перемога коаліції Лейбористської та Національної партії. Уряд Дж. Герцога . «Проблема аборигенів» . Посилення расової дискримінації. Африканський націоналізм. Об'єднання двох течій білого політичного руху – націоналістів африканерів і прихильників союзу із Великобританією – юніоністів. Коаліційний кабінет 1933 р. Створення об'єднаної південноафриканської національної партії, її перемога на виборах 1934 та 1938 рр. «Очищена » Національна партія. Юніоністська партія. Гостра політична дискусія навколо питання вступу країни у Другу світову війну. Політика збереження нейтралітету Дж. Герцога. Рішення парламенту про війну. Країни Тропічної та Південної Африки в роки Другої світової війни.

Тропічна і Південна Африка в роки Другої світової війни , створення соціально - політичних передумов для нового піднесення національно-визвольної боротьби. Утворення антиімперіалістичних партій та організацій. Початок розпаду колоніальної системи в Африці, перші незалежні держави - Гана і Гвінея. 1960 рік - рік Африки. Народи і лідери у визвольній боротьбі. Вибір шляху. Солідарність народів Африки у боротьбі за незалежність, проти залишків колоніалізму. Боротьба за незалежність у 70-80-і роки (Ангола, Мозамбик, Зімбабве, Намібія). Роль ООН у визвольній боротьбі народів Тропічної і Південної Африки. Політичні та економічні організації африканських держав.

Соціально - економічні та політичні наслідки розвитку незалежних африканських держав після визволення. Роль армії, національні та регіональні конфлікти на континенті, їх причини та наслідки. Можливі шляхи вирішення конфліктних ситуацій. Політика опори, на власні сили та її невдача. Соціалістична орієнтація ряду держав Африки та її провал - результат партійної догматики, запозичення чужого досвіду, ігнорування реальностей та національних особливостей, «Холодна війна» та її вплив на держави континенту. Заборгованість, її корені та можливі шляхи ліквідації. Нове політичне мислення і Африка. Континент на рубежі 80-90-х років, соціально-політична ситуація та економіка. Деідеологізація міжнародних відносин і Африка. Радянсько-африканські зв'язки у 60-80-х роках: плюси і мінуси.

Гана. Ріст визвольного руху після війни, роль лідерів і політичних організацій. Завоювання незалежності. К. Нкрума і вибір соціалістичної орієнтації. Причини її краху. Соціально - політична і економічна нестабільність в республіці в 60-70-і роки. Пошуки виходу з кризи у 80-х роках, поворот до реалій.

Гвінея. Боротьба гвінейського народу проти колонізаторів і проголошення республіки. Секу Туре. Соціалістична орієнтація країни та її провал. Нова адміністрація і поворот до ринкової економіки. Стан освіти і культури. Роль Гвінеї у міжафриканських зв'язках. Гвінея на рубежі 80-90-х років.

Республіка Заір. Загальна характеристика Конго після Другої світової війни. Лідери, організації і партії у визвольній боротьбі. Проголошення незалежності. П, Лумумба. Внутрішньополітична боротьба в країні після проголошення республіки, загибель Лумумби і прихід до влади Мобуту. Заїризація і Мобутизм. Соціально - політичні кризи в країні в 70- і роки. Авторитарний режим. Зовнішня політика Мобуту. Заір на рубежі 80-90-х років: соціально - політична криза і пошуки шляхів виходу з неї,

Нігерія. Найбільш багатонаціональна колонія Англії. Визвольний рух і завоювання незалежності. Вибір шляху розвитку, ситуація в економіці і суспільстві. Політична нестабільність, трайбалізм і громадянська війна в 70-х роках, її результати для подальшого розвитку республіки. Роль армії і різних політичних сил. Криза економіки, політичної

системи і пошуки виходу із них. Адміністративний устрій, зовнішня політика на рубежі 80- 90-х рр.

Танзанія. Стан колонії на середину 40-х років. Політичні партії і лідери у визвольному русі. Завоювання незалежності. Республіка Танганьїка, Занзібар і Пемба, їх об'єднання у єдину державу Танзанію. Джуліус Ньерере. Соціалістична орієнтація та її особливості в республіці. Причини невдачі цього експерименту. Політичний режим. Результати економічного і політичного розвитку країни на початку 90-х років. Зовнішня політика і роль Танзанії у міжафриканських зв'язках.

Ефіопія. Загальна характеристика країни на 40 - середину 50-х років, Імператор Хайле Селассіє I. Внутрішня і зовнішня політика. Адміністративний устрій. Національне питання, вождизм, трайбалізм. Загострення соціально - політичної обстановки країни на початку 70-х років і переворот 1974 р., його характер і роль армії. Тоталітарна диктатура Менгісту Хайле Маріама і його соціалістичні експерименти. (Імпортна модель). Тупики в економіці, голод в країні. Політичні репресії, придушення національних рухів. Роль радянського керівництва і Куби. Крах режиму Менгісту та соціально - політична обстановка в країні на рубежі 80-90- х років.

Південна Африка. Режим апартеїду в ПАР, бантустані. Вісь Йоганнесбург - Солсбері. Економіка Південної Африки і роль різних класів і груп. Південна Родезія Яна Сміта. Від Родезії до Зімбабве.

Африканський національний конгрес. Нельсон Мандела. Південноафриканська комуністична партія і її роль в національно-визвольному русі. Роль протестантської церкви.

«Шарпсвільська десятка». Події в Соуето та їх відгук у республіці і на континенті. Переплетіння соціальних, національних та міжплеменних протиріч. Новий внутрішньополітичний курс президента Фредеріка де Клерка. Зовнішня політика республіки, прорив міжнародної ізоляції.

«Революція гвоздик» у Португалії і крах найстарішої колоніальної імперії в Африці. Деколонізація Анголи і Мозамбіку (А. Нето і С. Машел.) Вибір шляху розвитку Анголи і проголошення керівництвом республіки соціалістичної орієнтації. Її внутрішні і зовнішньополітичні аспекти. Протиборство різних

сил і громадянська війна в Анголі. МПЛА (А. Нето) і УНІТА (Ж. Савімбі). Роль Куби і Радянського Союзу, безперспективність воєнного протиборства і початок пошуків мирного розв'язання конфлікту. Роль ООН і великих держав у цьому процесі. Угода про припинення воєнних дій. Перші загальні вибори на багатопартійній основі. Перспективи миру в Анголі.

Труднощі незалежного Мозамбіку. Прорахунки в економіці і провал соціалістичних експериментів. Перехід до ринкової економіки і його результати. Зміна зовнішньополітичного курсу. Пошуки миру в країні. Метрополія і колишні її колонії : від конфронтації до співробітництва.

Намібія. «Колонія колишньої колонії», її стратегічне положення і природні багатства. Вимоги незалежності і початок визвольної боротьби. СВАПО, Сьем Нуйома. Підтримка прогресивного людства. Тупики колоніального режиму і пошуки мирного розв'язання конфлікту. Роль ООН і великих держав. Угода по Намібії та її суть. Перемога СВАПО на загальних виборах 1989 р. і проголошення незалежності Намібії.

Країни Тропічної та Південної Африки на сучасному етапі. Особливості політичної модернізації. Політична влада та її взаємодія із суспільством. Поєднання традиційних та сучасних форм демократії і авторитаризму. Елементи архаїчної влади. Афрократія. Моделі суспільного розвитку африканських країн на початку 2000-х рр.. Роль етнічної ідентичності. Велика африканська війна та її наслідки. Економічне становище країн Тропічної та Південної Африки. Масова бідність в Африці.

Утворення нового загально-континентального інституту - Африканського союзу. Програма «Нове партнерство для розвитку Африки» (НЕПАД). Нестабільність у регіоні, шляхи вирішення проблеми. Перспективи розвитку континенту.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістовних модулів	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	у тому числі:				у тому числі:			
	Лекції	Семінарські/практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	Лекції	Семінарські/практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота
ЗМ 1. Країни Азії та Африки в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу (III–кінець XVIII ст.)								
Тема 1. Вступ до курсу. Предмет і завдання. Проблеми Сходу у сучасній орієнталістиці	1			2	1			6
Тема 2. “Великий Степ”: номади в історії середньовіччя. Імперія монголів(1206 — 1388 рр.)	1			4				6
Тема 3. “Чорна Африка”: особливості історичного процесу в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу				4				4
Тема 4. Країни Далекого Сходу та Південно-Східної Азії в епоху Середньовіччя та на межі нового часу	2	2		2				4
Тема 5. Країни Південної Азії та Близького і Середнього Сходу: особливості історичного розвитку в середні віки та на		2		2				6

межі нового часу								
Разом за ЗМ 1	4	4		14	1			26
ЗМ 2. Країни Азії та Африки (кінець XVIII – початок XX ст.)								
Тема 6. Епоха колоніалізму на Сході. Система колоніального та напівколоніального синтезу	2	2		4	1			4
Тема 7. Країни Середнього та Арабського Сходу в Новий час	2			4				6
Тема 8. Країни Південної та Південно-Східної Азії в Новий час		2		4				4
Тема 9. Країни Далекого Сходу в Новий час	2	4		4		2		2
Тема 10. Тропічна і Південна Африка наприкінці XVIII – на початку XX ст.				4				4
Тема 11. Країни Сходу на межі нового і новітнього часу: підсумки історичного розвитку				2				4
Разом за ЗМ 2	6	8		22	1	2		24
ЗМ 3. Країни Азії та Африки у новітній час								
Тема 12. Основні тенденції розвитку країн Азії та Африки у Новітній час.	2			2	2			4
Тема 13. Країни Південно-Східної Азії у Новітній час.	1	2		2				4
Тема 14. Країни Східної Азії у Новітній час.	1	4		2				4
Тема 15. Країни	1	2		4		2		4

Середнього Сходу у Новітній час.								
Тема 16. Країни Арабського Сходу у Новітній час.	1			4				6
Тема 17. Країни Тропічної і Південної Африки у Новітній час.				4				10
Разом за ЗМ 2	6	8		18	2	2		32
Разом	16	20		54	4	4		82

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	<i>Не передбачено навчальним планом</i>		

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Політичний та соціально-економічний розвиток Японії у XII ст.	2	
2	Класичне арабо-мусульманське суспільство (за матеріалами Корану)	2	
3	Колоніальні держави та визвольні рухи на Сході у середині XIX ст.	2	
4	Британська Індія в другій половині XIX – на початку XX ст.	2	
5	Японія у другій половині XIX – на початку XX ст.	2	2
6	Китайська Цінська імперія в другій половині XIX – на початку	2	

	XX ст.		
7	Національно-визвольний рух в Індії (1919-1922 рр.)	2	
8	Японія в період встановлення мілітаристського режиму	2	
9	«Ісламський Ренесанс» у країнах Середнього Сходу	2	2
10	Китайська Народна Республіка у другій половині 70-х років – на початку 2000-х років	2	
Разом годин за семестр		20	4

Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	<i>Не передбачено навчальним планом</i>		

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Змістовий модуль 1. Країни Азії та Африки в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу (III–кінець XVIII ст.)			
1.	Вступ до курсу. Предмет і завдання. Проблеми Сходу у сучасній орієнталістиці	2	6
2.	“Великий Степ”: номади в історії середньовіччя. Імперія монголів(1206 — 1388 рр.)	4	6
3.	“Чорна Африка”: особливості історичного процесу в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу	4	4

4.	Країни Далекого Сходу та Південно-Східної Азії в епоху Середньовіччя та на межі нового часу	2	4
5.	Країни Південної Азії та Близького і Середнього Сходу: особливості історичного розвитку в середні віки та на межі нового часу	2	6
Разом за ЗМ 1		14	16
Змістовий модуль 2. Країни Азії та Африки (кінець XVIII – початок XX ст.)			
6.	Епоха колоніалізму на Сході. Система колоніального та напівколоніального синтезу	4	4
7.	Країни Середнього та Арабського Сходу в Новий час	4	6
8.	Країни Південної та Південно-Східної Азії в Новий час	4	4
9.	Країни Далекого Сходу в Новий час	4	2
10.	Тропічна і Південна Африка наприкінці XVIII – на початку XX ст.	4	4
11.	Країни Сходу на межі нового і новітнього часу: підсумки історичного розвитку	2	4
Разом за ЗМ 2		22	24
Змістовий модуль 3. Країни Азії та Африки у новітній час			
12.	Основні тенденції розвитку країн Азії та Африки у Новітній час	2	4
13.	Південно-Східної Азії у Новітній час	2	4
14.	Країни Східної Азії у Новітній час	2	4
15.	Країни Середнього Сходу у Новітній час	4	4
16.	Країни Арабського Сходу у Новітній час	4	6
17.	Країни Тропічної і Південної	4	10

Африки у Новітній час		
Разом за ЗМЗ	18	32
Разом годин за семестр	54	82

Тематика індивідуальних навчально-дослідницьких завдань
(за наявності у структурі самостійної роботи)

Форми поточного та підсумкового контролю

Усні відповіді на практичних заняттях, тести (тематичні, модульні, підсумкові), письмова самостійна робота, реферати та реферативні повідомлення, залік.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти **Залік I семестр**

Розподіл балів (за максимальними значеннями) та послідовність їхнього накопичення за результатами аудиторної, самостійної роботи та модульного контролю																	Су ма			
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2					Змістовий модуль №3										
Т1	Т2	Т3	Т4	Т5	МКР1	Т6	Т7	Т8	Т9	Т10	Т11	МКР2	Т12	Т13	Т14	Т15	Т16	Т17	МКР3	
4	4	4	4	4	10	5	4	4	4	4	5	10	4	4	4	4	4	4	10	100

Шкала оцінювання успішності студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності за 100-бальною шкалою	Форма семестрового контролю <i>залік</i>
	Значення оцінки
90 – 100	зараховано
75-89	
60-74	
35-59	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення

Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

СИЛАБУС

Галузь знань	01 Освіта / Педагогіка	
Спеціальність	014.03 Середня освіта (Історія)	
Предметна спеціальність (спеціалізація)	-	
Освітня програма	Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Історія)»	
Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)	
Статус освітнього компонента	Обов'язковий освітній компонент циклу професійної підготовки	
Період викладання	3-й рік навчання, 6-й семестр	
Форма навчання	Денна/заочна	
Мова навчання	українська	
Кредити ЄКТС / загальна кількість годин	3/90	
Формат освітнього компонента	Лекції, практичні заняття, самостійна робота, індивідуальна робота, консультації, реферати, презентації, модульна контрольна робота	
Форма контролю	залік	
Матеріально-технічне забезпечення	Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс дисципліни, навчальна та навчально-методична література, карти, атласи, бібліотечні фонди, інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали	
Сторінка ОК		
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧІВ		
	Лекції	Практичні
ПІБ	Порох Наталія Василівна	Порох Наталія Василівна

Науковий ступінь	кандидат історичних наук	кандидат історичних наук
Вчене звання	доцент	доцент
Профайл	http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/world-history/	http://historic.pnpu.edu.ua/index.php/world-history/
E-mail	fhg.besedina@gsuite.pnpu.edu.ua	fhg.besedina@gsuite.pnpu.edu.ua
Консультації	Щовівторка (14:40-16:00), (51 кабінет, з можливістю дистанційної роботи на платформах ZOOM та Google-class)	Щовівторка (14:40-16:00), (51 кабінет, з можливістю дистанційної роботи на платформах ZOOM та Google-class)

АНОТАЦІЯ ДО ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Короткий опис, особливості, переваги	<p>Навчальна дисципліна «Історія країн Азії та Африки» охоплює історію держав та суспільств Сходу від Середніх віків до нашого часу. У курсі розглядаються особливості розвитку різних країн Азії та Африки, багато уваги приділяється процесу соціо- та політогенезу, складання структури влади та відносин власності у позасвропейському світі, а також опису та аналізу історичного шляху, традиціям та специфіці релігійно-цивілізаційних цінностей різних народів. При вивченні загальних тенденцій розвитку країн Сходу від Середньовіччя до Новітнього часу виокремлюються та характеризуються національно особливі риси, притаманні для окремої країни або групи країн, здійснюється диференційований порівняльно-історичний аналіз рівня соціально-економічного, суспільно-політичного і духовного розвитку цих країн, визначається місце і роль кожної з них у системі міжнародних відносин.</p> <p>Особливості навчальної дисципліни обумовлені необхідністю вивчення Сходу як соціокультурного поняття та формування у студентів наукових уявлень про природу й сутність історичних подій і особливостей політичних, економічних, соціальних та культурних процесів, що відбувалися в країнах Азії та Африки у доколоніальний, колоніальний і постколоніальний період їхньої історії.</p> <p>Переваги навчальної дисципліни полягають у формуванні цілісних і систематизованих знань здобувачів вищої освіти про країни Азії та Африки, які становлять суттєву і впливову складову світової системи, де проживає</p>
---	--

	більшість населення планети і яка обтяжена низкою складних економічних, демографічних, соціокультурних проблем, проте водночас є скарбницею культурних релігійних та історичних надбань людства.
Мета	сформувати у студентів уявлення про базові цінності східних суспільств та знання про політичний соціально-економічний і культурний розвиток держав і народів Азії та Африки від епохи Середньовіччя до Новітнього часу.
Перед-реквізити	«Історія первісного суспільства», «Історія стародавнього Сходу», «Історія стародавньої Греції та Риму», «Історія середніх віків», «Нова історія країн Європи та Америки», «Новітня історія країн Європи та Америки».
Постреквізити	-
Загальні компетентності, якими повинен оволодіти здобувач після завершення вивчення освітнього компонента	ЗК-1. Здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку. ЗК-5. Здатність вчитися самостійно і оволодівати сучасними знаннями, розробляючи власну траєкторію саморозвитку упродовж усього життя, генерувати нові ідеї, виявляти та розв'язувати проблеми. ЗК-7. Здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня. ЗК-8. Здатність до збору, обробки, збереження, продукування і передачі професійно важливої інформації з метою її використання в рамках професійного контенту.
Фахові компетентності, якими повинен оволодіти здобувач після завершення вивчення освітнього компонента	ФК-1. Здатність володіти базовими загальними знаннями з історії, а саме, розуміти загальну структуру історичної науки, предмет і завдання її дослідження, знати ключові історичні події та явища, що відносяться до основних хронологічних періодів історії, від стародавнього до новітнього, орієнтуватися в сучасному стані розвитку історичної науки в обсязі, необхідному для здійснення професійної діяльності. ФК-2. Здатність орієнтуватися в історичному просторі, а саме, співвідносити розвиток історичних явищ і процесів з географічним положенням країн та природними умовами; використовувати історичні карти, пояснювати причини і наслідки історичних подій, процесів

	<p>вітчизняної та всесвітньої історії, основні тенденції розвитку міжнародних відносин та геополітичні чинники розвитку країн; характеризувати історичний процес та його регіональні особливості.</p> <p>ФК-3. Здатність до самостійного пошуку, аналізу, систематизації й інтерпретації різних джерел (електронних, письмових, архівних, усних тощо), наукової інформації з історії окремого регіону, України та всесвітньої історії; спроможність виявляти тенденційну інформацію й пояснювати її необ'єктивність.</p> <p>ФК-4. Здатність встановлювати причинно-наслідкові зв'язки подій світової та вітчизняної історії, аналізувати сучасні цивілізаційні трансформації, критично оцінювати й прогнозувати їхній вплив на соціальні процеси, розуміти зв'язок між подіями сьогодення і процесами в минулому.</p> <p>ФК-5. Здатність формулювати оцінки і версії історичного руху й розвитку, порівнювати й оцінювати факти та діяльність історичних осіб з позиції загальнолюдських та національних цінностей; визначати власну позицію щодо суперечливих питань історії; виявляти інтереси, потреби, протиріччя в позиціях соціальних груп і окремих осіб та їх роль в історичному процесі, тенденції і напрями історичного розвитку; оцінювати різні версії й думки про минулі історичні події.</p> <p>ФК-6. Здатність використовувати професійну і предметну термінологію та форми її вираження в усній та письмовій формах українською мовою.</p>
<p>Результати навчання (ПРН – для обов'язкових освітніх компонентів, РНД – для вибіркового освітніх компонентів)</p>	<p>ПРН 5. Аналізувати наукові тексти різних жанрів, користуватися різними базами даних наукової та освітньої інформації; представляти власні тексти навчального та творчо-пошукового характеру (есе, курсова робота).</p> <p>ПРН 7. Знати основні закономірності історичного процесу, напрями етногенезу, етнічної історії народів, найважливіші факти та події минулого українського народу і світових цивілізацій, аналізувати їх у порівнянні та взаємозв'язку.</p> <p>ПРН 8. Знати періодизацію і характеристики основних етапів історії окремого регіону, України та світової історії загалом.</p> <p>ПРН 9. Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки</p>

	<p>розвитку суспільно-політичних, економічних, культурних процесів в історії України і зарубіжних країн.</p> <p>ПРН 12. Визначати роль людського чинника в історії, давати характеристики історичних особистостей, розкривати внутрішні мотиви їхніх дій, складати політичні та історичні портрети визначних діячів української та всесвітньої історії.</p> <p>ПРН 15. Вміти обробляти і аналізувати інформацію з різних джерел, використовувати сучасні інформаційні технології для пошуку інформації та у навчанні історії, володіти навичками роботи з документами, джерелами.</p>	
ПОЛІТИКА КУРСУ		
<p>Політика відвідуваності та наявності у студента необхідних нормативно-правових джерел комунікації з викладачем та користування електронними девайсами, дотримання вимог етичного кодексу студента та академічної доброчесності (складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб. Не допускати запізень на пари та пропуски занять. Студент повинен виконати в кожному змістовому модулі самостійну роботу та три модульні контрольні роботи. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацювати впродовж двох тижнів після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальний графік навчання).</p> <p>Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму. Особливість проведення навчальних занять-активне використання інформаційного простору ЗМІ щодо сучасних політичних процесів в азійсько-африканському регіоні, формування власного, науково-обґрунтованого бачення специфіки розвитку країн Сходу, їх ролі в сучасному світі .</p>		
МЕТОДИ НАВЧАННЯ		
<p>Групові (лекційні і практичні заняття), самостійна робота, індивідуальні консультації, дискусії, робота в інтернет-класі; словесний, наочний, пояснювальний, проблемний та частково-пошуковий.</p>		
КОНТРОЛЬ ТА ОЦІНЮВАННЯ		
Методи контролю	Усний, письмовий, тестовий	
Критерії оцінювання аудиторної роботи	Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування.	
	5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних

		<p>виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.</p>
	4	<p>Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.</p>
	3	<p>Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.</p>

	2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
	1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
	0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
	Доповнення до виступу:	
	2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст

		доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
	1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.
Критерії оцінювання самостійної роботи (ИДЗ – за наявності)	За виконану самостійну роботу студенти можуть набрати максимально 10 балів. Критерієм оцінки самостійної роботи є наявність власної (авторської) позиції; пов'язаність змісту есе із сучасними світовими реаліями (практичними та теоретичними); наявність висновку й посилань на літературу і джерела.	
Критерії оцінювання модульних контрольних робіт	Максимальна кількість балів, що може отримати студент/ка за МКР - 10 балів.	
Критерії оцінювання екзамену	<i>(за наявності)</i>	
Шкала оцінювання успішності студентів	Сума балів, накопичених студентом у процесі вивчення освітнього компонента	Рівень досягнення студентом запланованих результатів навчання з освітнього компонента
	90-100	Студент має системні глибокі знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.

	<p style="text-align: center;">89-75</p>	<p>Студент правильно відтворює навчальний матеріал, має базові теоретичні знання з дисципліни, вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, демонструє достатній рівень досягнень за запланованими результатами, вільно викладає фактичний матеріал, знає сутність предметної області навчальної дисципліни, але не достатньо чітко аргументує, пояснює, обґрунтовує, аналізує, інтерпретує основні положення програмного матеріалу.</p>
	<p style="text-align: center;">60-74</p>	<p>Студент демонструє задовільний рівень досягнень за запланованими результатами, а саме: демонструє достатній рівень сформованості професійних компетенцій; відтворює зміст теми, наводячи приклади; відтворює зміст явищ і процесів не розкриваючи їх суті; відповідає на поставленні запитання, допускаючи один-два недоліки, незначні порушення логіки та послідовності міркувань, які виправляє після зауваження викладача; не виявляє зв'язки між елементами відтвореного</p>

		матеріалу чи невало ілюструє його власними прикладами.
	34-59	Студент слабо орієнтується у категоріальному апараті навчальної дисципліни, у її структурі.
	0-35	Повне незрозуміння сутності і структури програмного матеріалу навчальної дисципліни.

ДИДАКТИЧНА КАРТА ОСВІТЬНОГО КОМПОНЕНТА

Форми організації навчальної діяльності	Лекції		Практичні / семінарські заняття		Лабораторні заняття		Самостійна робота		Оцінювання (бали)
	К-ть годин	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	К-ть годин (денна)	К-ть годин (заочна)	
Назва змістового модуля, теми									
Змістовий модуль 1. Країни Азії та Африки в епоху Середньовіччя та переходу до Нового часу (III–кінець XVIII ст.)									
Тема 1.1. Вступ до курсу. Предмет і завдання. Проблеми Сходу у сучасній орієнталістиці	1	1					2	6	4
Тема 1.2. “Великий Степ”: номади в історії середньовіччя. Імперія монголів (1206 —	1						4	6	4

1388 рр.)									
Тема 1.3. “Чорна Африка”: особли- вості історич- ного про- цесу в епо- ху Серед- ньовіччя та перехо- ду до Но- вого часу	2		2				4	4	4
Тема 1.4. Країни Далекого Сходу та Південно- Східної Азії в епоху Се- редньо- віччя та на межі но- вого часу							2	4	4
Тема 1.5. Країни Південної Азії та Близького і Серед- нього Схо- ду: особ- ливості історич- ного роз- витку в середні віки та на межі но- вого часу			2				2	6	4
МКР 1									10
Змістовий модуль 2. Країни Азії та Африки (кінець XVIII – початок XX ст.)									
Тема 2.1.	2	1	2				4	4	5

Епоха колоніалізму на Сході. Система колоніального та напівколоніального синтезу									
Тема 2.2. Країни Середнього та Арабського Сходу в Новий час	2						4	6	4
Тема 2.3. Країни Південної та Південно-Східної Азії в Новий час			2				4	4	4
Тема 2.4. Країни Далекого Сходу в Новий час	2		4	2			4	2	4
Тема 2.5. Тропічна і Південна Африка наприкінці XVIII – на початку XX ст.							4	4	4
Тема 2.6. Країни Сходу на межі нового і новітнього часу: підсумки історично-							2	4	5

го розвитку									
МКР 2									10
Змістовий модуль 3. Країни Азії та Африки у новітній час									
Тема 3.1. Основні тенденції розвитку країн Азії та Африки у Новітній час	2	2					2	4	4
Тема 3.2. Країни Південно-Східної Азії у Новітній час	1		2				2	4	4
Тема 3.3. Країни Східної Азії у Новітній час	1		4				2	4	4
Тема 3.4. Країни Середнього Сходу у Новітній час	1		2	2			4	4	4
Тема 3.5. Країни Арабського Сходу у Новітній час	1						4	6	4
Тема 3.6. Країни Тропічної і Південної Африки у Новітній час							4	10	4
МКР 3									10
Всього	16	4	20	4			54	82	

Розподіл балів	Аудиторна робота	36/8
	Самостійна робота	54/82
	Усього балів	100
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ		
Основні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горбачик О., Козій О. Новітня історія країн Азії і Африки. Частина 1: методичні матеріали для семінарських занять [для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) галузі знань 01 Освіта (Педагогіка)]. Вид. друге, доопрац. Дрогобич: ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 56 с. 2. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу: навчально-методичний посібник За ред. А.П. Іржавської, Т.В. Терещенко. Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2015. 416 с. 3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: посібник для студентів історичних і гуманітарних фактів ун-в. Львів: Афіша, 2004. 430 с. 4. Огорокова В.В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія». Одеса: Ін-т Ушинського, 2022. 238 с. 5. Орлова Т.В. Сучасна політика історія країн світу: навчальний посібник. К.: Знання, 2013. 677 с. 6. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навчальний посібник К.: Либідь, 2002. 735 с. 7. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Либідь, 2007. 553 с. 8. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918–кінець XX ст.): посібник для студентських вищих навчальних закладів. Суми: Університетська книга, 2002. 288 с. 	
Додаткові	<ol style="list-style-type: none"> 9. Бесєдіна (Порох) Н.В. «Рама раджя» Махатми Ганді – ідеал ненасильницького суспільства. «Людина та людяність у світовій гуманітарній традиції»: збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень одинадцятого Всеукраїнського науково- 	

	<p>практичного семінару з міжнародною участю «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання», 28-29 березня 2019 року. Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2019. С.46-53.</p> <p>10. Бесєдіна (Порох) Н.В. «Турецька тема» у європейській суспільно-політичній думці епохи Реформації. Історична пам'ять. 2017. №36. С.104-144.</p> <p>11. Бесєдіна (Порох) Н.В. Історія Середньовічного Сходу: навчально-методичний посібник Полтава: ПП Мирон І.А. 2016. 146 с.</p> <p>12. Бесєдіна (Порох) Н.В. Крах традиційної державності у Китаї та його наслідки (за спогадами Пу І). Духовні, політичні та освітні практики в соціально-культурному розвитку людства: збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень дванадцятого Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання», 25-26 березня 2021 року. Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2021. С. 139-151.</p> <p>13. Бесєдіна (Порох) Н.В. Нова історія світу: Середньовіччя та Нова історія країн Азії та Африки: Навчально-методичний посібник. Полтава: ПП Мирон І.А., 2020. 204 с.</p> <p>14. Бесєдіна (Порох) Н.В. Новітня історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник Полтава: ПНПУ, 2021. 79 с.</p> <p>15. Бесєдіна (Порох) Н.В. Повоєнні реформи та становлення представницької демократії в Японії. Історична пам'ять. 2012. №28 С.140-154.</p> <p>16. Бесєдіна (Порох) Н.В. Політичний розвиток країн Арабського Сходу: особливості авторитаризму і демократії. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: збірник наукових праць за матеріалами Шостого Всеукраїнського науково-практичного семінару (25-26 березня 2010 року). Полтава: Друкарська майстерня, 2010. С.181-197.</p> <p>17. Бесєдіна (Порох) Н.В. Суспільно-політичний розвиток Індії: історія і сучасність. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: Матеріали доповідей і повідомлень Четвертого Всеукраїнського науково-практичного семінару (27-28</p>
--	--

	<p>березня 2007 року). Полтава: АСМІ, 2007. С.254-275.</p> <p>18. Індія: давнина і сучасність. Збірник наукових праць. Випуск 1. К.: Міленіум, 2003. 220 с.</p> <p>19. Китайська цивілізація: традиції та сучасність. За ред. Л.В. Матвеева. К.: Знання, 2009. 276 с.</p> <p>20. Порох Н.В. «Заклик до навчання» Фукудзави Юкіті у становленні мейдзійської системи освіти. Дидаскал. 2022. №23. С.118-121.</p> <p>21. Порох Н.В. Ісламська модель суспільного розвитку як альтернативна форма модернізацій (на прикладі Ісламської Республіки Іран). Духовні, політичні та освітні практики в соціокультурному розвитку людства (компаративні нариси) : колект. монографія. За ред. Ю. Вільхового та Т. Тронько. Полтава: ПНПУ, 2023. 355 с.</p> <p>22. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. К.: Аквілон-Прес, 1997. 256 с.</p>
Електронні	<p>23. Українська асоціація китаєзнавців. URL: https://sinologist.com.ua/</p> <p>24. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: https://oriental-studies.org.ua/uk/home/</p> <p>25. Всеукраїнська асоціація індологів. URL: http://indology.ho.ua/association.html</p> <p>26. Духовне управління мусульман України. Знання. URL: https://islam.ua/knowning-islam</p> <p>27. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: https://elibrary.ivinas.gov.ua/</p> <p>28. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html</p> <p>29. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: http://elcat.pnpu.edu.ua/</p>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Концепція сучасної організації навчального процесу зорієнтовує здобувачів вищої освіти на активне оволодіння навчального матеріалу за допомогою самостійної роботи. Кількість аудиторних годин зменшується, збільшується кількість часу для самостійного опанування студентом матеріалом дисципліни, для планувати своєї підготовки до занять і виконання визначених викладачем завдань.

З дисципліни передбачаються такі форми організації самостійної роботи:

Підготовка до практичних занять.

У ході практичних занять здійснюється поточна перевірка рівня засвоєння здобувачем вищої освіти навчального матеріалу з дисципліни. Також під час практичних занять передбачається проведення модульного контролю – перевірка рівня засвоєння навчального матеріалу кількох або всіх тем дисципліни.

При підготовці до практичних занять студенту необхідно прочитати конспект лекцій з відповідних тем, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Також доцільно звернутися до літературних джерел, які рекомендуються викладачем до кожної теми практичного заняття

або містяться у кінці планів практичних занять, робочої програми дисципліни.

Самостійне опрацювання додаткової літератури до практичних занять.

Елементом самостійної роботи студента з науковою, навчальною, навчально-методичною та спеціальною літературою є ведення записів. Це сприяє кращому засвоєнню фактичного матеріалу, дає можливість зберегти його в зручному для використання вигляді.

Складання словника термінів і понять.

До кожної теми студентам пропонуються основні терміни і поняття, які використовуються при розкритті конкретної теми. Студенту слід вести словник термінів – це вибірково запис економічних термінів, які зустрічаються в науковій літературі, з їх

детальним поясненням. Словник можна складати за алфавітом. Самостійна робота з термінологією повинна проводитися регулярно.

Самостійне опрацювання питань для засвоєння змісту лекційного матеріалу з курсу.

До кожної теми практичного заняття, окрім питань для обговорення НП занятті, включені питання для самостійного опрацювання. Зазвичай питання сформульовано так, що доповнити, розшири, уточнити ті питання, що винесені на обговорення.

Поточний контроль може проводитися із застосуванням таких методів: спостереження; усне, письмове, комбіноване опитування; тестування (письмове чи програмоване); самоконтроль та самоаналіз тощо. Модульний контроль: письмове опитування, тестування тощо. Підсумковий контроль: залік. Підсумковою оцінкою з навчальної дисципліни за семестр у формі заліку є сума балів за різні форми навчальної діяльності.

Практичне заняття №1.

Політичний та соціально-економічний розвиток

Японії у XII ст.

Мета: виокремити основні етапи та особливості історичного розвитку Японії у X-XII ст.; сформувати розуміння історико-культурних особливостей японської середньовічної цивілізації.

План

1. Японська державність у першій половині XII століття. Криза суспільно-політичної системи цивільно-бюрократичного типу.
2. Встановлення диктатури Тайра. Організація та принципи державного управління.
3. Соціально-економічна й політична еволюція Японії за диктатури Тайра.
4. Криза і крах диктатури Тайра, її підсумки та уроки.

Методичні поради

На середину XII століття в Японії занепад прокитайсько-конфуціанської цивілізаційної структури дійшов до крайньої межі. Виходом із кризи став перехід до встановлення влади самурайського стану, що знайшло своє остаточне відображення у виникненні першого сьогунату Мінамото (Камакура) в 1192 році. Однак початок формування в Японії специфічної, відмінної від

китайської системи суспільно-політичного ладу був покладений диктатурою Тайра (1156 — 1185 роки). Дослідженню цього крутого перелому в історії Японії присвячена тема семінарського заняття.

Перше питання передбачає комплексний аналіз причин всебічної кризи, котра охопила Японію в середині XII ст. Потрібно на основі рекомендованих джерел з'ясувати конкретні її прояви, довести невідворотність мілітаризації японської соціально-політичної системи в тогочасних умовах.

Цікавим буде висвітлення кланового родоvodu Тайра, оскільки саме клановість завжди була однією з основних засад суспільно-політичного ладу Японії. Важливо показати, що встановлення режиму військової диктатури було викликане об'єктивними історичними причинами. Особливу увагу потрібно звернути на характеристику конкретної організації та принципів управління за Тайра.

Розгляд третього питання слід побудувати на об'єктивному висвітленні соціально-економічної та політичної еволюції Японії за диктатури Тайра Кійоморі, оскільки в науковій літературі поширена відверто негативна оцінка його правління. При цьому варто проаналізувати політичні реформи Кійоморі, досвід яких використовували всі наступні сьогуни — диктатори Японії.

Основне завдання четвертого питання полягає у дослідженні причин кризи й краху диктатури Тайра. Ця проблема детально представлена у поданих до теми документах. Варто подумати: чи не встановлення мілітаризму змусило японців відійти від етичних догм китайської цивілізації і створити власні?

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Визначте головні риси японської цивілізації доби Хейан.
2. З'ясуйте особливості режиму правління клану Фудзівара.
3. Розкрийте причини формування самурайства в Японії.
4. Назвіть та схарактеризуйте основні риси японської моделі Середньовіччя.

5. Проаналізуйте причини та перебіг боротьби між кланами Тайра і Мінамото у XII ст.
6. Розкрийте сутність режиму сьогунату.
7. Проаналізуйте причини та наслідки роздробленості Японії в епоху «Сенгаку дзідай» (1467-1572).
8. Складіть історичний портрет Ода Нобунага.
9. Складіть історичний портрет Тойотомі Хідейосі.
10. Складіть історичний портрет Токугава Іеясу.
11. Позначте на контурній карті напрямки заселення японських островів та територію Ямато.
12. Доведіть, що відносна ізольованість островів Японського архіпелагу стала важливою причиною своєрідного історичного шляху середньовічної Японії.
13. Виберіть одну правильну відповідь: японський календар був складений у 645 р. за:
  - а) корейським зразком;
  - б) індійським;
  - в) китайським;
  - г) монгольським.
14. Закінчіть речення: “Японія з-за кордону ввозила ..., а вивозила...”.
15. Складіть схему: “Феодална ієрархія самурайської Японії”.
16. Дайте ґрунтовне визначення понять “мікадо” і “тенно”.
17. Розташуйте у хронологічному порядку:
  - а) Нара;
  - б) Асука;
  - в) Хейан;
  - г) Камакура;
  - д) Муроматі.
18. Проаналізуйте характер, зміст та наслідки перетворень Тайка.
19. Закінчіть речення: “Для японців ідеальна людина — це не та, яка зрозуміла мудрість древніх, а та, яка ...”.
20. Назвіть і охарактеризуйте основні принципи сінтоїзму.
21. Доведіть, що середньовічна Японія знаходилася під могутнім впливом китайської цивілізації.
22. Виокреміть і проаналізуйте специфічні риси японської моделі Середньовіччя.

23. Назвіть спільні риси японського та європейського феодалізму.
24. Проаналізуйте шляхи, етапи та особливості мілітаризації окремих аристократичних родів у Японії наприкінці X — на початку XI ст.
25. Виберіть одну правильну відповідь: поява інституту смурайства в Японії припадає на добу:
- Нара;
  - Асука;
  - Хейан.
26. Складіть схему: “Військова та адміністративна система даймьо”.

Засвоїти поняття і терміни: самурайство, даймьо, тенно, мікадо, синтоїзм, сессю, кампаку, сьоен, сьогун, сьогунат, мотібун, “переворот Тайка”, дзюн-гяку, удзі, кабане, рьомін, сумерагі, бусідо, тядо, кендо, ікебана, дзен-буддизм, куге, буке.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову та додаткову літературу; правильно розв’язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено

	половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Джерела:

1. Анналі Японії. В 2-х т.
2. Збірник законів «Тайхо рицурьо» 702-716
3. Кодзікі («Записи давніх діянь»)
4. Пен Дай. Сюй Тін. Короткі відомості про Чорних татар. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. Київ, 2000. С.130-133.
5. Повість про дім Тайра
6. Сказання про Йосіцукі

7. Су Тяньцзюе. Зразки творів правлячої династії. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. Київ, 2000. С.128-129.
8. Хіроакі Сато. Самураї: історія і легенди.
9. Юань Ши (Історія династії Юань). Рубель В.А. Історія Середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. Київ, 2000. С. 133-138.

Основна література:

1. Д'ячков С.В. Історія середньовічного Сходу: підручник для студентів класичних університетів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. 448 с.
2. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-atlas. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.
3. Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Нобунага. К.: Дух і Літера, 2013. 960 с.
4. Кривоцюк Л.І., Ільницька А.С. Людина та її образ світу в культурі Японії. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія. 2018. Вип. 15. С. 38-42.
5. Кузовков В.В. Історія країн Азії та Африки в середні віки: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.020302 «Історія» вищих закладів освіти. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. 184 с.
6. Матвєєва Л.В. Нариси з історії сходознавства. К.: Стило, 2008. 400 с.
7. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій. К.: Основи, 1997.
8. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Підручник. К.: Основи, 2002.
9. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. К.: Аквілан-Прес, 1997. 256 с.
10. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: метод. рек. До самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 253 с.
11. Саїд Е. Орієнталізм. Перекл. з англ. В. Шовкун. К.: Наукова думка, 2001. 511 с.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
3. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-yvesvitnoi-istorii.html>
4. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №2.

Класичне арабо-мусульманське суспільство за матеріалами Корану

Мета: виокремити й проаналізувати причини і передумови виникнення ісламу та визначити головні риси історико-культурного розвитку арабо-мусульманської цивілізації у добу Середньовіччя.

План

1. Коран як історичне джерело: загальна характеристика.
2. Господарське та побутове життя арабів доби раннього ісламу. Морально-етичні основи суспільства й кримінальне право.
3. Соціальна структура й міжконфесійні стосунки. Система державної влади.
4. Військова справа: структура та озброєння армії, психологічна підготовка, воєнна здобич.

Методичні поради

Коран — Священне Письмо мусульман — оригінальна історична пам'ятка, яка відображає історичні, економічні та інші уявлення свого часу. Головним завданням при розгляді першого питання є джерелознавча характеристика Корану (зовнішня та внутрішня). Важливо також виокремити його специфічні риси як сакрального тексту, порівнюючи з документами іншого жанрового характеру.

Друге питання потребує добору та комплектування матеріалів Корану щодо господарського та побутового життя арабів за часів

раннього ісламу, коли були вироблені основи його економічного ладу та повсякденного життя мусульманського суспільства.

На основі комплексного осмислення слід висвітлити сімейні традиції класичного ісламу, розкрити сутність узаконеної полігамії в ісламському світі, проаналізувати соціальний статус жінки.

Скласти цілісне уявлення про суспільно-політичну структуру класичного арабо-мусульманського соціуму дасть змогу детальний аналіз його всебічної стратифікації, характеристика влади правителя, принципів політичної організації, прав і обов'язків мусульманина й іновірця перед ісламською державою. Слід визначити закономірні та специфічні риси арабо-мусульманської деспотії як різновиду суспільно-політичних систем Середньовічного Сходу.

Особливий інтерес викликає організація військової справи в арабо-мусульманській державі. Важливо детально висвітлити принципи психологічної підготовки „борців за віру”.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Назвіть передумови виникнення ісламу.
2. Складіть історичний портрет пророка Мухаммеда.
3. Проаналізуйте конституцію Медини.
4. Охарактеризуйте ісламську державу за часів Мухаммеда.
5. Проаналізуйте становлення арабського халіфату за часів правління праведних халіфів.
6. Розкрийте причини виникнення провідних течій ісламу: сунізм, шіїзм та харіджизм.
7. Порівняйте систему управління у халіфатах Омейядів та Аббасидів.
8. Розкрийте сутність «шиїтської революції» та поширення ісламізму.

Засвоїти поняття і терміни: іслам, мусульманин, хіджра, мечеть, джихад, рамазан, халіфи, намаз, хадж, закят, халіф, умма, шахіди, ганіма, Сунна, Шаріат, сура, аят.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літератур; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обгрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не зможе викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	

2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Джерела:

1. Класичне арабо-мусульманське суспільство за матеріалами Корану. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. Тематична хрестоматія. К.: Либідь, 2000. С. 279-394.
2. Якубович М. Коран. Переклад смислів українською мовою. К.: ДУМУ «УММА», 2017. 608 с.
3. Ібн Хішам. Життєпис пророка Мухаммеда.

Основна література:

1. Балог Г. Історія і культура ісламу: курс лекцій. К.: Фенікс, 2012. 448 с.
2. Бачинська О.А. Ахмед-паша – великий візир Османської імперії, Назир Браїли та «очільник» задунайських козаків. Східний світ. 2021. №4(113). С.5-17.
3. Бачинська О.А. Історія повсякдення Стамбула за матеріалами Державного архіву Одеської області. Східний світ. 2019. №2(103). С. 5-13.
4. Бессараб О.В., Мавріна О.С. Документи бейських родів Криму сер. XIX -поч. XX ст. у фондах земельних банків Державного архіву Одеської області. Східний світ. 2023. №4(121). С. 59-70.
5. Д'ячков С.В. Історія середньовічного Сходу: підручник для студентів класичних університетів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. 448 с.
6. Зема В.Є. Тамерланова клітка для Баязида в історіографії доби Відродження. Східний світ. 2023. №1(118). С. 5-23.
7. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-atlas. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.

8. Кузовков В.В. Історія країн Азії та Африки в середні віки: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 6.020302 «Історія» вищих закладів освіти. Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2017. 184 с.
9. Матвєєва Л.В. Нариси з історії сходознавства. К.: СтилоС, 2008. 400 с.
10. Рибалкін В.С. Коран: давні сури (мекканський період). Східний світ. 2013. №1(78). С. 139-159.
11. Рубель В.А. Історія Середньовічного Сходу. К.: Либідь, 2002.
12. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: метод. рек. До самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 253 с.
13. Саїд Е. Орієнталізм. Перекл. з англ. В. Шовкун. К.: Наукова думка, 2001. 511 с.
14. Шестопапєць Д.В. Іслам як соціальний феномен: питання функціональності. Сходознавство. 2015. №70. С. 184-192.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Духовне управління мусульман України. Знання. URL: <https://islam.ua/knowning-islam>
3. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
4. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>
5. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №3.
Колоніальні держави та визвольні рухи на Сході
у середині XIX століття: загальне та особливе
(Іран, Китай, Індія)

Мета: проаналізувати причини та наслідки кризи східного традиційного суспільства в умовах європейської колоніальної політики.

План

1. Криза традиційного суспільства: наслідки впливу європейської політики. Колоніальна система у першій половині XIX століття.
2. Великі народні рухи на Сході: причини, типологія, роль традицій, етапи, наслідки.
  - а) релігійно-політичний рух бабідів;
  - б) селянська війна тайпів у Китаї;
  - в) повстання сипаїв в Індії;
3. Зміни у колоніальній політиці капіталістичних держав та початок соціально-політичної модернізації на Сході.

Методичні поради

При підготовці до першого питання доцільно пригадати типологію державного ладу провідних країн Сходу та виокремити такі типи держав: феодально-бюрократичний, патріархальний, потестарний та додержавний. Слід проаналізувати особливості соціальної організації східних держав та зміни в ній, які відбувалися під впливом європейської політики. Для з'ясування сутності колоніалізму епохи промислового капіталізму, потрібно звернути увагу на основні методи колоніальної та напівколоніальної експлуатації, їх руйнівні наслідки для східного традиційного суспільства.

Вивчення народних рухів на Сході у середині XIX ст. слід почати з аналізу їх причин, передумов, рушійних сил, релігійних та ідеологічних засад. Необхідно порівняти хід повстань та їх географічний ареал, виокремити особливості кожного з народних рухів, скласти портрети їх лідерів. Розглядаючи питання про характер повстань, слід врахувати точку зору сходознавця Л.С. Васильєва, яка дещо відрізняється від традиційних підходів інших авторів.

Основне завдання третього питання полягає у з'ясуванні змін у колоніальній політиці європейських держав після

традиціоналістських повстань. Водночас слід порівняти реформаторські спроби у незалежних державах Сходу з тими перетвореннями, які проводили колонізатори в колоніях.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Розкрийте зміст понять «колоніалізм» і «модернізація» у сучасній орієнталістиці.
2. Виокреміть та проаналізуйте особливості «східного» капіталізму.
3. Охарактеризуйте колоніалізм як всесвітньо-історичне явище.
4. Назвіть та проаналізуйте етапи колоніальної експансії, відповідні до них форми і методи.
5. Охарактеризуйте системи колоніального управління (непряме управління, пряме управління, «патерналістська система», «змінна» система).
6. З'ясуйте вплив колоніалізму на традиційні структури східного суспільства.
7. З'ясуйте вплив работоргівлі на долю народів Африки.
8. Розкрийте причини кризи традиційного китайського суспільства у першій половині XIX ст.
9. Складіть історичний портрет Хун Сюцюаня.
10. Виокреміть та схарактеризуйте основні етапи британського завоювання Індії.
11. Складіть історичний портрет Мірзи Тагі-хана.
12. Заповніть хронологічну таблицю:

<i>Подія</i>	<i>Дата</i>
Роки життя Пророка Мухаммеда	
Перше „божественне прозріння” Мухаммеда	
Хіджра	
Показовий Хадж Мухаммеда до Мекки	
Правління першого праведного халіфа Абу Бекра	
Правління халіфа Омара	
Правління халіфа Османа	
Правління халіфа Алі	

13. Виокремить та проаналізуйте причини виникнення ісламу.
14. Назвіть і розкрийте зміст основних положень ісламу.
15. Розкрийте вплив особистості Мухаммеда на поширення ісламу.
16. Проаналізуйте основні положення конституції Медини.
17. За допомогою тексту Корану доведіть, що головною думкою Священної книги мусульман є віра в Єдиного Бога і лише в Нього одного.
18. Розкрийте особливості обов'язків правовірних за Кораном з приведенням відповідних цитат.
19. Детально проаналізуйте сутність шаріату як системи божественного законодавства.
20. Розкрийте характер та природу політичної влади в халіфаті.
21. Порівняйте Дамаський халіфат Омейядів і Багдадський халіфат Аббасидів за такою схемою:

<i>№</i>		<i>Дамаський халіфат</i>	<i>Багдадський халіфат</i>
1.	Територія		
2.	Склад населення		
3.	Характер влади		
4.	Позиції арабської аристократії		
5.	Система управління		
6.	Розвиток культури		

22. Виокремить і проаналізуйте внутрішні та зовнішні причини, які обумовили успіхи й стійкість арабських завоювань.
23. Доведіть, що особливою рисою арабо-ісламської державності була єдність держави і релігії, політики та віровчення.
24. Розкрийте особливості організації економічного життя арабських країн епохи халіфату.
25. Назвіть причини та прояви небувалого піднесення арабо-ісламської культури епохи Середньовіччя.
26. Порівняйте погляди суннітів і шиїтів.
27. Доведіть, що поява ісламу – це формування нової арабської самосвідомості.
28. Доведіть, що історична доля ісламу – це виняток з правила загибелі релігії, яка віддається під опіку світської державної влади.
29. Грунтовно поясніть той парадоксальний факт, що релігія, привнесена на завойовані арабами території, як войовнича віра

варварської збройної ватаги, досягла успіху в утворенні вселенської церкви.

30. Проаналізуйте особливості взаємовідносин мусульман і немусульман за договором Омара з християнським Єрусалимом. Розкрийте зміст шести обов'язкових і шести бажаних умов.
31. Позначте на контурній карті території Дамаського і Багдадського халіфатів.

Засвоїти поняття та терміни: традиційне суспільство, колоніалізм, колонія, метрополія, бабіді, шиїзм, тайпін, сипаї, мандарини, напівколонія, трансформація, бехаїзм, раятварі, заміндарі, махалварі, дарбар, доктрина Дальхузі, «опіумна» війна, сеттлмент, демографічна криза, «Тайпін дао», «Датун», ван, шеньши.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом,

	фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Основна література:

1. Д'ячков С.В. Історія середньовічного Сходу: підручник для студентів класичних університетів. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2022. 448 с.
2. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-atlas. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.
3. Кримський А.Ю. Вибрані сходознавчі праці в п'яти томах (НАН України Інститут сходознавства ім. А. Кримського) К.: Стилос. Т. I. Арабістика, 2007. 528 с.; Т. II. Тюркологія, 2007. 528 с.; Т. III. Тюркологія, 2010. 416 с.; Т. IV. Урбаністика, 2008. 388 с.; Т. V. Тюркологія, 2010. 428 с.

4. Матвеева Л.В. Нариси з історії сходознавства. К.: Стилос, 2008. 400 с.
5. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: метод. рек. До самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 253 с.
6. Саїд Е. Орієнталізм. Перекл. з англ. В. Шовкун. К.: Наукова думка, 2001. 511 с.
7. Ямпольська Л.М. Нова історія країн Азії та Африки (XVII-початок XX ст.): навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 142 с.

Електронні джерела:

1. Українська асоціація китаєзнавців. URL: <https://sinologist.com.ua/>
2. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
3. Всеукраїнська асоціація індологів. URL: <http://indology.ho.ua/association.html>
4. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
5. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsесvitnoi-istorii.html>
6. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №4.

Британська Індія в другій половині XIX — на початку XX ст.: трансформація традиційної структури

Мета: з'ясувати основні тенденції розвитку колоніальної Індії в другій половині XIX – на початку XX ст.

План

1. Британська політика в Індії після придушення повстання сипаїв. Реформи кінця 50-х — початку 60-х років XIX ст.
2. Колоніальна Індія в останній третині XIX — на початку XX ст. Особливості розвитку капіталізму.

3. Зародження та розвиток всеіндійського національно-визвольного руху. ІНК та його діяльність наприкінці XIX — на початку XX ст.

Методичні вказівки

У другій половині XIX ст. в основному було завершено перетворення Індії в аграрно-сировинний додаток Великобританії. Розглядаючи друге питання, необхідно виокремити причини, які обумовили посилення колоніальної експлуатації Індії, а також нові явища в колоніальній політиці англійців. Слід звернути увагу на найважливіші особливості розвитку Індії наприкінці XIX ст.: ріст товарно-грошових відносин, формування капіталістичного укладу і нових суспільних класів, трансформацію традиційної структури індійського суспільства та ін. Необхідно визначити вплив англійського колоніалізму на економічний розвиток Індії: розкрити особливості інтеграції Індії в систему колоніального синтезу (шляхи розвитку капіталізму, роль і співвідношення англійського і місцевого капіталу, міцність індійської общини, високий рівень експлуатації, проблема перенаселення й безробіття). Найважливіше значення для трансформації господарства має промисловий розвиток Індії і стимулюючий його вивіз капіталу. Потрібно розкрити роль активної торгівлі, вивозу англійського банківського і промислового капіталу, формування національного індійського капіталу, появи національної буржуазії і пролетаріату, розвитку сітки залізниць, видобувних промислів і промислових підприємств у деформуванні звичної традиційної структури землеробства і ремесла.

Важливе значення у розвитку Індії мало й активне запровадження елементів європейської (британської) політичної культури і практики, європейської освіти. Це сприяло проникненню в Індію багатьох європейських ідей та ідеалів, знань і досвіду, привело до знайомства з європейською культурою, стилем життя. Важливо детально проаналізувати ліберальні заходи віце-короля Індії лорда Ріппона (1880 — 1884 роки) та реформи початку 90-х років XIX ст.

Значною подією у політичному житті Британської Індії стало зародження всеіндійського національно-визвольного руху. Слід звернути увагу на його основні напрями, а також створення Індійського національного конгресу (ІНК) і виникнення

мусульманського та індуського общинних рухів. Світський (ІНК) і релігійний рух за оновлення Індії спершу сприяли зусиллям англійців, спрямованим на трансформацію традиційної структури. Використовуючи рекомендовану літературу, необхідно прослідкувати розвиток в Індії антиколоніальної опозиції, з'ясувати сутність її ідеології та практичної діяльності.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Виокремте і обгрунтуйте хронологічні межі існування Імперії Великих Моголів.
2. Напишіть визначення термінів «колонія» і «метрополія».
3. Знайдіть одну правильну відповідь. Битва при Плессі відбулася:
А) 1857 р.
Б) 1757 р.
В) 1839 р.
4. Заповніть пропуски: «У ... р. генерал-губернатор лорд ... видав указ про впровадження ... заміндарі».
5. Зайдіть відповідники:
А) Бенгалія   1) пешва;
Б) Хайдарабад   2) наваб;
В) Махараштра   3) нізам;
Г) Майсур   4) раджа.
6. Закінчіть речення: «Державна машина Могольської імперії спіралася на три дівани: ..., ..., ...».
7. Напишіть визначення понять «джагір», «джизія», «харадж», «вакуф», «субадар».
8. Пронумеруйте події в хронологічному порядку:
  - утворення Ост-Індської компанії;
  - заснування Мадраса;
  - заснування Калькутти;
  - утворення Французької Ост-Індської компанії;
  - організація перших загонів сипаїв;

- Паризький мирний договір за наслідками Семилітньої війни.

9. Доберіть відповідники:

А) субсидіарний договір;	1) форма постійного оподаткування землі;
Б) постійне заміндарі;	2) право Ост-Індської компанії розміщати на території князівства свої війська за рахунок князів;
В) райятварі;	3) землеволодіння повноправних общинників;
Г) махалварі.	4) общинна земельно-податкова система.

10. Поділ Бенгалії був зініційований:

- А) Корнуоллісом;
- Б) Дальхузі;
- В) Мінто;
- Г) Маунтбеттеном;
- Д) Керзоном.

11. Доберіть відповідники:

А) 1885 р.;	1) утворення Мусульманської ліги;
Б) 1906 р.;	2) захоплення англійцями Делі;
В) 1909 р.;	3) освітня реформа Маколея;
Г) 1803 р.;	4) утворення ІНК;
Д) 1835 р.	5) закон Морлі-Мінто.

12. Доведіть, що основним джерелом прибутків Ост-Індської компанії впродовж останнього десятиріччя XVIII – першої половини XIX ст. був земельний податок.

13. Розкрийте зміст закону «Про управління Індією» від 1858 року.

14. Напишіть визначення понять: «трансформація», «свадеші», «сварадж».

15. Доведіть, що в першій половині XVIII ст. в Індії відбувався активний процес консолідації етнолінгвістичних спільнот.

16. Складіть історичний портрет падишаха Аурангзеба.

17. Охарактеризуйте особливості розвитку капіталізму в Індії.

Засвоїти поняття та терміни: колонія, метрополія, трансформація, "тягар білої людини", віце-королівство, расова дискримінація, дарбар, автаркія, свадеші, сварадж.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обгрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не взмозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.

0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Основна література

1. Беседіна Н.В. Адміністративно-територіальні реформи в Індії: мета, характер, основні етапи та наслідки. Вивчення та впровадження в Україні інноваційного досвіду вдосконалення діяльності органів влади: Матеріали другої Всеукраїнської науково-практичної конференції, 4 грудня 2007 року. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. С.66-70
2. Бродський Р.М., Єнольський З.А. Нова історія країн Азії та Африки: Період домонополістичного капіталізму (1642 — 1870). К., 1979.
3. Бродський Р.М., Єнольський З.А. Нова історія країн Азії та Африки: 1870 — 1917. Львів, 1986.
4. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії та Африки та Латинської Америки. К., 2002.
5. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-atlas. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.
6. Макаручук В.С. Делійський султанат та держава Великих Моголів в Індії. Загальна історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. К., 2001. С.482-488.
7. Матвеева Л.В. Нариси з історії сходознавства. К.: Стилос, 2008. 400 с.
8. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: метод. рек. До самостійної роботи для студ. спец.

- «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 253 с.
9. Саїд Е. Орієнталізм. Перекл. з англ. В. Шовкун. К.: Наукова думка, 2001. 511 с.
  10. Філь Ю.С. Вплив західної думки на ідеологів націоналізму в Північній Індії (кін. XIX-поч. XX ст.). *Східний світ*. 2015. №2(87). С. 57-63.
  11. Філь Ю.С. Політична вестернізація індуських освічених кіл Північної Індії (1858-1921 рр.). *Східний світ*. 2016. №1(90). С. 47-56.
  12. Ямпольська Л.М. Нова історія країн Азії та Африки (XVII-початок XX ст.): навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 142 с.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Всеукраїнська асоціація індологів. URL: <http://indology.ho.ua/association.html>
3. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
4. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsесvitnoi-istorii.html>
5. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №5.

Японія в другій половині XIX — на початку XX ст.: становлення "мейдзійської моделі" розвитку

Мета: сформувані цілісне розуміння студентами сутності японської моделі суспільного розвитку в епоху Мейдзі; з'ясувати особливості поєднання національних духовних засад та запозичених найновіших іноземних методів і технологій відповідно до концепції «східна мораль – західна техніка».

План

1. Буржуазні перетворення 1860-х — 1870-х років. "Програма нової ери".
2. Особливості генезису капіталізму в Японії та його періодизація. Грюндерська політика держави.
3. Політичний розвиток Японії наприкінці XIX—на початку XX ст. "Рух за свободу і народні права". Конституція 1889 року.
4. Міжнародне становище та зовнішня політика в останній чверті XIX — на початку XX ст.

Методичні вказівки

Розгляд першого питання варто розпочати з об'єктивної оцінки характеру Мейдзі-ісін як феноменальної події в історії Далекосхідного регіону. При цьому слід мати на увазі, що події 1867—1868 років були революційними не стільки за формою, скільки за результатами, адже вони розчистили шлях для наступних широкомасштабних буржуазних перетворень. Поштовхом до реформ була урочиста заява імператора Муцухіто від 6 квітня 1868 року. Студентам необхідно детально проаналізувати її зміст. Розглядаючи буржуазні реформи й перетворення, слід показати їх поетапний і ресурсозберігаючий характер.

Основне завдання другого питання полягає у з'ясуванні особливостей становлення та розвитку капіталізму в Японії. Варто виокремити сприятливі й несприятливі умови капіталістичної модернізації, визначити її основні етапи та характерні риси. Важливо висвітлити роль держави у створенні сучасної промисловості (практика "зразкових підприємств" та ін.) і визначити причини, котрі обумовили високу конкурентну спроможність японської промислової продукції на світовому ринку. Цікавим буде порівняльний розгляд розвитку країн першого і другого ешелонів капіталізму, оскільки Японія — країна вторинної моделі становлення капіталізму з характерними для неї порушеннями "правильного" ланцюга розвитку (існування абсолютної монархії, панування фінансової олігархії, інверсія фаз розвитку).

Реформи Мейдзі дали могутній імпульс розвитку капіталізму. Суттєво змінився склад буржуазії, яка стала претендувати на участь в управлінні країною. У 70-ті роки XIX ст. зароджується "Рух за свободу і народні права". Внаслідок його ідейного визрівання

розпочинається формування перших політичних партій. Необхідно звернути увагу на вимоги, які висували партії Дзіюто і Кайсінто, а також їх вплив на політичну ситуацію в країні. При цьому слід чітко визначити і охарактеризувати два основні періоди в розвитку політичної структури Японії: I період — 1867—1881 роки; II період — 1881—1901 роки. Варто подумати: чому японській буржуазії не вдалося досягти переходу до дійсно представницької форми правління? З цією метою необхідно проаналізувати підготовку, прийняття та зміст Конституції 1889 року, адже вона на довгий час закріпила сформований політичний лад країни.

Вже в 70-х роках XIX ст. Японія почала здійснювати жорсткий зовнішньополітичний курс. Однак міжнародне становище країни було досить своєрідним. Потрібно визначити фактори, які стримували японську дипломатію і прослідкувати процес перегляду нерівноправних договорів. Слід звернути увагу на настійливе прагнення Японії до домінування у Східній Азії та її відносини з сусідніми державами (перш за все з Китаєм, Кореєю і Росією), а також із західними державами. Необхідно з'ясувати політичну спрямованість англо-японського договору 1902 року; проаналізувати наслідки війн, у яких брала участь Японія, а також її територіальні набутки на початок XX ст.

Логічним підсумком результатів, отриманих студентами під час дослідження всіх питань даної теми, повинно стати визначення сутності "мейдзінської моделі" розвитку Японії, її основних рис і характерних особливостей.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Виокремить і обґрунтуйте хронологічні межі існування сьогунату Токугави.
2. Напишіть визначення терміну «сьогунат».
3. Знайдіть одну правильну відповідь: політика ізоляціонізму Японії припадає на:
А) 1600-1730 рр.;
Б) 1634-1854 рр.;

- В) 1690-1808 рр.;
- Г) 1780-1889 рр.
4. Закінчіть речення: «Програма нової ери була проголошена ...».
5. Обведіть номери правильних тверджень:
- 1) Японія – країна вторинної моделі розвитку капіталізму;
  - 2) згідно з Конституцією 1889 року в Японії впроваджено республіку;
  - 3) упродовж 1870-1890 років Японія домоглася перегляду нерівноправних договорів;
  - 4) загальну військову повинність в Японії введено у 1872 р.
6. Закінчіть речення: «Ера Мейдзі – це період з ... по ... рр.»
7. Напишіть визначення понять: «тенноїзм», «етакратизм», «інверсія», «кокутай».
8. Пронумеруйте події в хронологічному порядку:
- Мейдзі-ісін;
  - «Відкриття» Японії;
  - Сімоносекський мир;
  - Конституція Японії;
  - Рух «за свободу і народні права»;
  - Портсмутський мир;
  - Петербурзький договір про обмін територіями.
9. Доберіть відповідники:
А) тенно;	1) документ на право приватної власності на землю;
Б) Мейдзі-ісін;	2) ліберальна партія;
В) тікен;	3) титул імператора Японії;
Г) дзіюто;	4) реставрація «блискучого правління імператора»;
Д) кайсінто	5) консервативна партія.
10. Автором Конституції 1889 року був:
- А) Муцухіто;
  - Б) Іто Хіробумі;
  - В) Огю Сорай;
  - Г) Мотоорі Норінага.

11. Заповніть пропуски: «Відповідно до адміністративної реформи ... року у Японії були ліквідовані ... . Вся Японія була поділена на ... на чолі з ..., які призначалися з ...».
12. Закінчіть речення: «Консервативний характер Мейдзі-ісін зумовлений такими чинниками ...».
13. Напишіть визначення понять: «передове традиційне суспільство», «гомогенність», «хамбацу», «дзайбацу», «куге», «сонно дзьої».
14. Подайте у вигляді логічного ланцюжка історичні події в Японії після «відкриття» країни.
15. Перерахуйте історичні факти, які підтверджують такі тенденції розвитку Японії в еру Мейдзі:
  - А) прискорена модернізація економіки;
  - Б) централізація країни;
  - В) перехід від закритої до відкритої країни.
16. Заповніть таблицю:

<i>Реформи Мейдзі</i>	<i>Дата</i>	<i>Зміст</i>	<i>Значення</i>
1.			
2.			
3.			
4.			
5.			

17. Напишіть визначення понять і термінів: «трансформація», «мінкен ундо дзьої», «грюндерська політика», «протекціонізм».
18. Розкрийте зміст вислову прибічника німецької історичної школи Канаї Нобуру: «Ліберали відстали від часу; манчестерська доктрина вже не актуальна навіть у себе на батьківщині».
19. Назвіть і проаналізуйте основні чинники швидкого завершення промислової революції в Японії.
20. Дайте визначення поняття «іе-сякай» та доведіть позитивне значення такої соціальної організації для прискореної модернізації Японії.

Засвоїти поняття та терміни: "Мейдзі-ісін", "консервативна революція", тенноїзм, японізм, паназіатизм, "передове традиційне суспільство" картель, концерн (дзайбацу), протекціонізм,

етакратизм, монополізм, мілітаризація, вторинна модель становлення капіталізму, інверсія, кокутай.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не зможе викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його

	викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Джерела:

Економічний розвиток Японії в 1868 — 1914 рр. Хрестоматія з нової історії: В 2-х ч. Ч.2.: 1870 — 1918. М., 1954. С. 401-403.

Основна література:

1. Дослідження блага. Частина I, глава I. Перекл. з яп., вступ. ст. та коментарі С.В. Капанова. Східний світ. 2022. №3(116). С. 204-212.
2. Закорчевський А.А. Гуманітарні знання й освіта в Японії XVII–XXI ст. Східний світ. 2018. №1(98). С. 62-87.
3. Іванюк О.Л., Федюк В.Ю. Далекосхідна проблематика на шпальтах київської газети «Рада» (1906-1914 рр.). Східний світ. 2021. №3(112). С. 27-38.
4. Капанов С.В. Дзен-буддизм та духовно-інтелектуальний потенціал Японії (друга пол. XIX – XX ст.). Східний світ. 2019. №3(104). С. 5-14.
5. Капанов С.В. Трансформація духовної культури Японії в XIX ст. (на прикладі Сінто). *Східний світ*. 2014. №3(84). С. 26-35.
6. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії та Африки та Латинської Америки. К., 2002.
7. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-atlas. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.
8. Матвеева Л.В. Нариси з історії сходознавства. К.: Стило, 2008. 400 с.

9. Методичні вказівки до вивчення теми «Історія Японії нового та новітнього часу» (у межах курсу «Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового та новітнього часу»). Укладач О.В. Дяченко. Д.: Грані, 2015. 15 с.
10. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. К., 1997.
11. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. К.: Аквілан-Прес, 1997. 256 с.
12. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: метод. рек. До самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 253 с.
13. Саїд Е. Орієнталізм. Перекл. з англ. В. Шовкун. К.: Наукова думка, 2001. 511 с.
14. Хамагуті Е. Що таке японська модель: переваги та вади в добу глобалізації: Пер. с яп. К.: КМ Академія, 2003.
15. Ямпольська Л.М. Нова історія країн Азії та Африки (XVII-початок XX ст.): навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 142 с.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
3. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>
4. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №6.
Китайська Цінська імперія в другій половині XIX —
на початку XX ст.: криза традиційної моделі розвитку
та проблема її модернізації

Мета: з'ясування причин і наслідків руйнації «Pax Sinica» та інтеграції Китаю в систему напівколоніального синтезу.

План

1. Становище Китаю у 60-х — на середину 90-х років XIX ст. Основні етапи перетворення Китаю в напівколонію іноземних держав.
2. Політика «самопосилання». Сутність та характер реформ, їх наслідки. Особливості розвитку капіталізму в Китаї.
3. Ліберально-реформаторський рух у Китаї: причини виникнення, зміст і наслідки. Проблема внутрішньої еволюції системи традиційних цінностей у суспільно-політичній думці Китаю кінця XIX — поч. XX ст.

Методичні вказівки

Готуючись до першого питання, слід визначити основні фактори, котрі спричинили занепад державного престижу Китаю, виокремити основні етапи перетворення країни в напівколонію (I етап — 1842 — 1895 роки; II етап — 1895 — 1901 роки). При цьому потрібно детально й об'єктивно проаналізувати всі договори й угоди Китаю з іноземними державами, підписані впродовж 40-х років XIX ст. до Заключного протоколу 1901 року.

Друге питання передбачає висвітлення спроби правлячих кіл Китаю зміцнити свої воєнно-політичні та економічні позиції шляхом проведення політики «самопосилання». Важливо звернути увагу на мету реформ 60-х — початку 90-х років («Сильна держава — сильна армія»), показати, що основою політики модернізації став розвиток державного капіталізму в Китаї. Особливу увагу потрібно приділити діяльності представників політики самопосилання (Цзісі, Лі Хунчжан та ін.). Необхідно подумати: чому спроба реформ у Китаї не дала таких позитивних наслідків, як реформи Мейдзі в Японії?

Розглядаючи третє питання, слід звернути увагу на наслідки японо-китайської війни 1894 — 1895 років, адже саме вони призвели до фактичного розділу Китаю на «сфери впливу» між іноземними державами. Цілком реальна загроза ліквідації

політичної самостійності Китаю викликала піднесення ліберального реформаторського руху, визнаним лідером якого став Кан Ювей.

Необхідно проаналізувати політичну програму китайських реформаторів та їх практичну діяльність упродовж «ста днів реформ» (11 червня — 21 вересня 1898 року). Важливо на конкретних прикладах показати, що головною причиною краху реформ був шлях їх здійснення, який полягав у спробі втілення західних матеріальних цінностей у суспільстві традиційної ідеології. Цікавою з цього приводу може бути дискусія щодо акцентації в ідеї «Східна мораль — західна техніка» в Японії і в Китаї.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Виокреміть і обґрунтуйте хронологічні межі правління Цінської династії у Китаї.
2. Напишіть визначення терміну «Піднебесна імперія».
3. Знайдіть одну правильну відповідь: епоха Договірних портів у Китаї розпочалась у:
А) 1644 р.;
Б) 1842 р.;
В) 1757 р.;
Г) 1898 р.
4. Закінчіть речення: Офіційною ідеологією Цінського Китаю було ...».
5. Назвіть і розмістіть в ієрархічному порядку поділ китайського суспільства епохи Цін на стани.
6. Пронумеруйте події в хронологічному порядку:
  - Нанкінський договір;
  - Айгунський договір;
  - Заключний договір;
  - Тяньцзиньський договір;
  - Чифуська конвенція;
  - Сімоносекський договір.
7. Укажіть дати подій:
А) «відкриття» Китаю Англією – ... рр.;

- Б) політика «самопідсилення» – ... pp.;
  - В) повстання іхетуанів – ... pp.;
  - Г) японо-китайська війна – ... pp.;
  - Д) період самоізоляції від зовнішнього світу – ... pp.
8. Складіть схему «Державний лад Китаю епохи Цін».
  9. Напишіть визначення понять: «концесія», «контрибуція», «богдыхан», «нунцзун», «шеньші», «мандарин», «Датун».
  10. Розкрийте зміст гасла: «Східна мораль – західна техніка».
  11. Обведіть номери правильних тверджень:
    - А) «Політика самопідсилення» – це перша спроба модернізації, внаслідок якої вдалося запобігти перетворенню Китаю у напівколонію західних держав»;
    - Б) «Політика самопідсилення» – це перша спроба модернізації, внаслідок якої не вдалося запобігти перетворенню Китаю у напівколонію західних держав.
  12. Складіть коротку характеристику:
    - А) політичні погляди Кан Ювея;
    - Б) політичні погляди Лян Цічао;
    - В) політичні погляди Цісі.
  13. Проаналізуйте особливості розвитку капіталізму в Китаї.
  14. Напишіть визначення понять: «регіоналізм», «екзаменаційна система», «сеттльмент», «екстериторіальність», «консульська юрисдикція», «принципи найбільшого сприяння».
  15. Заповніть пропуски: «Китайська політика «самопідсилення» мала ... характер, а японська політика Мейдзі – ...».
  16. Складіть історичний портрет імператриці Цісі.
  17. Доведіть на конкретних прикладах, що становлення капіталістичного ладу в Китаї відбувалося відповідно до загальної для Сходу схеми інтеграції країни в систему колоніального і напівколоніального синтезу.
  18. Напишіть ґрунтовне визначення поняття «кайсін бунка».

Засвоїти поняття та терміни: напівколонія, "сфери впливу", концесія, сеттльмент, "Рах Sinica", екстериторіальність, консульська юрисдикція, доктрина "відкритих дверей і рівних можливостей", компрадорство, вандао, кайсін бунка, модернізація, ідея нунцзун.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обгрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.

Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Джерела:

1. Із заключного ("боксерського") протоколу між Китаєм і іноземними державами від 7 вересня 1901 р. Хрестоматія з нової історії С.393 — 394.
2. Китай у 1894 - 1914 рр. Хрестоматія з нової історії: В 2-х ч. Ч.2.: 1870-1918. М., 1954. С.387-391.

Основна література

1. Бродський Р.М., Єнольський З.А. Нова історія країн Азії та Африки: Період домонополістичного капіталізму (1642 — 1870). К., 1979.
2. Іванюк О.Л., Федюк В.Ю. Далекосхідна проблематика на шпальтах київської газети «Рада» (1906-1914 рр.). Східний світ. 2021. №3(112). С. 27-38.
3. Кириченко В.П. Нова історія країн Азії та Африки та Латинської Америки. — К., 2002.
4. Кіндер Г., Хільгеман В. Всесвітня історія: dtv-atlas. К.: Знання-Прес, 2001. 631 с.
5. Кіхтенко В.О. Історичний дискурс у традиційному та сучасному Китаї. Східний світ. 2016. №4(93). С. 52-64.
6. Матвєєва Л.В. Нариси з історії сходознавства. К.: Стилос, 2008. 400 с.
7. Савенков В.В. Нова історія міжнародних відносин країн Азії та Африки: метод. рек. До самостійної роботи для студ. спец. «Міжнародні відносини» та «Країнознавство» вищ. навч. закл. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. 253 с.

8. Саїд Е. Орієнталізм. Перекл. з англ. В. Шовкун. К.: Наукова думка, 2001. 511 с.
9. Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: Навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів. — Суми: ВТД "Університетська книга", 2006.
10. Ямпольська Л.М. Нова історія країн Азії та Африки (XVII-початок XX ст.): навчально-методичний комплекс для студентів історичного факультету. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2017. 142 с.

Електронні джерела:

1. Українська асоціація китаєзнавців. URL: <https://sinologist.com.ua/>
2. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
3. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
4. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsivitnoi-istorii.html>
5. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №7.

Національно-визвольний рух в Індії (1919-1922 рр.)

Мета: з'ясувати особливості британської колоніальної політики в новітній період та розкрити причини, передумови та сутність ідеології ненасилля М.К.Ганді.

План

1. Британська колоніальна політика в Індії після Першої світової війни.
2. Індійський національний конгрес. Його програма і тактика. Вчення М.К.Ганді.
3. Піднесення національно-визвольного руху в 1919-1922 роках. Перша кампанія громадянської непокорності та її наслідки.

Методичні вказівки

Складність даної теми полягає не лише в специфічності й унікальності розвитку Індії, але й у величезному різноманітті умов

окремих районів Індійського субконтиненту. Тому при розгляді першого питання слід чітко й диференційовано визначити домінуючі тенденції у розвитку Британської Індії після Першої світової війни, розглянути специфіку її розвитку загалом і окремих її районів, зокрема. Важливо з'ясувати зміни, які відбулися в економічному та суспільно-політичному житті Індії у повоєнний час. Особливу увагу необхідно звернути на характерні риси британської колоніальної політики у провінціях, детально розглянути зміст реформи Монтегіо-Челмсфорда та закону Роулетта.

Тісно пов'язана з попереднім питанням проблема становлення всеіндійського національно-визвольного руху, його розвитку і характерних рис у різних регіонах, боротьби течій в ІНК. Важливо з'ясувати основні принципи вчення М.К.Ганді та його поширення на суспільно-політичний розвиток Індії. Необхідно охарактеризувати головні методи неспівробітництва (відмова від роботи в англійських адміністративних установах, від навчання в англійських навчальних закладах, бойкот англійських товарів, мітинги, демонстрації, страйки). Потрібно з'ясувати, чому, вважаючи вищою формою боротьби несплату податків, Махатма Ганді до неї майже не закликав. Необхідно скласти політичний портрет лідера національно-визвольного руху Індії, проаналізувати його життєвий шлях, показати, що М.Ганді був видатним діячем новітньої історії Індії.

Розглядаючи третє питання, важливо простежити основні етапи першої кампанії громадянської непокори та з'ясувати їх форми, виокремити основний метод політичної боротьби, побудований за філософським принципом ненасилля. Насамкінець, необхідно проаналізувати наслідки кампанії громадянської непокори, показати її важливу роль у формуванні та зміцненні всеіндійського національного руху. Слід зазначити, що прямим наслідком першої кампанії громадянської непокори стали зміни в англійській колоніальній політиці в Індії (комісія Саймона і підготовка нової реформи в управлінні Індією), спрямовані на більш тісне співробітництво з індійськими суспільно-політичними силами.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-

методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Складіть політичні портрети видатних діячів індійського національно-визвольного руху, філософів, релігійних мислителів і діячів культури (М.К.Ганді, Дж. Неру, С.Радхакрішнан, А.Гхощ, Р.Тагор).
2. Ґрунтовно проаналізуйте основні течії в індійському національно-визвольному русі у міжвоєнний період.
3. З'ясуйте, чому після першої кампанії громадянської непокори в Індії посилюється ліве крило ІНК?
4. Нанесіть на контурну карту адміністративний розподіл Британської Індії. 5
5. Розкрийте зміст антибрахманського руху на півдні Індії та в Бомбейській і Мадраській провінціях.
6. Проаналізуйте становище Індії в роки політичної стабілізації (1923-1927).
7. Розкрийте зміст Делійського маніфесту від 1927 р.
8. Проаналізуйте особливості розвитку британської королівської колонії Цейлон у 1914-1945 рр.
9. Розкрийте сутність бірманського національного піднесення у 1914-1945 рр.
10. Виконайте тестові завдання:
  1. Визначте роки першої сатяграхи в Британській Індії:
а) 1917-1919 рр.; б) 1919-1922 рр.; в) 1930-1931 рр.
  2. З'ясуйте, хто з названих діячів отримав від народу прізвисько «Велика душа»:
а) С.Ч.Бос; б) Р.Прасад; в) Махатма Ганді.
  3. Визначте, що мав на меті Закон Роулетта:
а) фінансово-економічні перетворення;
б) охорону громадського порядку;
в) впровадження свараджа.
  4. Вкажіть, яку свою колонію британці вважали «сразковою колонією»:
а) Індію; б) Бірму; в) Цейлон.
  5. Визначте, що мав на меті Закон Монтеґю-Челмсфорда:
а) впровадження зовнішніх атрибутів самостійності Індії;

- б) відокремлення Пакистану від Індії;
- в) розмежування компетенцій і фінансів центру та провінцій;
- г) створення центральних законодавчих зборів;
- д) скасування англійського колоніального режиму;
- е) встановлення багатоступеневої ценової виборчої системи;
- є) проведення сатіаграхи.

6. Назвіть політичних діячів I половини ХХ ст., імена яких пов'язані з історією Індії:

- а) Танака;
- б) Монтегю;
- в) Челмсфорд;
- г) Сукарно;
- д) М.Ганді;
- е) С.Ч.Бос;
- є) Ататюрк.

7. Вставте до історичного тексту пропущені терміни та імена: «В.Черчілль називав _____ «бунтівним факіром», який настільки органічно споріднений зі своїм народом, як, можливо, не був жодний з політичних лідерів ХХ ст. У часи, коли слова «політика» і «злочин» сприймалися багатьма як синоніми, він за допомогою своєї ідеї ненасильницького опору колоніальній владі - _____ - поставив перед собою і нацією надмету – поєднати політику і _____».

8. Закінчіть речення: «З другої половини 1920-х років змінюється концепція політики Великої Британії в Південній Азії у зв'язку з приходом до влади у метрополії лейбористів. Концепція лейбористів у колоніальному питанні полягала в ідеї поступової трансформації імперії в _____».

Засвоїти поняття та терміни: сатіаграха, неспівробітництво, ненасильницький опір, ахімса, сарводая, хартал, сварадж, свадеші.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст

	теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді,

	надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Основна література:

1. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999): Курс лекцій. Львів, 2000.
2. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 — кінець ХХ ст.): Навчальний посібник. Суми, 2002.
3. Чувпило А.А. Индийский национальный конгресс и международные отношения (1914-1929). Вісник Харківського державного університету. №413. Сер. Історія. Харків, 1989. Вип.30. С. 204-214.

Додаткова література:

1. Беседіна Н.В. Індійська демократія: особливості синтезу й симбіозу традиційних і сучасних елементів політичної культури. Історична пам'ять. Науковий збірник. Полтава: АСМІ, 2008. №1. С.11-27.
2. Ігнат'єв П.М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. посібн. Чернівці: Книги-XXI, 2004.
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: Навч. посібн. для студентів історичної спеціальності вищих навч. закладів. Львів. Нац. ун-т імені І. Франка. Львів: Афіша, 2005.
4. Малець Л. Мохандас Карамчанд Ганді. Історія України. 1999. №21-24.
5. Підлущкий О. Махатма Ганді: босоногий переможець імперії. Дзеркало тижня. 2005. №46. С.20.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Всеукраїнська асоціація індологів. URL: <http://indology.ho.ua/association.html>
3. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>

4. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsivitnoi-istorii.html>
5. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №8.

Японія в період встановлення мілітаристського режиму

Мета: з'ясувати передумови встановлення в Японії мілітаристського режиму, розкрити його сутність та специфічні риси.

План

1. Економічне становище Японії наприкінці 20-х — у 30-х роках. „Нова економічна структура”.
2. Внутрішньо-політична боротьба. Праворадикальний тоталітаризм і його диференціація. „Нова політична структура”.
3. Особливості зовнішньої політики і характерні риси зовнішньополітичної доктрини.

Методичні вказівки

Головним завданням даного заняття є з'ясування передумов встановлення мілітаристського режиму в Японії. Тому при розгляді першого питання слід детально охарактеризувати економічне життя країни, виявити його особливості, розкрити глибину впливу світової економічної кризи 1929 — 1933 років на господарство Японії. Потрібно, спираючись на необхідний фактичний і статистичний матеріал, довести, що наслідками світової економічної кризи в Японії було посилення суперечностей всередині пануючих класів (“старі” та “нові” концерни), ріст безробіття, крах економічної експансії Японії (девальвація ієни, демпінг), зближення інтересів “нових концернів” і “молодого офіцераства”. Завершуючи розгляд першого питання, необхідно з'ясувати суть японського плану створення великого економічного простору (автаркії).

Приступаючи до розгляду другого питання, слід перш за все, наголосити на тому, що демократія Тайсьо не отримала розвитку в 30-х роках ХХ ст. Це пояснювалося багатьма причинами: нерозвиненістю економічних і соціальних інститутів, відсутністю

демократичних традицій і т.д. Водночас велику роль у згортанні демократії (хоча й багато в чому ілюзорної) відігравав зовнішній фактор. Варто на конкретних прикладах довести, що саме зовнішньополітичні труднощі призвели до посилення впливу в політичних структурах Японії тих сил, які вбачали в розвитку демократичних форм загрозу здатності нації адекватно захищатися і вийти на рівень великих воєнних держав того часу. Необхідно розкрити сутність “неотрадиціоналістського ренесансу” в японській суспільно-політичній думці і піднесення мілітаризму та шовінізму. Важливо з’ясувати природу політичного режиму, встановленого в Японії напередодні війни в Тихому океані, взявши до уваги всі існуючі щодо цього точки зору: чи це була фашистська держава, чи дещо інше, чисто японський різновид диктатури?

Третє питання присвячене з’ясуванню причин наростання агресивності у зовнішньополітичній експансії Японії у 30-х роках. Водночас слід звернути увагу на багатосторонню дипломатію Японії кінця 30-х початку 40-х років. При цьому необхідно висвітлити характер зовнішньополітичної доктрини Японії (націоналізм, месіанство). Проаналізувавши меморандум генерала Танака, необхідно розкрити суть “позитивної політики експансії та лозунгу “Азія для азіатів”, розглянути місце і роль зовнішньополітичних угод, пактів і договорів Японії, підписаних упродовж 30-х — початку 40-х років ХХ ст.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Підготуватися до колоквіуму: «Японія в період війни на Тихому океані» за такими питаннями:

- а) агресивна зовнішня політика Японії на континенті у міжвоєнний період. Питання про напрям головного удару;
- б) військова доктрина Японії. Стратегія війни на Тихому океані. Хід воєнних операцій у 1941-1942 рр.;
- в) військова економіка Японії напередодні війни;

- г) особливості окупаційної політики Японії в країнах Сходу та Південно-Східної Азії (на Філіппінах, у В'єтнамі, в Індонезії, у Бірмі);
  - д) національно-визвольна боротьба народів Східної та Південно-Східної Азії проти японського окупаційного режиму;
  - е) Японія в період ведення оборонних воєнних операцій. Криза японської воєнної економіки та відставка уряду Тодзіо;
  - є) посилення блокади Японії. Атомне бомбардування японських міст. Роль маньчжурського театру воєнних дій у капітуляції Японії.
2. Скласти політичні портрети імператора Хірохіто, прем'єр-міністрів Японії Танака Гіті, Сайто Макото, Коноє Фумімаро, Тодзіо Хідекі.
  3. Виконайте тестові завдання.
    1. Вкажіть, хто переміг на виборах 1927 р. в Японії:
      - а) Танака; б) Коноє; в) Тодзіо.
    2. З'ясуйте, на основі якої ідеології виховували японських вояків у передвоєнний час:
      - а) ахімса; б) кокутай; в) пацифізм.
    3. Вкажіть, коли Японія розпочала війну на Тихому океані:
      - а) 7 липня 1937 р.; б) 21 вересня 1931 р.; в) 7 грудня 1941 р.
    4. З'ясуйте, який уряд Японії називали «символом зміцнення позицій демократичних сил»:
      - а) Інакуї; б) Хара; в) Окада.
    5. Оберіть події та явища, які характеризують внутрішньополітичний розвиток Японії впродовж 1914-1932 рр.:
      - а) «демократія Тайсьо»;
      - б) «рисові бунти»;
      - в) «нова політична структура»;
      - г) закон про загальне виборче право;
      - д) півторопартійна політична система;
      - е) утворення КПЯ;
      - є) урядова програма «Основні принципи національної політики».
    6. Виберіть і поставте в хронологічній послідовності події, що відбулися в Японії у першій половині ХХ ст.:

- а) вбивство прем'єр-міністра Такаші Хара;
- б) введення закону Роулетта;
- в) «21 вимога» до Китаю;
- г) землетрус у Токіо;
- д) фашистський заколот 1936 р.;
- е) Північний похід;
- є) «інцидент біля Лугоуцяо»;
- ж) створення Руху допомоги трону.

7. Знайдіть помилки у реченні: «Паризька мирна конференція санкціонувала право Японії на німецькі володіння в провінції Гуандун. Звістка про це рішення викликала в Кореї хвилю обурення, що увійшла в історію як «рисові бунти».

8. Закінчіть речення: «Повертаючись із Німеччини, міністр закордонних справ Японії Йосуке Мацуока зробив зупинку в Москві, де 13 квітня 1941 року підписав радянськояпонський пакт про _____».

Засвоїти поняття та терміни: концерни-дзайбацу, “рисові бунти”, демократія, авторитаризм, тенноїзм, мілітаристський режим, тенко, девальвація, демпінг, автаркія, неосинтоїзм.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових

	відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обґрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Основна література:

1. Ігнат'єв П.М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. посібн. Чернівці: Книги-XXI, 2004.
2. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999): Курс лекцій. Львів, 2000.

3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: Навч. посібн. для студентів історичної спеціальності вищих навч. закладів. Львів. Нац. ун-т імені І. Франка. Львів: Афіша, 2005.
4. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 — кінець ХХ ст.): Навчальний посібник. Суми, 2002.
5. Цветков Г.М. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917 — 1945 рр.: Навч. посібник. К., 1997. С.123-133.

Додаткова література:

1. Дюррозель Ж. -Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів. К., 1995.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
3. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>
4. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №9.

«Ісламський Ренесанс» у країнах Середнього Сходу

Мета: з'ясувати причини, сутність та прояви «ісламського ренесансу» у країнах Середнього Сходу; проаналізувати процес взаємодії і боротьби різних політичних сил, які обстоюють позиції традиціоналізму і модернізму.

План

1. “Біла революція” в Ірані як передумова відродження шиїтського фундаменталізму та проголошення Ісламської республіки.
2. Соціально-економічний і політичний розвиток Ірану в період ісламського правління.
3. Афганістан в роки “керованої економіки” (початок 70-х — початок 90-х років ХХ ст.). Передумови активізації ісламсько-фундаменталістського руху.

4. Внутрішня і зовнішня політика Ісламської Держави Афганістан (1992-1997 рр.). Політика тотальної ісламізації суспільства Ісламського емірату. Афганістан на сучасному етапі.
5. Соціально-економічний та політичний розвиток Турецької Республіки в 80-х — 90-х роках ХХ ст. Мусульманський фактор у внутрішньополітичному житті сучасної Туреччини.

Методичні вказівки

Вивчення даної теми пов'язане з чималими труднощами, через її складність і все ще недостатній рівень джерельного забезпечення. Тому основною вимогою підготовки до семінарського заняття є використання студентами фрагментів із документальних першоджерел, вміщених у додатках до монографічної літератури та в науковій періодиці.

Безсумнівним фактом останніх десятиліть є посилення позицій ісламу та ісламських держав у світовому співтоваристві. Актуальною проблемою сьогодення стало відродження ісламських цінностей, активізація ісламського фундаменталізму, розповсюдження концепцій ісламського шляху розвитку, а, отже, посилення дії сил відторгнення інститутів західної цивілізації.

Складність даної теми полягає у її порівняльно-хронологічному характері. Тому особливого значення набуває адекватне розуміння студентами загальних та особливих рис розвитку Середнього Сходу на сучасному етапі, з урахуванням їх історичного досвіду і цивілізаційної специфіки. Головною метою заняття є з'ясування взаємодії і боротьби різних політичних сил, які виступають з позицій традиціоналізму і модернізму, оцінити рівень зрілості громадянського суспільства, елементів демократичної політичної системи в країнах Середнього Сходу, визначити місце і роль ісламського фундаменталізму.

Проблему “ісламського ренесансу” пропонується розглянути на прикладі трьох країн Середнього Сходу: Ірану, Афганістану, Туреччини.

Перше питання передбачає всебічне висвітлення результатів реформ “зверху” в Ірані. Важливо детально проаналізувати наслідки модернізації і вестернізації в ісламських суспільствах, звернути увагу на опір традиціоналістських сил проведенню економічних, політичних і соціальних перетворень.

Під час розгляду другого питання основна увага звертається на висвітлення концептуальних обґрунтувань необхідності ісламського шляху розвитку в програмних документах проісламських партій і працях відомих ісламських лідерів країн Середнього Сходу. Розглядаючи концепцію “веляєте факіх” аятолли Р. Хомейні, слід показати, що вона відповідає соціопсихологічному дискомфортові основної маси іранського населення, є відображенням ностальгії за ідеалізованим минулим. Аналізуючи афганський фундаменталізм, потрібно з’ясувати його специфічні риси, показати його глибинно-істинний, доктринально-сутнісний характер, вплив на погляди афганських ісламістів діючих архаїчних форм суспільних відносин.

При розгляді питання про боротьбу турецьких ісламістів за владу, важливо пам’ятати, що в Турецькій Республіці, яка має більшість атрибутів західної демократії, позиції фундаменталістських сил порівняно з Іраном і Афганістаном суттєво послаблені. Однак, спроби посилити значення ісламу та ісламських норм життя, зроблені в останні роки ісламською партією Рефах на чолі з Н. Ербаканом, свідчать про необхідність врахування мусульманського фактору в діяльності турецьких політиків.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Скласти політичний портрет Реджепа Тайіпа Ердогана.
2. Скласти політичний портрет Мухаммеда-шаха-Пехлеві.
3. Скласти політичний портрет Аятоли Хомейні.
4. Скласти політичний портрет Мохаммада Хатамі.
5. Скласти політичний портрет Ібрагіма Раїсі.
6. Скласти політичний портрет Хаміда Карзая.
7. Підготувати презентацію теми «Вивчення процесів «ісламського ренесансу» у шкільному курсі всесвітньої історії».
8. Підготувати тестові завдання на тему «Ісламська модель суспільного розвитку сучасного Ірану».

Засвоїти поняття та терміни: ісламський фундаменталізм, ісламізм, ісламський ренесанс, “біла революція”, “керована економіка”, “веляєте факіх”, “обмежена демократія”, моджахеди, Лойя джірга.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обгрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не взмозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові

	завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді, надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Джерела:

1. Скомороха В. Конституційні поправки до Конституції Турецької Республіки: порівняльно-правовий аналіз. Право України. 2003. №8.
2. Якубович М. Коран. Переклад смислів українською мовою. К.: ДУМУ «УММА», 2017. 608 с.

Основна література:

1. Ігнат'єв П.М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. посібн. Чернівці: Книги-XXI, 2004.
2. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999): Курс лекцій. Львів, 2000.
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: Навч. посібн. для студентів історичної спеціальності вищих навч. закладів. Львів. Нац. ун-т імені І. Франка. Львів: Афіша, 2005.
4. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 — кінець ХХ ст.): Навчальний посібник. Суми, 2002.

Додаткова література:

1. Беседіна Н.В. Модернізація східного суспільства: досвід Туреччини. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: Матеріали доповідей і повідомлень П'ятого Всеукраїнського науково-практичного семінару, 26-27 березня 2008. Полтава: АСМІ, 2008. С. 160-179

2. Варбанець П. Режим шариату країні не загрожує. Іслам у турецькій політиці. Слово і час. 2002. №10.
3. Волович О. Між Сходом і Заходом: Туреччина на європейсько-азіатському роздоріжжі. Політика і час. 1998. №8.
4. Гусаков В. Еволюція визначальних чинників зовнішньої політики Ісламської Республіки Іран. Людина і політика. 2002. №4.
5. Дическул Е. “Мосульське питання в англо-американській історіографії. Історія України. 2004. №8. С.7-11.

Електронні джерела:

1. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
2. Духовне управління мусульман України. Знання. URL: <https://islam.ua/knowning-islam>
3. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
4. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsесvitnoi-istorii.html>
5. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

Практичне заняття №10.

Китайська Народна Республіка у другій половині 70-х років – на початку 2000-х років

Мета: з’ясувати причини, передумови та характер модернізації китайського суспільства, виокремити та ґрунтовно проаналізувати типологічні та специфічні риси китайської новоіндустріальної моделі розвитку.

План

1. Політична боротьба в Китаї у другій половині 70-х років ХХ ст. і прихід до влади реформаторів. План “чотирьох модернізацій” та ідеологія побудови “соціалізму з китайською специфікою”.
2. Економічні реформи в КНР і становлення новоіндустріальної моделі розвитку: основні етапи та особливості. “Соціалістична ринкова економіка”.

3. Політичний розвиток КНР у роки оновлення і проблема реформування політичного ладу країни.

Методичні вказівки

Пристаючи до вивчення даної теми, необхідно мати на увазі, що терміном “китайська реформа” позначають не лише сукупність законодавчих актів, а й певний історичний етап у розвитку країни, початок прискороного просування до новоіндустріальної моделі. Отже, “китайська реформа” — це китайський варіант модернізації, тобто перетворення традиційного суспільства на суспільство нового типу.

Розглядаючи перше питання, необхідно з’ясувати стартові можливості китайської реформи, її передумови. Важливо приділити увагу політичній біографії Ден Сяопіна — архітектора китайської реформи. Варто проаналізувати ідеологічне обґрунтування побудови “соціалізму з китайською специфікою”.

Під час розгляду другого питання необхідно чітко визначити початок економічних реформ у КНР, висвітлити їх характер, виокремити основні етапи. Розпочати аналіз китайської “перебудови” потрібно з аграрної реформи, запровадження нових методів у промисловості, пошуку оптимального співвідношення ринкового і планового начал. У зв’язку з цим необхідно висвітлити суть так званого спрямовуючого планування в економічному розвитку КНР. Детального аналізу потребує вивчення політики КНР щодо створення спеціальних зон “економіко-технічного” розвитку з особливими сприятливими умовами господарської діяльності.

Важливо також показати, що перебудова промисловості сприяла проведенню реформ в галузі освіти, науки, культури, що знайшло своє втілення у державних перспективних програм наукових досліджень, у подоланні в суспільстві негативного ставлення до інтелігенції. На конкретних прикладах і на основі залучення статистичних даних необхідно проаналізувати результати економічних реформ у КНР за весь період їх проведення.

Розглядаючи третє питання, потрібно з’ясувати характер політичних змін у КНР, висвітлити проблеми політичного життя китайського суспільства. Слід показати, що внаслідок політичної кризи 1989 р. та демократичного руху в країні, політична реформа стала наповнюватися новим змістом. При цьому важливо звернути

увагу на різні точки зору серед дослідників щодо співвідношення економіки і політики в сучасному Китаї (чи існує розрив між економічними і політичними реформами, чи можна говорити про стримуючий вплив політики на економіку). Слід подумати, чи не є тривалість, висока динаміка і всебічний характер піднесення Китаю в останні роки безсумнівним непрямим доказом достатньо гармонійного поєднання політики і економіки. Варто проаналізувати типологічні і специфічні риси китайської новоіндустріальної моделі розвитку.

Інструменти, обладнання, програмне забезпечення: Опорні конспекти лекцій, навчально-методичний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни; навчальна та навчально-методична література; карти, атласи, бібліотечні фонди, Інтернет-ресурси, документи, ілюстративні матеріали.

Завдання самостійної роботи:

1. Скласти політичний портрет Мао Цзедуну.
2. Скласти політичний портрет Ден Сяопіна.
3. Скласти політичний портрет Ху Яобана
4. Скласти політичний портрет Ху Цзиньгао
5. Скласти політичний портрет Сі Цзіньпіна
6. Скласти політичний портрет Цзян Цземіня
7. Підготувати презентацію на тему «Характер та зміст концепції «китайської мрії».
8. Скласти тести на тему «Політики реформ і відкритості в КНР».
9. Підготувати розробку уроку на тему «Модернізація китайського суспільства на сучасному етапі».
10. Підготувати презентацію теми «Відродження культу Конфуція у сучасному Китаї».

Засвоїти поняття та терміни: ”план чотирьох модернізацій”, “соціалізм з китайською специфікою”, “соціалістична ринкова економіка”, тоталітаризм, спеціальні економічні зони, “втрачені території”.

Критерії оцінювання:

Усний виступ та виконання письмового завдання, тестування	
5	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст

	теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу; правильно розв'язані усі тестові завдання.
4	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при розкритті деяких питань не вистачає глибини та аргументації, допускаються окремі несуттєві неточності. Правильно вирішені більшість тестових завдань.
3	Загалом володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішено половину текстових завдань.
2	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, фрагментарно, поверхнево (без аргументації та обгрунтування) викладає його під усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішені меншість письмових завдань.
1	Частково володіє навчальним матеріалом, не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішені окремі тестові завдання.
0	Не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його викласти, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань. Не вирішені всі тестові завдання.
Доповнення до виступу:	
2	Отримують студенти, які чітко володіють матеріалом, чітко визначали його зміст, зробили глибокий системний аналіз змісту виступу, виявили нові положення, що не були розглянуті, але суттєво впливають на зміст доповіді,

	надали власні аргументи щодо основних положень даної теми.
1	Отримують студенти, які виклали матеріал з обговорюваної теми, що доповнює зміст виступу, поглиблює знання з цієї теми та висловили власну думку.

Інформаційні ресурси:

Основна література:

1. Ігнат'єв П.М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. посібн. Чернівці: Книги-XXI, 2004.
2. Козицький А. Новітня історія країн Азії та Африки (1918-1999): Курс лекцій. Львів, 2000.
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: Навч. посібн. для студентів історичної спеціальності вищих навч. закладів. Львів. Нац. ун-т імені І. Франка. Львів: Афіша, 2005.
4. Сергійчук І.М. Китай у нові та новітні часи: Практикум: Навч. посіб. для студ. вузів. — Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006.
Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918 — кінець ХХ ст.): Навчальний посібник. Суми, 2002.

Додаткова література:

1. Беседіна Н.В. Китай після Другої світової війни: пошук парадигми суспільно-політичного розвитку. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: Матеріали доповідей і повідомлень Третього Всеукраїнського науково-практичного семінару (23-24 березня 2006 р.). Полтава: АСМІ, 2006. С.214-231
2. Беседіна Н.В. Політична традиція та ідеологія освіченої еліти Китаю: історія і сучасність. Вивчення та впровадження в Україні досвіду вдосконалення діяльності органів влади: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (6 грудня 2006 року). Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2007. С.139-145
3. Беседіна Н.В. Модернізація система освіти в КНР: основні етапи, зміст і наслідки. Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації: Матеріали другої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Т.2. Полтава: Скайтек, 2007. С.85-89

4. Гончарук А. Основа — стабільність, мета — розвиток, засіб — реформи: Китай на порозі тисячоліття. Політика і час. 2000. №1-2. С.26-30.
5. Ленський П. Реформа вищої освіти в Китайській народній республіці: проблеми фінансування та управління. Освіта і управління. 2004. №2. С.146-151.
6. Лі Сін. Деякі роздуми про відносини між Китаєм та США після закінчення холодної війни. Вісник Київського національного університету. Серія: Міжнародні відносини. 2002. Вип.21-24.
7. Малий І.К. Китайська модель ринкових перетворень. Вісник Київ. Нац. ун-ту. Сер. Економіка. 2002. №63. С.10-11.
8. Марцун Є. Вплив важливіший від влади. Майбутній світоустрій і політика КНР в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Політика і час. 2003. №6.
9. Шевчук П.Т. Китай: Соціально-економіко-географічна діагностика. Львів: Світ, 1999.

Електронні джерела:

1. Українська асоціація китаєзнавців. URL: <https://sinologist.com.ua/>
2. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
3. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
4. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>
5. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>

ЗАВДАННЯ ДЛЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАТЬ

Модульна контрольна робота №1

1. Визначте предмет і завдання історії Середньовічного Сходу та доведіть доцільність її виділення в окремий курс всесвітньої історії.
2. Назвіть і схарактеризуйте джерела вивчення історії далекосхідних середньовічних цивілізацій.
3. Назвіть і схарактеризуйте джерела вивчення історії середньовічної ісламської цивілізації.
4. Назвіть і схарактеризуйте джерела вивчення історії індійської середньовічної цивілізації.
5. Виокреміть і проаналізуйте основні етапи історії цивілізацій східного середньовіччя.
6. Проаналізуйте характерні особливості духовного розвитку китайського середньовічного суспільства.
7. Розкрийте основні положення ісламу.
8. Дайте ґрунтовне визначення поняття Схід у соціокультурному сенсі.
9. Назвіть і проаналізуйте особливості історико-географічного районування середньовічного Сходу.
10. Розкрийте особливості феодалізму на Сході. Проаналізуйте загальні закономірності формування і розвитку феодальних відносин в Азії та Північній Африці.
11. Простежте кардинальні зміни на етно-політичній карті Євразії й Африки в епоху Середньовіччя.
12. З'ясуйте особливості та спільні риси деспотичних держав на Середньовічному Сході.
13. Простежте вплив на історичну динаміку Сходу соціальних та економічних потрясінь.
14. Виокреміть і проаналізуйте специфічні риси та особливості розвитку китайської державності в Середні віки.
15. Доведіть або спростуйте твердження про те, що імперія Суй була першою справжньою китайською середньовічною імперією.
16. Простежте особливості еволюції надільної системи землекористування у середньовічному Китаї.
17. Поясніть причини формування у Китаї тоталітарної централізованої держави і суспільства.
18. Розкрийте сутність китайського релігійно-філософського середньовічного синкретизму.

19. Простежте розвиток у середньовічному китайському суспільстві відцентрових і доцентрових сил. Доведіть, що їх поєднання визначало етапи „династично циклу” та сприяло поступальному розвитку китайського середньовічного суспільства й держави.
20. Проаналізуйте основні риси розвитку китайської культури VII-XII ст.
21. Виокреміть та проаналізуйте особливості розвитку Китаю в епоху монгольської династії Юань.
22. Доведіть, що головним змістом історичного процесу епохи Мін стало відродження традицій китайської держави і суспільства.
23. Поясніть чому епоха Мін стала часом поступового занепаду й стагнації китайської середньовічної цивілізації.
24. Доведіть, що геополітичний чинник відіграв особливу роль у формуванні своєрідного, неповторного історичного шляху середньовічної Японії.
25. Простежте особливості соціально-економічного та політичного розвитку Японії у VII-XII ст.
26. Доведіть, що з XI ст. японське суспільство пройшло ряд стадій, які наблизили його до феодалізму європейського типу. Назвіть основні риси японської моделі середньовіччя.
27. Ґрунтовно проаналізуйте „переворот Тайка” та назвіть його наслідки.
28. Простежте причини виникнення стану самураїв та сьогунату.
29. Проаналізуйте зміст кодексу самурая – Бусідо.
30. Розкрийте особливості соціальної структури японського суспільства епохи Хейан.
31. Поясніть поняття „даймоке” та проаналізуйте структуру самурайської системи управління.
32. Проаналізуйте природно-кліматичні та екологічні особливості існування кочових народів.
33. Розкрийте сутність проблеми взаємодії кочових спільнот і землеробських цивілізацій у сучасній орієнталістиці.
34. Доведіть, що нашість монгольських племен та утворення монгольської імперії стали важливим рубежем в історії Середньовічного Сходу.
35. Проаналізуйте особливості виникнення Монгольської орди на чолі з Чингізханом.

36. Поясніть поняття „індуїстська революція”. Простежте роль індуїзму в соціальнополітичній історії середньовічної Індії.
37. Виокреміть та ґрунтовно проаналізуйте основні етапи політичної історії Індії в Середні віки
38. Розкрийте сутність, основні чинники та прояви особливого, інтровертного шляху розвитку індійської середньовічної цивілізації.
39. Ґрунтовно проаналізуйте політичні та релігійні реформи Акбара.
40. Доведіть, що сасанідський період став перехідним етапом до принципово нової епохи в історії Ірану.
41. Дайте ґрунтовне пояснення причин виникнення ісламу в Аравії.
42. Виокреміть та проаналізуйте особливості формування арабо-ісламської державності за перших (праведних) халіфів.
43. Порівняйте державний лад та систему управління у Дамаському і Багдадському халіфаті.
44. Проаналізуйте особливості розвитку ісламських спільнот після розпаду халіфату.
45. Доведіть, що релігійно-політична система халіфату вирізнялася єдністю та міцністю.
46. Розкрийте причини виникнення та швидкого розширення держави турок-османів.
47. Доведіть, що особливою рисою державного ладу Османської імперії була беззаперечна влада султана-халіфа.
48. Ґрунтовно проаналізуйте сутність тимарної системи.
49. З'ясуйте причини наростання релігійно-політичного апартеїду немусульманського населення Османської імперії.
50. Розкрийте особливості структури міллетів у Османській імперії.
51. Виокреміть та проаналізуйте причини структурної кризи в Османській імперії.
52. Поясніть поняття „капикулу” та з'ясуйте його роль у системі управління імперії Оттоманів.
53. Охарактеризуйте географічні та природно-кліматичні умови „Чорної Африки” в Середні віки. З'ясуйте їх вплив на історичні процеси на континенті.
54. Виокреміть та проаналізуйте причини глобального відставання у розвитку народів Африки від європейських держав у доколоніальну епоху.

55. Проаналізуйте особливості політичного ладу в Ефіопському середньовічному царстві.
56. Розкрийте особливості суспільно-політичного й господарського життя середньовічного Судану.
57. Виокреміть та проаналізуйте риси афро-мусульманської дуальності у політичному розвитку Середньовічного Судану.
58. Доведіть, що єдиним великим політичним об'єднанням у Південній Африці була держава Мономотапа.
59. Розкрийте зміст поняття „поголовне рабство” на конкретних прикладах із середньовічної історії східних суспільств.
60. Розкрийте особливості системи управління та динаміки політичних інститутів монгольського суспільства.

Модульна контрольна робота №2

1. Розкрийте зміст концепції «державного деспотизму» Ф. Берньє.
2. Розкрийте зміст концепції Вольтера про «правління філософів у Китаї».
3. Порівняйте погляди Ф. Берньє і Вольтера, виокреміть загальне і особливе у їхніх підходах до Сходу.
4. Охарактеризуйте вплив цивілізаційних та соціокультурних особливостей на розвиток Індії.
5. Виокреміть та проаналізуйте причини кризи імперії Великих Моголів.
6. Поясніть причини проникнення європейців в Індію та його наслідки. Що означає «крапкова окупація»?
7. Виокреміть та проаналізуйте характерні риси та особливості суспільно-економічного розвитку країн ПСА, роль традицій у ньому.
8. Проаналізуйте особливості іспанської і голландської колоніальної політики у регіоні ПСА.
9. Розкрийте зміст поняття «східний деспотизм» у поглядах Гегеля.
10. Розкрийте зміст концепції «східний феодалізм».
11. Розкрийте зміст гіпотези К.Маркса про «азійський спосіб виробництва».
12. Розкрийте зміст концепції « змішаної формації ».
13. Розкрийте зміст концепції « великої феодальної формації ».
14. Розкрийте сутність тимарної системи як основи військової могутності Османської імперії.

15. Проаналізуйте особливості османо- мусульманської державності.
16. Виокреміть та проаналізуйте причини виникнення « східного питання».
17. Проаналізуйте особливості поліетнічності Османської імперії. Розкрийте сутність системи міллетів.
18. Виокреміть та проаналізуйте особливості розвитку феодалізму в Японії.
19. Грунтовно схарактеризуйте основні риси соціально-класової структури токугавської Японії.
20. Охарактеризуйте цивілізаційні та соціокультурні особливості африканських суспільств на початок Нового часу.
21. Назвіть та схарактеризуйте історично - географічне районування Сходу на початок Нового часу.
22. Доведіть, що головний зміст історичного процесу епохи Мін полягав у відродженні традицій китайської держави і суспільства.
23. З'ясуйте причини стагнації Мінської імперії.
24. Розкрийте зміст, характер та наслідки політичних і релігійних реформ Акбара.
25. Проаналізуйте взаємовідносини могольської деспотичної держави та землеробської общини в Індії.
26. Виокреміть та схарактеризуйте особливості шийтської тюрксько-перської деспотичної держави Сефевідів.
27. Виявіть та проаналізуйте причини глибокої цивілізаційної кризи Ірану наприкінці XVIII ст.
28. Доведіть, що Османська імперія була класичною східною деспотією.
29. Поясніть сутність “режиму капітуляцій” та прослідкуйте його еволюцію.
30. Розкрийте місце і роль інституту імператорської влади в Японії за сьогунату Токугави.
31. Доведіть чи спростуйте: чи була токугавська Японія абсолютистською державою?
32. Проаналізуйте сутність ресурсозберігаючого шляху розвитку Японії. Поясніть, як він співвідноситься з інститутом заручництва, як основного засобу боротьби з феодальною опозицією.

33. Проаналізуйте особливості васальної залежності Кореї від Цінської імперії.
34. Охарактеризуйте нові тенденції у розвитку ідеології корейського суспільства впродовж XVII – XVIII ст. (Рух “сірхак”).
35. Проаналізуйте причини ізоляціоністської політики країн Далекого Сходу у доколоніальний період.
36. Проаналізуйте особливості колоніальної експлуатації Філіппін у XVI – XVIII ст.
37. Охарактеризуйте систему землеволодіння в Могольській імперії.
38. Розкрийте особливості структури індійського суспільства у XVI – XVIII ст.
39. Охарактеризуйте форми та методи британського завоювання індійських територій.
40. Проаналізуйте внутрішню та зовнішню політику Надір-шаха.
41. Проаналізуйте результати війн, які вела Османська імперія впродовж XVIII ст. Закцентуйте увагу на російсько-турецьких війнах останньої третини XVIII ст. та їх наслідках.
42. Проаналізуйте особливості заснування та розвитку Капської колонії.
43. Розкрийте сутність системи “девширме”.
44. Доведіть або спростуйте, що поразка османської армії під Віднем 1683р. призвела до першого територіального розподілу Туреччини.
45. Проаналізуйте реформи Аббаса I Мірзи.
46. Розкрийте причини виникнення та сутність сикхізму.
47. Проаналізуйте політичні заходи падишаха Аурангзеба та поясніть його прагнення перетворити “ країну війни ” на “ країну ісламу ”.
48. Проаналізуйте реформи в Османській імперії епохи «ляля деврі».
49. Проаналізуйте економічне становище арабських територій Османської імперії у XVIII ст.
50. Розкрийте причини виникнення та сутність ваххабізму.
51. Проаналізуйте зміст, характер та наслідки реформ імператора Сюаньє.
52. Проаналізуйте ідеологічні передумови політики самоізоляції Китаю,.

53. Охарактеризуйте особливості регламентації суспільного життя токугавської Японії.
54. Проаналізуйте причини та прояви розкладу феодального ладу в Японії у XVIIIст.
55. Проаналізуйте причини занепаду Сходу та переходу світової гегемонії до країн Західної Європи.
56. Порівняйте релігійно-моральні ідеали Сходу та Заходу.
57. Охарактеризуйте демографічну ситуацію на Сході на початок Нового часу.
58. Назвіть та проаналізуйте основні риси східної деспотії.
59. Проаналізуйте основні риси сьогунсько-князівської політичної системи Японії (Бакухан).
60. Охарактеризуйте особливості релігійно-ідеологічної системи Цінського Китаю.
61. Проаналізуйте основні концепції розвитку східних суспільств у сучасній історіографії.
62. З'ясуйте загальне і особливе в історичних шляхах Заходу та Сходу в Новий час.
63. Розкрийте зміст концепцій «східного феодалізму», «азійського способу виробництва», «змішаної формації», «великої феодальної формації».
64. Визначте основні принципи підходу західних авторів до найважливіших проблем розвитку східних суспільств та з'ясуйте сутність таких понять у М.Вебера – «типи раціоналізації», «традиційне суспільство»; у А.Тойнбі – «локальні цивілізації», «виклик-відповідь», відхідповернення», «універсальна держава»; у К.Ясперса – «осьовий час».
65. Виокреміть та проаналізуйте традиційні та нові риси у реформаторстві епохи Танзимата.
66. З'ясуйте, чи можна танзиматські реформи назвати одним із азійських варіантів «революції згори».
67. З'ясуйте значення діяльності Н.Кемаля та «нових османів» у розвитку самосвідомості турків та національної культури.
68. Визначте спільне та особливе у політичних поглядах «нових османів» та діячів Танзимата.
69. Проаналізуйте зміст османської Конституції 1876 року.
70. З'ясуйте вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на формування та розвиток молодотурецького руху.

71. З'ясуйте місце та історичне значення діячів Танзимата, «нових османів», молодотурок у суперечливому процесі модернізації Османської імперії, їх оцінку в історіографії.
72. Визначте характер, особливості та наслідки Мейдзі ісін.
73. Порівняйте буржуазні революції у країнах Азії у XIX – на початку XX ст.
74. Проаналізуйте ідеологію народних рухів у Китаї (на прикладі тайпінського руху та повстання іхетуанів).
75. З'ясуйте особливості розвитку капіталізму в колоніальних і залежних країнах Сходу (на прикладі Китаю, Індії, Ірану та Туреччини).
76. Проаналізуйте наслідки колоніального розподілу Африки.
77. Назвіть та проаналізуйте основні етапи модернізації Китайської імперії в другій половині XIX – на початку XX ст.
78. Розкрийте зміст Заключного протоколу 1901 року.
79. Проаналізуйте розвиток суспільно-політичної думки в Китаї наприкінці XIX – на початку XX ст.
80. Доведіть, що головною домінантою суспільно-політичної думки і практики Китаю з моменту його перетворення в напівколонію стає націоналізм.
81. Проаналізуйте «100 днів реформ» та дайте відповідь на питання : чому в Китаї не став можливим «мейдзійський варіант» розвитку реформаторського руху.
82. Виокреміть та проаналізуйте особливості формування індустріального суспільства в Японії.
83. З'ясуйте сутність та прояви японського динамічного експансіонізму.
84. Розкрийте сутність мейдзійської моделі суспільного розвитку Японії.
85. Проаналізуйте зміст Конституції Японії 1889 року.
86. Визначте особливості утвердження буржуазних засад соціально-політичного ладу Японії наприкінці XIX – на початку XX ст.
87. З'ясуйте причини виникнення «Руху за свободу та народні права», суперечливість його соціальної бази, позицію різних соціально-політичних сил, значення руху у створенні основ громадянського суспільства в Японії.

88. Поясніть, чому в Японії на початку ХХст. був сильний вплив мілітаристських і націоналістичних ідей, навіть серед більшості лібералів.

89. Розкрийте зміст звернення Р. Тагора до Ю. Фукудзава : «Не вірте ні на мить, що зло, яке ви приносите іншим народам, не зачепить колись і вас».

90. Проаналізуйте зміни у колоніальній політиці Англії в Індії після 1858 року.

91. Проаналізуйте особливості формування національно - визвольного руху в Індії, з'ясуйте його етапи та роль ІНК.

92. Охарактеризуйте основні риси та особливості суспільно-економічного та соціально-політичного розвитку країн Південно-Східної Азії в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

93. Поясніть чому саме на Філіппінах національно-визвольний рух досяг найбільшого розмаху.

94. Дайте оцінку американській політиці «філіппінізації» та «американізації».

95. З'ясуйте, чому Таїланду, незважаючи на територіальні втрати і соціальну економічну включеність в орбіту колоніальної політики Англії та Франції, вдалося зберегти незалежність?

96. Проаналізуйте внутрішню і зовнішню політику Афганістану в другій половині ХІХ – на поч. ХХ ст.

97. Назвіть та проаналізуйте зміни у соціально-економічному та політичному розвитку Ірану в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

98. З'ясуйте вплив західних суспільно-політичних ідей та системи освіти на формування національної самосвідомості народів Сходу.

Модульна контрольна робота №3

1. Довести, що період 1914-1945рр. за своїм змістом був переломним в історії країн Азії та Африки.

2. Проаналізуйте нові підходи у сучасній історіографії до проблеми колоніалізму.

3. Визначте та схарактеризуйте основні тенденції суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку країн Азії та Африки у 1914-1945 рр.

4. З'ясуйте вплив Першої світової війни на країни Азії та Африки.

5. Доведіть, що революційні події 1917 року в Росії стали важливим стимулятором визвольного руху на Сході.

6. З'ясуйте, чому діяльність Комінтерна стала одним із чинників зміни співвідношення сил між Європою і Азією.
7. Проаналізуйте прояви «азійської орієнтації» у зовнішній політиці РРФСР та діяльності Комінтерна.
8. З'ясуйте, чи можна твердити про першочергове значення у політиці Комінтерна революційного процесу.
9. Визначте вплив на країни Сходу світової економічної кризи 1929-1933рр.
10. Розкрийте сутність сучасних підходів в історичній науці до питання фашизму на Сході.
11. Проаналізуйте причини встановлення мілітаристського режиму в Японії.
12. Визначте особливості зовнішньої політики та характерні риси зовнішньополітичної доктрини Японії.
13. Проаналізуйте основні тенденції економічного розвитку Китаю після Першої світової війни.
14. Доведіть національний характер китайської революції 1925-1927рр.
15. Проаналізуйте причини, основні етапи та наслідки громадянської війни в Китаї 1927- 1936рр.
16. Прослідкуйте долю політичних лідерів Китаю 20-40рр. ХХ ст.
17. Розкрийте причини, хід та наслідки першої сатіаграхи.
18. Проаналізуйте основні положення конституції Туреччини 1924 р.
19. З'ясуйте зміст та особливості мандатної системи управління на Арабському Сході.
20. Поясніть, чому монархію Пехлеві називають плебісцитарною, а не легітимістською.
21. Розкрийте зміст суньятсенізму як ідеології розбудови нової китайської державності.
22. З'ясуйте зміст, характер та наслідки лаїцизації турецького суспільства.
23. Охарактеризуйте становище країн Африки в роки Другої світової війни.
24. Розкрийте зміст ідеології не насилля М. К. Ганді.
25. Складіть політичні портрети лідерів країн Сходу Ататюрка, Рези-шаха Пехлеві, Чан Кайші.

26. Охарактеризуйте особливості французької колоніальної політики в Індокитаї (1918-1945).
27. Розкрийте зміст законів Монтегю-Челмсфорда і Роулетта.
28. Проаналізуйте діяльність ІНК у 1918-1945рр.
29. Розкрийте причини, хід, характер та наслідки кемалійської революції.
30. Розкрийте зміст Закону про управління Індією 1935 року.
31. Розкрийте зміст декларації Бальфура.
32. Розкрийте зміст та наслідки «Руху 4-го травня» в Китаї.
33. Розкрийте зміст Лозаннського мирного договору 1923 року.
34. Проаналізуйте соціально-економічні та політичні зміни, що відбулися в країнах Магриба в роки Другої світової війни.
35. Проаналізуйте основні заходи Рези-шаха Пехлеві, спрямовані на централізацію та модернізацію Ірану.
36. Розкрийте специфіку розвитку і традиційні інститути афганського суспільства.
37. Проаналізуйте спроби реформування афганського суспільства у міжвоєнний період.
38. Визначте специфіку індонезійського суспільства в колоніальну епоху та назвіть характерні риси голландської колоніальної політики в Індонезії.
39. Розкрийте сутність ідеологічної боротьби у Китаї у 1914-1915рр.
40. Проаналізуйте особливості японської окупаційної політики у країнах Сходу та ПівденноСхідної Азії.
41. Записати до словника та вивчити зміст основних понять і термінів модуля.
42. Визначити передумови утворення та завдання Руху неприєднання.
43. Проаналізувати основні етапи та особливості розвитку КНР у 1949 – 1976 роках.
44. Скласти політичний портрет Мао Цзедуна.
45. Проаналізувати причини виникнення та основні етапи розвитку близькосхідної проблеми.
46. Виокремити і проаналізувати особливості та закономірності економічної еволюції країн, що розвиваються.
47. Проаналізувати особливості розвитку Республіки Індія у 1950 – 1964 роках.

48. Виокремити та проаналізувати причини поширення на Сході режиму "керованої" модернізації.
49. Виокремити і проаналізувати причини виникнення, утвердження та кризи ідеології арабського націоналізму.
50. Визначити основні причини, характер, етапи та наслідки війни в Індокитаї.
51. Виокремити та проаналізувати "гарячі місця" на сучасному Сході.
52. Скласти політичний портрет Аятоли Хомейні.
53. Скласти політичний портрет Ден Сяопіна.
54. Скласти політичний портрет Джавахарлала Неру.
55. Скласти політичний портрет Чан Кайши.
56. Проаналізувати та порівняти розвиток КНДР і Республіки Корея. З'ясувати особливості північно-корейської та південнокорейської моделей суспільного розвитку.
57. Визначити основні тенденції та особливості соціально-політичного розвитку країн Тропічної Африки у постколоніальний період.
58. Виокремити та проаналізувати основні етапи суспільно-політичного розвитку Японії після Другої світової війни.
59. Довести, що "біла революція" в Ірані була однією з основних причин ісламської революції 1978 – 1979 років.
60. Виокремити та схарактеризувати особливості етнополітичних структур країн Тропічної Африки в постколоніальний період.
61. Скласти політичний портрет Ху Цзиньтао.
62. Проаналізувати особливості деколонізації на африканському континенті.
63. Проаналізувати причини, сутність та особливості ісламського ренесансу у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.
64. Проаналізувати зміст, основні напрями та результати реформ у КНР (1976 – 2016 рр.).
65. Проаналізувати основні тенденції економічного та політичного розвитку країн Арабського Сходу після Другої світової війни.
66. Визначити основні тенденції розвитку Ісламської Республіки Іран після ісламської революції.
67. Проаналізувати особливості становлення та розвитку новоіндустріальних країн Азії.
68. Довести, що "культурна революція" у Китаї була однією з найбільших катастроф в історії людства ХХ ст.

69. Проаналізувати досвід модернізації східного суспільства (на прикладі Монголії).
70. Виокремити та проаналізувати основні чинники розвитку країн Азії та Африки після Другої світової війни.
71. Проаналізувати процеси демілітаризації та демократизації Японії у роки американського окупаційного режиму.
72. Виокремити та проаналізувати основні етапи соціально-економічного розвитку Японії після Другої світової війни.
73. Визначити особливості сучасних трансформаційних процесів у країнах Індокитаю.
74. Виокремити та проаналізувати особливості "індійської демократії".
75. Довести, що на розвиток країн Азії та Африки винятковий вплив має культурно-цивілізаційний чинник. Охарактеризувати основні моделі суспільного розвитку на сучасному Сході.

Інформаційні джерела

Основна література:

1. Горбачик О., Козій О. Новітня історія країн Азії і Африки. Частина 1: методичні матеріали для семінарських занять [для підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта (Історія) галузі знань 01 Освіта (Педагогіка)]. Вид. друге, доопрац. Дрогобич: ДДПУ ім. Івана Франка, 2023. 56 с.
2. Історія країн Азії, Африки та Латинської Америки нового часу: навчально-методичний посібник За ред. А.П. Іржавської, Т.В. Терещенко. Черкаси: ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2015. 416 с.
3. Козицький А.М. Новітня історія Азії та Африки: посібник для студентів історичних і гуманітарних фак-тів ун-в. Львів: Афіша, 2004. 430 с.
4. Огорокова В.В. Новітня історія країн Азії, Африки та Латинської Америки (з 1945 року): навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта «Історія». Одеса: Ін-т Ушинського, 2022. 238 с.
5. Орлова Т.В. Сучасна політика історія країн світу: навчальний посібник. К.: Знання, 2013. 677 с.
6. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навчальний посібник К.: Либідь, 2002. 735 с.
7. Рубель В.А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XX ст.): навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів К.: Либідь, 2007. 553 с.
8. Сергійчук І.М. Новітня історія країн Азії та Африки (1918–кінець XX ст.): посібник для студентських вищих навчальних закладів. Суми: Університетська книга, 2002. 288 с.

Додаткова література:

9. Беседіна (Порох) Н.В. «Рама раджя» Махатми Ганді – ідеал ненасильницького суспільства. «Людина та людяність у світовій гуманітарній традиції»: збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень одинадцятого Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх

- викладання», 28-29 березня 2019 року. Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2019. С.46-53.
10. Беседіна (Порох) Н.В. «Турецька тема» у європейській суспільно-політичній думці епохи Реформації. Історична пам'ять. 2017. №36. С.104-144.
  11. Беседіна (Порох) Н.В. Історія Середньовічного Сходу: навчально-методичний посібник Полтава: ПП Мирон І.А. 2016. 146 с.
  12. Беседіна (Порох) Н.В. Крах традиційної державності у Китаї та його наслідки (за спогадами Пу І). Духовні, політичні та освітні практики в соціально-культурному розвитку людства: збірник наукових праць за матеріалами доповідей і повідомлень дванадцятого Всеукраїнського науково-практичного семінару з міжнародною участю «Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання», 25-26 березня 2021 року. Полтава: ІВЦ ПНПУ, 2021. С. 139-151.
  13. Беседіна (Порох) Н.В. Нова історія світу: Середньовічна та Нова історія країн Азії та Африки: Навчально-методичний посібник. Полтава: ПП Мирон І.А., 2020. 204 с.
  14. Беседіна (Порох) Н.В. Новітня історія країн Азії та Африки: навчально-методичний посібник Полтава: ПНПУ, 2021. 79 с.
  15. Беседіна (Порох) Н.В. Повоєнні реформи та становлення представницької демократії в Японії. Історична пам'ять. 2012. №28 С.140-154.
  16. Беседіна (Порох) Н.В. Політичний розвиток країн Арабського Сходу: особливості авторитаризму і демократії. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: збірник наукових праць за матеріалами Шостого Всеукраїнського науково-практичного семінару (25-26 березня 2010 року). Полтава: Друкарська майстерня, 2010. С.181-197.
  17. Беседіна (Порох) Н.В. Суспільно-політичний розвиток Індії: історія і сучасність. Актуальні питання всесвітньої історії та методика їх викладання: Матеріали доповідей і повідомлень Четвертого Всеукраїнського науково-практичного семінару (27-28 березня 2007 року). Полтава: АСМІ, 2007. С.254-275.
  18. Індія: давнина і сучасність. Збірник наукових праць. Випуск 1. К.: Міленіум, 2003. 220 с.

19. Китайська цивілізація: традиції та сучасність. За ред. Л.В. Матвеева. К.: Знання, 2009. 276 с.
20. Порох Н.В. «Заклик до навчання» Фукудзави Юкіті у становленні мейдзійської системи освіти. Дидаскал. 2022. №23. С.118-121.
21. Порох Н.В. Ісламська модель суспільного розвитку як альтернативна форма модернізацій (на прикладі Ісламської Республіки Іран). Духовні, політичні та освітні практики в соціокультурному розвитку людства (компаративні нариси) : колект. монографія. За ред. Ю. Вільхового та Т. Тронько. Полтава: ПНПУ, 2023. 355 с.
22. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. К.: Аквілон-Прес, 1997. 256 с.
Електронні джерела:
23. Українська асоціація китаєзнавців. URL: <https://sinologist.com.ua/>
24. Інститут сходознавства імені А.Ю. Кримського НАН України. URL: <https://oriental-studies.org.ua/uk/home/>
25. Всеукраїнська асоціація індологів. URL: <http://indology.ho.ua/association.html>
26. Духовне управління мусульман України. Знання. URL: <https://islam.ua/knowning-islam>
27. Електронна наукова бібліотека Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України». URL: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/>
28. Науковий журнал «Проблеми всесвітньої історії». URL: <https://ivinas.gov.ua/publikatsiji/naukovyi-zhurnal-problemy-vsesvitnoi-istorii.html>
29. Електронний каталог бібліотеки ПНПУ імені В.Г. Короленка. URL: <http://elcat.pnpu.edu.ua/>